

Ria officia intellectui agenti à Peripateticis tribuuntur. Primum est illustrare phantasmata. Secundum, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiente species intelligibiles. Quod ad primum at-
tinet, dari quidem prædictam illustrationem significavit Aristoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verùm quonam modo ea fiat magna dissentio est. Sunt qui illam putent consistere in productione certę qualitatis; cuius merito, ac vi phantasma ab intellectu agente excitetur ad gignendam formam spiritalem, hoc est, speciem intelligibilem. Ac sanè quòd intellectus agens aliquid agat, imprimatvè in phantasma non obscurè indicat D. Thom. lib. 2. contra gent. cap. 77. vbi ita scripsit. Est igitur in anima intellectiva virtus actiua in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu. Verùm hæc sententia non placet. Etenim vt Durandus argumētabatur, vel id, quod intellectus agens imprimit in phantasma, est quid spiritale, vel corporale. Si spiritale, ne in transitu quidē (etsi id non improbabile iudicet Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 3.) poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cum adhuc intra limites materialis naturæ cōsistat; qua ratione poterit phantasmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Caietanus 1. part. quæst. 85. art. 1. opinatur phantasma illustrari ab intellectu agente non formaliter, sed obiectiue, id est, nullam ab eo qualitatem in phantasma imprimi, sed habere se intellectum agentem ad phantasma eo modo, quo lumen Solis ad colores, quod, vti quidam opinantur, per solam assistentiam in causa est, vt colores sui similitudinem in diaphanum, indeque ad potentiam transmittant. Sic igitur putat Caietanus phantasma, etsi crassæ, obscuræque naturæ sit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione assequi, vt possit vnà cum ipso ad producendam speciem intelligibilem concurrere. Additque intellectum agentem non effusa, sed manente in ipso luce, & interposito inter intellectum possibilem, ac phantasma sui splendore, solam cōmunem naturam illuminare, ita vt natura singularis adhuc phantasmatis in uolucro, quasi nube oblitescat; eo pacto, quo Sol colorem pomi non saporem, aut odorem collustrat: indeque esse, quòd rerum duntaxat vniuersalium species in nostro intellectu dentur, cum sola quidditas vniuersalis in phantasmate ad eum modum illustrato effulgeat, & ad specierum productionem suo modo concursus impendat.

Hæc etiam opinio nobis minimè probatur. Primum, quia non apparet quidnam lumen intellectus agentis interiectu suo præstet, quo dicantur phantasmata ab eo illuminata, si nihil in ea, nec cum ijs operatur. Secundò, quia si ideò dicuntur phantasmata illustrari, quia ipsis præsens assidet intellectus agens; vtique omnia hominum, seu dormientium, seu vigilantium phantasmata perpetuò illustrari dicenda erunt, cum semper habeant præsens lumen intellectus agentis. Quod tamen de dormientium phantasmatis negat Caietanus. Tertio, quia vt rectè obijcit Ferrariensis 2. contra gent. cap. 77. cum phantasma quantumuis obiectiue irradietur, nihilomin⁹ in organo corporeo maneat, extēsuq; sit,

Munera in
tellectus agē
tis.

Multorū pla
cita de illu-
stratione phā
tasmatis.

Illustratio
phātasmatis
non est im-
pressio alicu
ius qualitatis.

Opinio Ca-
ietani de illu-
stratione ob-
iectiua,

Confutatus

fit, non potest naturam sine materiae conditionibus ostendere, ut fingit Caietanus. Nec est ad rem exemplum solatis luminis, cuius radio apparet color, non sapor; ideo enim solus color se se spectandum exhibet; quia solus color, non sapor, cadit sub visum: at etiam res singularis intellectui apparere potest, cum non vniuersalia tantum; sed etiam singularia proprio conceptu à nobis intelligantur, ut suo loco demonstrabimus. Deinde, quia si spectetur sola productio specierum intelligibilium, phantasma, ut progressu ostendemus, non ad eam concurrat præcisè, ut naturam communem refert, sed ut tam communem, quàm singularem repræsentat. Quare non est cur natura singularis phantasmatum integumentis occultetur. Postremo, quia si in phantasmate sola quidditas vniuersalis elucet, profectò iam res in phantasia vniuersales existent, cum in ea repræsententur absque differentijs indiuiduantibus.

Ultimo.

Opinio Ferrar. de illustratione radicali.

Ferrariensis hoc in libro quæst. 9. & Capreolus loco citato putant quemadmodum cogitatrix hominis facultas propter coniunctionem cum intellectu vendicat peculiarem prærogatiuam, quæ belluarum cogitatrici non conuenit, ut nimirum diuidat, cõponat, & discurrat circa singularia; ita phantasmam ex eadem cõiunctione obtinere, ut ab se promat illustriora, & efficaciora phantasmata, quæque vnà cum intellectu agente possint intelligibiles species producere. Atque hoc esse inquit phantasmata illustrari ab intellectu agente, quod videtur ad mentem D. Thomæ 1. part. quæst. 85. art. 1. Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino satisfacit. Videtur enim illustrationis nomen, quod actionem sonat, nimis improprie, & remotè usurpare pro inlita nobilitatis communicatione, quæ est ante omnem actum intellectus agentis, & in ipsa primæua, ac naturali phantasia, & intellectus, in eadem quasi radice, copulatione consistit. A qua certè phantasmata quasi ob stirpis nobilitatem, & splendorem, rectius illustra, quàm illustrata dici debent.

Sententia recentior. si celebris, veritasque vicinior.

Placet igitur nobis ea sententia; quæ à recentioribus philosophis celebratur, aientibus illuminationem phantasmatum non esse obiectiuam uti Caietanus ait, nec radicalem tantum, ut Capreolus, & Ferrariensis arbitrantur, sed effectiuam; non quasi intellectus agens aliquid luminis phantasmatis imprimat; sed quia tanquam externa lux radij sui confortio actiue eleuat phantasmata ad producendam speciem intelligibilem, in qua communis natura repræsentatur exuta differentijs indiuidualibus, manetque à solo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda est sententia Henrici Gandauensis quodlibet. 4. quæst. 21. & quodlibet. 8. quæst. 12. & 13. existimantis illustrationem phantasmatum non se se habere uti diximus; sed ad eum ferè modum, quem posuit Caietanus; & intellectum possibilem phantasmatis sic illustratis ad intelligendum uti. Quod falsum esse tunc magis patebit, cum ostenderimus non posse intellectum possibilem intelligendi actum edere absque interuentu specierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente vnà cum phantasmatis per eum illustratis gignantur. Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTICVLVS I.

DE ALIO DVPLICI MVNERE
intellectus agentis.

Alterum munus intellectus agentis est facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus possibilis ex se est in potentia, vt fiat actu intelligens; ita obiectum est in potentia, vt fiat intelligibile actu. Est autem intelligibile in potentia secundum esse, quod extra animam, vel in phantasmate obtinet, fitque intelligibile actu secundum esse intelligibile, quod in intelligibili specie fortitur: tunc enim intellectus possibilis respectu illius est in actu primo, vt in ipsum ferri queat. Quo patet reddere obiectum intelligibile actu, nihil esse aliud, quam efficere vt obiectum repraesentetur in specie intelligibili. Quod intellectus agens praestat, dum vna cum phantasmate illustrato producit speciem rei intelligendae in intellectum patientem. Lege D. Thomam prima part. quaest. 54. artic. 4. & quaest. 79. art. 3. & in quaestione de anima artic. 4. & de spiritualibus creaturis art. 20.

Addit S. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 77. & quaest. de anima artic. 15. intellectum agentem facere etiam phantasmata actu intelligibilia; itemque per phantasmata facta ab eo intelligibilia actu gignere scientiam in intellectu possibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thomae, antequam species intelligibilis in intellectu producat, iam obiectum esse intelligibile actu in phantasmate. Sed non ita res habet. Nec enim mens Diuae Thomae est rem in phantasmate esse intelligibilem actu formaliter, sed causaliter duntaxat, quatenus phantasma illustratum causat cum intellectu agente speciem, vt diximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, quam phantasma perhibentur causare in intellectu possibili scientiam, hoc est, actum sciendi, & habitum, qui per eum actum gignitur; videlicet quatenus producut speciem intelligibilem, quae intelligendi, sciendiq; formale principium est. Vbi advertendum rem, quatenus est intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectiorem versatur; quatenus vero est actu intellecta dici obiectum intellectus possibilis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo facile apparet rem prius saltem natura esse intelligibilem actu, quam intelligatur ab intellectu, cum intellectio praerequirat, supponatque speciem intelligibilem, a qua oritur; & res in eiusmodi specie iam sit intelligibilis actu, vt explicatum est. Vnde etiam colliges intellectum possibilem non pati ab intelligibili actu secundum receptionem speciei: siquidem intelligibile actu non potest dici agere in intellectu

Quid sit in-
telligibile a-
ctu, quid po-
tentia.

Qua ratione
dicatur intel-
lectus, & phan-
tasma causare
scientiam.

Quomodo
intellectus pot
sibilis ab in
telligibili a
ctu patiatur.

ctum imprimendo speciem, utpote quod antequam eius species im-
primatur, non sit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati ratione
intellectionis, prout intelligibile actu per suam imaginem unà cum in-
tellectu possibili intelligendi actionem effectivè edit. Vnde illud ex
Divo Augustino lib. 9. de Trinit. capit. 12. à potentia, & obiecto pa-
ritur notitia.

An intellectus
agens intelli
gat.

Est tamen adhuc non prætereunda dubitatio, an intellectui agen-
ti, præter superiora officia, conveniat etiam intelligendi munus;
quæ dubitatio apud eos tantum locum habet, qui intellectum agen-
tem à possibili re ipsa distinguunt. Nam qui unam, eandemque po-
tentiam esse arbitratur, non dubium quin ei intelligendi officium
attribuere debeant. Scotus in primo distinct. 3. quæstione 8. ad pri-
mum, rem in dubio relinquit. Magnus Albertus in summa de homine
in quæstione ultima earum, quas de intellectu agente disputat articul.
secundo asserit intellectum agentem intelligere, non tamen per ali-
quam speciem in ipso receptam, seu (quod idem est) intelligere acti-
vè, iuvando per suam metessentiam intellectum possibilem. Caietan⁹
hoc in libro ad text. 18. ait negari non posse intellectum agentem, cum
& intellectus, & agens sit intelligere. Idemque approbant nonnulli
è iunioribus philosophis. Denique Iandunus hoc loco quæstione 23.
inquit intellectum agentem producere intellectionem in intellectu
possibili. Contraria tamen sententia, quæ decernit intellectum agen-
tem non intelligere, nec ullam intellectionem immediatè producere,

Intellectus a-
gens non in
telligit.

Aliquo mo-
do dici pos-
se agentem in-
tellectum cõ-
currere ad in-
tellectionem.

& communior est, & verior; Eam tuetur Henricus Gandauensis quod-
libeto 8. quæstione 12. &, ut videtur, Divus Thomas in 3. distinct. 13.
quæstione prima artic. primo, probaturque ex eo, quia si intellectus
agens intelligeret, superuacaneus esset intellectus possibilis. Deinde,
quia Aristoteles cum de intellectu agente disseruit, nunquam ei intelli-
gendi actum attribuit, sed ipsum à patiente officijs discrevit, quòd hic
esset in potentia ad recipiendas formas, ille easdem imprimeret; hic in
contemplationem incumberet, ille quasi lumen fulgeret. Privatim
autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia si intellectus agens
produceret intellectionem in patiente, sequeretur intellectionem esse
actionem transeuntem; siquidem non maneret in eadem potentia, à qua
eliceretur. Non est tamen inficiandum intellectum agentem unà cum
possibili concurrere ad intellectionem mediatè, idest, interuentu spe-
cierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agens,
ut ait Scotus in primo distinct. 3. quæstione 7. efficere evidentiam pri-
morum principiorum, nimirum, per species, quæ concurrunt ad ter-
minorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum assen-
sus. Restat tertium munus intellectus agentis, quod est producere spe-
cies intelligibiles in patientem; sed nihil iam de eo, quod ad præsen-
tem quæstionem attinet, explicandum superest. Facile autem quiuis
perspiciet prædicta tria munia, etsi vocabulis, & consideratione distin-
guantur, re ipsa in unum, idemque recidere.

Sed

Legit D. Th.
in 3. dist. 14.
quest. 1. art. 2.
quest. 1. art. 3.
& in 1. dist. 3.
q. 4. art. 5.

Sed quæsierit adhuc fortè aliquis cur Aristoteles capit. 5. huius libri text. 17. dixerit intellectum agentem habere se ad possibilem ut artem ad materiam. Item cur illum eodem capit. textu 18. habitum vocarit. Ad primum horum dicendum comparasse intellectum agentem arti, quia ut ars infert in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in possibilem species intelligibiles. Et ut artifex artis ministerio non producit formam naturalem, seu formam suæ speciei, nec enim Polycletus formam humanam, & viventem statuat indit, sed formam artis: ita mens per intellectum agentem non nisi intelligibiles formas patienti confert. Lege Diuum Thomam libro 2. contra gentes capit. 76. & Ferrariensem in commentarijs eiusdem capit. 5.

Cur dixit Ari-
stoteles agē-
tem intelle-
ctū habere se
v. artem ad
possibilem.

Ad posterius dubium respondendum est intellectum agentem non vocari habitum ab Aristotele, quod sit habitus primorum principiorum, ut arbitrati sunt nonnulli, quorum meminit Diuus Bonaventura in 2. distinct. 24. artic. secundo quæstione 4. Magnus Albertus in summa de homine in quæst. qua quærit an detur intellectus agens art. secundo. Et Aegidius hoc in libro ad textum 18. cuius opinionis absurditas ex eo conuincitur à Diuo Thoma, quia habitus primorum principiorum est qualitas primæ speciei recepta in intellectu possibili ad cognoscendas primas veritates in demonstrabiles supposita cognitione terminorum: at intellectus agens numeratur inter secundæ speciei qualitates, quia est facultas à natura insita; nec verò supponit cognitionem terminorum, nec insidet in intellectu possibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, sed ad abstrahendas species à phantasmatibus. Quæ omnia ex ijs, quæ hætenus à nobis disputata sunt, facile quis deprehenderit. Dicendum est igitur intellectum vocari ab Aristotele habitum, latè accepta habitus appellatione, ut cōpletur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

Cur item ha-
bitum appel-
lauit.

Q V Æ S T I O III.

V T R V M N E C E S S A R I O

dandæ sint in nostro intellectu species
intelligibiles, an non?

A R T I C V L V S I.

V A R I Æ P H I L O S O P H O R V M

Sententiæ.

HÆC controuersia, & quæ subsequenter, cum superioribus cohærent, afferentque non parum momenti ad vtriusque intellectus officia, vim, & naturam pernoscentiam. In præsentia autem quæstione diuersi; diuersa scripsere. Quidam species intelligibiles omnino tollere conati sunt, aientes sat esse phantasmata, vt in his in-

tellektus naturas, non singulares tantum, sed etiam vniuersales cõtueatur. Ex horum numero fuere Themistius, Theophrastus, & Auempace; qui tamen in constituendo intellectu discordes fuere, vt superior diximus. De Theologis etiam Durandus in 2. distinct. 3. quæst. 6. Bachonus quæst. 2. prologi, Gotfredus quodlibeto 9. quæst. 19. & quodlibeto 13. quæst. 3. Henricus quodlibet. 4. quæst. 7. 8. & 21. & quodlibet. 5. quæstione 14. species intelligibiles negarunt, quibus ex parte assensus fuit Gabriel in secundo distinct. 3. quæstione 2. aiens non requiri speciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licet ad abstractiuam requiri non sit negandum. Nec desunt argumenta, quibus ostendi videatur frustra omnino species intelligibiles poni. Primum, quia sine ipsis potest intellectus contemplari in phantasmatis naturas, quæ in ijs tanquam in speculo relucet. Corroboraturque argumentum ex eo, quia in potentijs, quæ inter se ordinem habent, obiectum repræsentatur posteriori per actum prioris, vt voluntati per actum intellectus, & appetitui sensitivo per actum phantasiæ. Cum igitur phantasia, & intellectus sint potentia subordinata, ratio ordinis postulat, vt phantasia, quæ est potentia natura prior, repræsentet intellectui obiectum, quod ille confestim apprehendat absq; alia specie. Secundò idem probatur, quia vt se habet bonum ad affectum, ita verum ad intellectum; bonum autem non est in affectu per speciem, aliquamvè sui similitudinem: ergo neque verum in intellectu. Tertio, quia si darentur in intellectu species intelligibiles, cum ea ponantur vti naturales causæ intellectionum, non posset vquam intellectus ab earum usu cessare, semperque versaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræsentantur: quod experientia repugnat. Quarto, quia si ea species essent in nostro intellectu, oporteret nos eas cognoscere, quemadmodum & nostros actus, tam voluntatis, quam intellectus palam deprehendimus. Quintò, quia multa à nobis intelliguntur, quorum species intelligibiles non habemus; siquidem nec Dei, nec substantiarum separatarum, neque aliarum rerum materia expertium, intelligibiles imagines assequi possumus, cum huiuscemodi res non moueant sensum, proindeque earum phantasmata habere nequeamus: & tamen constat nos harum rerum conceptus formare. Postremò, quòd neque Angelis simpliciter necessariae sint species intelligibiles, ostenditur. Nam Angelus sine interuentu speciei cognoscit se per suam essentiam; immò & alios Angelos per eorum substantias sibi præsentis; quod probatur quoad priorem partem, quia essentia Angeli, vt est actus sine admixtione materia; ita est per se actu intelligibilis; estque actu, & inti-

Qui species intelligibiles nolint admittere.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

5. Argum.

Ultimum.

mè coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad sui ipsius notionem. Quoad posteriorem verò partem ostenditur idem assumptum; nam quilibet Angelus poterit ita se coniungere intellectui alteri, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat respectu intellectiōis ab eo eliciendæ. Quare videtur hisce argumentis conclusum rectè sentire eos, qui species intelligibiles dari negant.

ARTICVLVS II.

NON ESSE NEGANDVM DARI

Species intelligibiles: & has cessante actu intelligendi manere in intellectu contra Auicennam.

HAEC tamen opinio probanda non est, sed cum schola Peripatetica, communi Philosophorum approbatione, asserendum dari in intellectu species intelligibiles, quæ sint principia intelligendi; sicuti & in sensibus dantur sensibiles, vt superiori libro demonstraui-
mus; vbi etiam complures huiusce veritatis assertores in medium attulimus. Certè D. Augustinus putat adeò compertū esse dari huiusmodi species, vt lib. 11. de Trinit. cap. 2. dicat ingenij tardioris esse de eis dubitare. Probat igitur hæc sententia ex eo, quia ita se habet intellectus ad propriam functionem, vt sensus ad suam; at sensus, vt loco citato planum fecimus, nullo pacto sentire queunt absque speciebus sensibilibus. Secundò, quia cum intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiscriminatim se habeat; cumque in se spectatus sit pura potentia, necessariò ad intelligendum requirit aliquam formam, qua actuetur, & eget aliquo formali principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potius, quàm ad illud cōcipiendū determinetur. Hæc verò forma, & principium non aliud est, quàm species intelligibilis. Nam quòd ad id præstandum phantasmata nequiquam satis sint, ex eo constat, quia phantasmata quemadmodum sunt per materiam extensa, & imperfecta, crassaque naturæ, ita non nisi res singulares representant: & tamen constat intellectum etiam obiecta communia percipere. Itē quia phantasmata non sunt intimè coniecta intellectui, cum non hæreant in anima, sed in corpore: at nihil operatur, nisi per virtutem, quæ in ipso est, vt ex doctrina Aristotelis in secundo huius operis lib. cap. 1. text. 4. & 5. astruit D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 76. Quo fit vt ad nullius rei, siue vniuersalis, siue singularis, siue expers, siue particeps materiæ sit, sufficiat phantasma, vt ex eo intellectus possibilis intelligendi actum proferat. Adde quòd, vt Scotus argumentatur in 1. dist. 3. quæst. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, si non in se, sed in corpore, hoc est, in potentia sensitua corpori inhaerente, nobilissimæ suæ operationis principium haberet.

Phantasmata non esse satis ad eliciendæ intellectiōnes.

Alensis 2. p. q. 24. m. 2. & 3. & q. 26. m. 2. M. Alb. in 2. d. 3. q. 15. D. Th. 1. p. q. 15. a. 1. D. Bon. in 2. d. 3. a. 2. q. 7. Rich. ead. dem d. 2. q. 2. Scor. q. 6. Greg. d. 7. q. 3. 2. 1.

Neque huic rationi obstat quòd beatis diuina essentia pro specie intelligibili est, & tamen nec per realem identitatem, neque subiectivè in ipsis inest. Nāque sic intimè eorum intellectui copulatur, vt suppleat vnionem, quam vel inhesio, vel alia naturalis coniunctio prestare potest. Quod vt planius intelligas, sic habeto, In nostra specie intelligibili naturali tria inveniuntur. Est enim imago rei intelligenda; idque habet peculiariter, vt species est. Secundo concurret cum intellectu ad elicendam intellectionem: id autem vendicat pro vt est principium, seu ratio intelligendi. Tertio, inhaeret intellectui, quod obtinet quatenus accidentis naturam participat. Igitur duo priora, cum nihil imperfectionis habeant, diuinæ essentiae cōuenire possunt respectu intellectus beati, tertium verò minimè; quia potentialitatem, & compositionem, atque adeò imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet omnè nostram speciem naturalem, atque ordinariam debere esse in ipso intellectu, cui intelligendi principium, & ratio est.

Tria inveniuntur in specie intelligibili.

Quæ illarum competant et sententia diuina cum beatis est pro specie intelligibili.

Aristoteles species intelligibiles conuenit.

Postremò quod Aristoteles species intelligibiles posuerit, constat Etenim hoc in lib. cap. 4. text. 15. ait intellectum possibilem fieri singula, videlicet, quia singularum rerum species recipit, & text. 16. sequenti, itemque cap. 5. text. 19. ait intellectum, & rem intellectam esse vnum; non sunt vero vnum per naturam, sed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per sui imaginem intellectui copulatur, & vnitur. Præterea vocat intellectum locum formarum, seu specierum; non nisi quia vt locus rem locatam recipit, ac seruat; ita intellectus species intelligibiles.

Auicenna non sinit species intelligibiles permanere in intellectu.

Sciendum est autem Auicennam lib. 6. Naturalium part. capit. 6. existimasse intelligibiles species non permanere in nostro intellectu, nisi dum eas apprehendit, aut ex ijs intellectionem edit. Eius fundamentum fuit, quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo cessante intellectione evanescet species in intellectu recepta. Hæc tamen opinio procul aberrat à veritate, nititurque fundamento satis futili. Eam igitur præter alios coarguit D. Thomas lib. 2. contra Gent. cap. 74. & de verit. qua sit. 10. art. 2. & 1. part. qua sit. 79. art. 6. Nam cognitio intellectiva multo est perfectior, quàm sensitiva: ergo si ad sensitivam cognitionem conservantur species, vt fatetur Auicenna, multo maiori iure conservabuntur ad intellectivam; maximè cum intellectus possibilis multo firmior sit, quàm esse materia corporea, quæ sensim fluit, & amittitur, in qua tamen sustentantur potentia sensitiva.

etiam non sinit species intelligibiles permanere in intellectu.

Deinde, quia si hæc positio vera esset, nulla prorsus ratio memoriam daretur in parte intellectiva, nec recordaremur nos elicuisse conceptum rerum vniuersalium, quod est contra experientiam. Lege si placet, quæ de hac re commentati fuimus in libris Paruorum Nat. de memoria & reminiscencia cap. 2.

Confutatur hæc sententia.

Ad rationem Auicennæ respondendum est, si recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi ac comodatè ad intellectum, haud dubie species intelligibiles recipi in nostra mente intelligibiliter. Si vero idem sit, ac recipi, vt cognitum in cognoscente, quod dicitur recipi dum apprehenditur;

tunc

tunc species non ita se habere, quia non opus est, ut cum recipiuntur, ab intellectu apprehendantur.

Porro quibusdam veluti gradibus ascendunt species, quae cognitionis principia existunt. In infimo sunt species sensuum externorum, quae non nisi praesente obiecto, & sensu durate, manent. In secundo species interiorum sensuum (non tamen sensus communis) quae post sensationem, & remoto obiecto, servantur: sed tamen cum insint in organo corporeo obsolescunt, & fluxu materiae sensim dilabuntur. In tertio species intelligibiles nostri intellectus, quae obiecto non existente, & cessante intellectione, perseverant; cumque immateriali subiecto insint, postquam ei semel inhaeserunt perpetuae, atque indelebiles sunt. Neque obstat quod habitus scientiarum, & virtutum intellectui, seu voluntati infidentium sepe amittantur. Non enim talis amissio provenit ex defectu subiecti, sed ex dissidio, & repugnantia contrariorum, quibus cedunt (ut omitteremus eam supernaturalium habituum amissionem, quae ob nostram culpam accidit per subtractionem diuinam, cuiusmodi est deperditio gratiae). At species tam intelligibiles, quam sensibiles contrariis vacant; alioqui non possent inesse simul imago candoris, & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falsum esse constat, cum utrumque simul intueamur. In quarto gradu sunt species intellectus Angelici, quae praeter alias perfectione, eam addunt supra species nostri intellectus, quod non fuerunt aliquo temporum, aut instantium successu acquisitae, sed ipsis angelis à principio ingentae.

Proponitur
ordine di-
gnitatis gene-
ra 4a specie-
tum.

Species intel-
ligibiles dele-
biliter intelle-
ctui inesse.

Species Ange-
licae omnium
prestantissi-
mae.

ARTICULVS III.

SOLVTIO ARGVMENTO-
rum primi articuli.

Argumenta initio quaestionis proposita sic explicabis. Ad primū **Ad 1.**
dic non posse intellectum contemplari naturas in phantasmatis
ob eas causas, quas superiori articulo attulimus. Et ad argumenti
confirmationem, si loquamur de modo repraesentandi, qui sufficiat ut
posterior potentia id ipsum, quod prior cognoscat; falsum assumi. Nec
enim facultati appetenti sic obiectum repraesentatur ut quod à cog-
noscente apprehenditur, ipsa etiam cognoscat: sed eatenus dicitur ei re-
praesentari obiectum, quatenus in id tendere non valet, nisi à cognosce-
te praconceptum sit. Quo patet, esto phantasia, & intellectus sint po-
tentiae sub ordinate; non probari hoc argumento sat esse repraesentari
obiectum à phantasia: ut in id intellectus illico absque specie sibi inhe-
rente feratur:

Ad secundum, diuersam esse rationem in potentia cognoscente, & **Ad 2.**
in

Cur potentia appetens non habeat in se principium à quo determinetur.

Ad tertium.

Ad 4.

Quo pacto cognoscat intellectus se esse speciebus consignatum

Ad 5.

Non semper intellectus res cognoscit per proprias earum species.

Ad ultimum.

Angelum non egere specie ut se intelligat.

in appetente, tū ob alias rationes, tū quia facultas appetens determinatur ad operandum à notitia obiecti, facultas autem cognoscens non habet à quo determinetur, ideòq; opus illi est specie tanquā principio determinante. Ad tertium, sic intellectum concurrere cum specie ad intellectionem, ut oporteat illum prius excitari vel à phantasmate, vel à voluntate, vel ab utroque, aliavè causa eiusmodi; ob idque non semper uti speciebus, quibus est consignatus; sed interdum ab intelligendo cessare, nonnunquam hac potius, quàm illa specie uti; quia ad huius magis, quàm ad alterius usum aliunde mouetur. Ad quartum, cognosci ab intellectu species intelligibiles per actum reflexum, & arguitivè. Dum enim experitur se intelligere, reflectitur supra suum actum, arguitque habere se principium formale intellectionis; hoc autem principium speciem esse colligit ijs rationibus, quibus id concluditur. Quae de re infra.

Ad quintum, esto omnis intellectio ab aliqua specie intelligibili oriatur; non omnem tamen elici ab specie propria eius rei, quam intelligimus; saepe enim ex imagine, & notitia unius ad cognitionem conceptivè alterius progredimur, ut cum per res sensibiles Dei, & substantiarum separatarum intelligentiam assequimur; quæ cognitio etsi non proximè, remotè tamen à sensu petitur. Vtrum verò post conceptus, quos de hisce rebus formamus, relinquuntur in nostro intellectu species intelligibiles, progressu patebit. Ad sextum, quod attinet ad cognitionem, quam de se Angelus habet, admittendum est cognoscere illum se per suam essentiam, ut docet Divus Thomas prima parte quæstione 59. art. 1. & de veritate quæstione octava artic. 2. itemque Divus Bonaventura, Durandus, Richardus in secundo distinct. 3. Aegidius in tractatu de cognitione Angelorum quæst. prima, Soncinas 12. Metaphys. quæst. 59. alijque non pauci; etsi non defuerint qui secus existimant aientes non posse Angelum se per suam substantiam intelligere, sed habere ad id speciem sicuti ad aliarum rerum perceptionem. Oppositum tamen dicendum, videlicet non intelligere se Angelum per speciem superadditam; cum ad id possit eius substantia, uti argumentum concludit, subire vicem speciei. Quod verò spectat ad cognitionem, qua unus Angelus alios cognoscit, putant nonnulli quemlibet ceteros per eorum essentias intelligere, quam opinionem attribuit Platoni Divus Thomas 2. cont. Gent. cap. 98. eamque tuetur Durandus, & Nominales in secundo distinct. 3. sed nobis ea non placet, quia nequit potentia intellectiva ab vlla re creata, tanquam à forma intelligibili activè, ac principaliter determinari ad intelligendum, nisi eiusmodi principium determinans intra se, atque intimè sibi coniunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in substantia unius Angeli respectu alterius. Longior hac de re discussio ad alium locum pertinet.

QVRE-

QVAESTIO III.

DE TVRNE IN NOSTRO

intellectu species intelligibiles, quæ propriæ
sint rerum singularium, an non.

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS

Argumenta.

Agitur hæc quæstio inter Philosophos magna dissi-
dentium partium contentione. D. Thomas tum alijs
in locis, tū 2. contra gent. cap. 100. prima part. quæst.
86. art. 1. Caiet. ibidem, Capreol⁹ in 1. dist. 35. quæst.
2. in solutione argumentorum contra quartam con-
clusionem, Argentinas in 4. dist. 50. quæst. 1. art. 3.
Ferrariensis 1. contra gentes cap. 65. & hoc in libro
quæst. 13. arbitrantur non dari in nostro intellectu species rerum sin-
gularium, idemq; tuentur nonnulli ætatis nostræ Philosophi asserē-
tes nihil esse à peripatetica doctrina magis alienum, quàm eiusmodi
species admittere. Probant suam sententiam in hunc modum. Forma
recipitur in subiecto secundum conditionem, ac modum recipientis;
sed anima est expers materiæ; ergo species, quæ in ea recipiuntur,
debent esse immateriales in repræsentando, atque adeò nequibunt re-
præsentare conditiones materiæ singularis; sed duntaxat naturam cõ-
munem ab ijs auulsam, ac liberam. Confirmaturq; argumenti vis com-
muni illo Peripateticorum effato; quod desumptum est ex Aristotele
hoc in lib. cap. 4. text. 16. Res materiales fieri intelligibiles dum à ma-
teria abstrahuntur. Enim verò cum hæc abstractio non ita accipi de-
beat, quasi res per intellectum à propria materia, qua constant, eximē-
dæ sint; utique sic erit accipienda, ut tunc res dicantur effici intelli-
gibiles, cum menti obijciuntur per species, quæ non materiam indivi-
dualem, ut pote crassiorem, ac magis depressam; sed communem tan-
tùm referant.

Secundò, Intellectus humanus medium locum obtinet inter sen-
sum, & intellectum substantiarum separatarum; atqui species, quæ
sensibus inuruntur, repræsentant sola singularia, quæ verò substantijs
separatis congenitæ sunt, tam singularia, quàm vniuersalia distinctè
referunt, ut Scholastici scriptores in 2. distinct. 3. edisserunt. Agitur
ordo, ac proportio rerum postulat, ut species, quæ ab humano intellectu

Qui species
rerum singu-
larium in in-
tellectu non
admittantur

1. Argum^o

2. Argum^o

acquiritur; solas naturas communes representent. Adde quod ut intellectus Angelicus percipit distinctè per vnã speciem, quæ noster per multas; ita consentaneum est, ut quæ à sensu per multas species cognoscuntur, à nostro intellectu per vnã intelligatur: quod secus foret si noster intellectus posset rerum singularium imaginibus consignari.

3. Argum.

Tertiò, id naturæ ingenium est, ut non consueuerit facere pluribus, quod possit facere paucioribus; sed species intelligibiles naturarum communium sufficiunt ad intelligendas res singulares adiuctis earum phantasmatis; non est igitur vlla necessitas inuehendi species intelligibiles rerum singularium. Probatur assumptio, quia uti phantasmata concurrunt cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles; ita cum patiente informato iam specie rei communis poterunt concurrere non exemplariter solum, sed etiam actiue illum determinando ad concipiendam eam rem singularem, cuius id phantasma est: præsertim cum ex eo nullum sequatur absurdum.

4. Argum.

Postremò quod Aristotelico dogmati aduersentur, qui rerum singularium species intellectui humano dant, hinc perspicuum est, quod Aristoteles hoc libro capit. quarto textu 10. docuit animam nostram vi sensitrici cognoscere carnem, id est, singularia materialia, quæ sunt affecta sensibilibus qualitatibus, calore, frigore, aliisque eiusmodi. At ipsum esse carnis alia percipere facultate, aut separabili, id est, diuersa ab ea, qua cognoscit singularia, aut perinde se habente ad se ipsam, ut cum extensa fuerit linea flexa. Quo loco, ut plerique interpretes annotarunt, profitetur Aristoteles singularia non intelligi à nobis directè, sed reflexa cognitione; at si in nobis intelligibiles rerum singularium species darentur, non dubium, quin ea directè à nobis intelligi possent.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PARTIS

Affirmatiuæ.

Qui dandas
sunt species
singularium
contendant.

Primum ar-
gumentum.

Contraria huius controuersie pars assertores habet Scotum in quarto distinct. 45. quæst. 3. Gregorium Ariminensem in primo distinct. 3. quæstione prima artic. 2. Richardum in 2. distinct. 24. quæst. quarta, Apolinarem hoc in libro quæst. 12. Thienensem, & Burlæum i. Phisicorū, & alios. Quæ ita probatur. Nulla est repugnantia quominus species rerum singularium in nostro intellectu dentur; possunt igitur dari. Negant aduersarij antecessores, aiuntque repugnare tum ex parte ipsarum specierum intelligibilium, quas non videtur consentaneum ita limitatas esse, ut singulæ singula duntaxat indiui-

individua repræsentent: tū ex parte intellectus possibilis, quem minime decet speciebus adeò circumscriptis affici. At enim difficile non est huiuscemodi repugnantias demoliri. Nam species naturam singularem repræsentans nobilior est, quàm ea, quæ communem tantum naturam significat; ergo limitatio illa nihil detrahit de dignitate speciei; nec species rei singularis minus, quàm rei communis: quin potius magis cum intellectu præstantia conuenit. Antecedens probatur, quia imaginis præstantia, modò cætera sint paria, desumitur à re, quam repræsentat; at natura singularis excellentior est, quàm communis, cum inferiora plures essentia gradus in se cohibeant, quàm superiora: vnde & conceptus rei singularis, quàm rei communis, perfectior habetur. Rursus, quòd prædictæ species re ipsa in nostro intellectu dentur, ita probatur. Causæ naturales non impeditæ producent nobilissimum effectum, quem possunt; at intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales specierum intelligibilium; ergo producent nobilissimam speciem, quam possunt, si non impediuntur: sed species nobilissima est species rei singularis, vt ex proximè dictis constat, & nihil est quod eius generationem impediat: ergo hanc producent. Item, Noster intellectus efformat peculiare, ac distinctos conceptus rerum singularium, sed ij sine proprijs earum speciebus constare nequeunt; dantur ergo propriæ species rerum singularium. Maior propositio, etsi à quibusdam negetur, à nobis tamen paulò post demonstrabitur. Minor ex eo suadetur, quia cum species rei communis non nisi confuse, & implicite singularia repræsentet, nequibit intellectus ad hoc magis, quàm ad illud singulare concipiendum per eam deduci; sed vago, & errabundo motu huc illuc fluctuabit. Sunt qui respondeant licet species intelligibilis solam communem naturam referat; determinari tamen per eam intellectum ad concipiendam rem singularem, de cuius phantasmate species ipsa educta est, propter cognationem, quam species habet cum tali phantasmate. Sed hi facile coarguuntur. Nam vel ea species iure cognationis re vera eiusmodi singulare repræsentat; vel non; si dent primū; iam ergo in nostro intellectu erunt species, quæ non solum naturas vniuersales, sed indiuiduas etiam referant, quod tamen solis speciebus substantiarum separatarum Theologorum Schola attribuit: si secundum, nullo pacto species intellectricem vim ad vllum singulare definite intelligendum applicabit.

Alij occurrunt intellectum nostrum naturæ communis imagine affectum determinari à phantasmate ad rem singularem concipiendam eo modo, quem tertio superioris articuli argumento explicuimus. Verum neque horum solutio satisfacit. Etenim quemadmodum noster intellectus, vt supra ostendimus, non potest vti solo phantasmate tanquam principio intelligendi, sed requirit principium sibi intimè coniunctum, atque inhærens, à quo intelligendi actum promat. (alioqui saltem ad intelligenda singularia neutiquam speciebus intelligibilibus indigeret) ita vt hoc potius, quàm illud percipiat, non

2. Argum.

3. Argum.

Responsoi

Confutatur.

Responsoi

Solutur.

fat illi est externa assistentia phantasmatis; sed eget interno principio à quo ad id actiue determinetur. Nec obstat quod intellectus beati concurret cum diuina essentia ad actum beatificæ visionis; cum tamen diuina essentia non sit interna ipsi beato; id enim, vt iam antè monuimus, propterea fit; quia diuina essentia ob suam eminentiam infinitam potest supplere modum illum intimæ coniunctionis, sine quo species creata, vel quod speciei creatæ conditionem subit, non potest cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obest quod quilibet Angelus intelligit se per suam essentiam. Nam essentia Angeli est intimè copulata eius intellectui, cum intellectus in ipsa met essentia inhæreat. Phantasma verò non ita se habet ad nostrum intellectum: siquidem illud in organo corporeo; hic in ipsa animæ substantia infidet. Corroboraturque argumentum insuper ex eo, quia conceptus, qui per intellectionem rei singularis in mente gignitur, est quasi proles ipsius obiecti cogniti, vt docet Diuus Augustinus 9. de Trinitate capit. 12. Quare oportet dum is gignitur contineri in mente obiectum: non potest autem ibi esse per se: ergo per suum quasi semen, quod est propria, ac peculiaris ipsius imago. Nam species rei communis non magis est virtus huius, quam illius singularis.

4. Argum.

Præterea, In nostro intellectu dantur species multorum singularium materiæ expertium, ergo saltem horum singularium species admittendæ sunt. Antecedens probatur, quia is, qui elicuit actum amoris Dei, vel naturæ vniuersalis intellectionem, recordatur postea se eiusmodi actus elicuisse; omnis verò recordatio intellectus oritur à specie intelligibili: habet ergo noster intellectus specie intelligibiles, quæ hosce actus singulares representent. Nec satisfacet qui dixerit recordationem hanc non ab intellectu, sed à sensitua memoria proficisci; non enim facultas organica apprehendit res spirituales, cuiusmodi sunt voluntatis, & intellectus actiones; cum sint extralimites obiecti potentiæ corporeæ. Nec memoria sensitua recolat nos percepisse hominem in commune: cum circa naturas singulares tantummodo versetur.

5. Argum.

Item, Anima separata recordatur singularium sensibilibum per species, quas hinc detulit; ergo dum esset in corpore habuit intelligibiles species eiusmodi singularium. Antecedens suadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mentio Lucæ decimo sexto, qui apud inferos recordabatur suorum fratrum. Ac quod eam recordationem eliceret non ex speciebus infusis; sed ex ijs, quas ministerio phantasmatum acquisierat, ea ratio probat; quia recordatio est perceptio rei cognitæ, vt antea cognitæ: diues autem non cognouerat antea fratres per species infusas, sed per acquisitas. Quare non videtur negandū dari in nostro intellectu species intelligibiles proprias rerum singularium.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROVER-
siae probabilis iudicatur: præfertur tamen negatiua,
vt magis peripatetica: vtriusque argumenta
diluuntur.

His ita disputatis vtraque pars quæstionis probabilis videtur, et-
si propositum nobis sit tueri potius negatiuam, quæ Aristoteli-
cæ doctrinæ magis consentanea existimatur: diluemus tamen
vtriusque argumenta, vt quo pacto quælibet earum defendi possit, fa-
cilè appareat. Ad primum pro priori sententiâ concessa maiori, & mino-
ri, neganda est consecutio. Nec enim oportet omnes species intelli-
gibiles immateriales esse in repræsentando, sed in essendo; Aristoteles au-
tem loco citato tantum docet vt res in materiam demersæ intelligibiles
fiant, debere à materia, id est, à materiæ cõditionibus abstrahi; quia quæ
ab intellectu percipiuntur, nequeunt in eo esse per species diuiduas,
aut extensas, situvè præditas, quæ sunt propriæ affectiones mate-
riæ; sed per imagines spirituales; atque omnis concretionis expertes,
vt cum ipsa intelligendi vi cognitionem habeant; tales verò sunt
omnes species intelligibiles, siue singularium rerum, siue commu-
nium.

Ad secundum dicendum proportionem, nexumque ordinis, qui
inter humanum intellectum, & Angelicum, atque inter sensum est, in
eo cerni, quod sensus acquirit species sola singularia repræsentantes,
nullas verò, quæ repræsentent vniuersalia; intellectus autem noster
quasdam sortitur, quæ singularia tantum, alias quæ sola vniuersalia
repræsentent: at in intellectu Angelico nullæ sunt, quæ aut sola sin-
gularia, aut sola vniuersalia referant, sed omnes vniuersalia simul,
& singularia distinctè exprimunt. Ad reliquam partem eiusdem
argumenti dic ea, quæ sensus per multas species cognoscit, percipere
nostrum intellectum per vnã speciem, confusè tamen. Nam colorem
in commune, verbi gratia, intelligit per speciem coloris, qua cognitio-
ne implicite, & confusè colores omnes complectitur. Verum præter
hanc confusam singularium colorum notitiam, aliam quoque propri-
am, & expressam consequitur intellectus singularium colorum per
singulas species, quam per vnã tantum imaginem obtinere non pos-
set; quia id solis Angelorum speciebus conuenit. Si autem petas quan-
do intellectus acquirat species rerum singularium, quando communi-
um. Respondemus species rerum singularium acquirere beneficio intel-
lectus agentis, & ope phantasmatum: species autem rerum communi-
um, cum post receptam speciem rei singularis abstrahit ex ea naturam
cõmunem, eam nimirum concipiendo absq; differentijs individualibus.

Ad 1. argum.
sententiæ ne-
gatiuæ.

Quo pacto
species intelli-
gibiles debe-
ant esse im-
ateriales.

Ad 2. arg.

Species Angè-
lorum distin-
ctè vniuersa-
lia, & singula-
ria represen-
tant.

Quo modo
intellectus ac-
quirat species
rerum singu-
larium, & cõ-
muniũ.

Tunc enim per eiusmodi conceptionem gignitur in intellectu species naturæ communis: quia conceptus est actualis similitudo rei; at ex similitudine actuali relinquitur in potentia habitualis similitudo: quem admodum & per assensum conclusionis, qui est scientia actualis, gignitur habitus sciendi, siue scientia habitualis.

Ad 3. arg.

Oportet principium elicitationis non esse extra intellectum.

Ad tertium, concessa maiori propositione, neganda est minor, & ad eius probationem inficiandum posse phantasma actuè concurrere cum intellectu possibili ad intellectionem rei singularis ob eam causam, quâ superius explicuimus; quia videlicet oportet principium elicitationis non esse extra intellectum. Enim verò licet phantasma intellectui possibili famulatū præstet suppeditando illi suo modo species intelligibiles: minimè tamen decet intellectum possibilem post receptionem eiusmodi specierum inflecti, ad sensum, demitti que ad organum corporeum editurus nobilissimam, & quàmmaximè à materia liberam operationem, quæ est intellectio.

Ad vltimum arg.

Ad vltimum dicimus locum illum secus ab alijs explicari: ita ut nequaquam ibi de reflexa, aut directâ cognitione sermo sit: sed cum Aristoteles quæsiisset eadem ne an diuersa potètia rem singularem sensibilem, & communem eius naturam cognosceremus; respondere, animam, rem singularem sensibilem percipere sensitua potentia; communem verò alia aut separabili, id est, diuersa secundum rem ab ea, qua singularem cognoscit, aut habente se ad se ipsam, atque cum extensa fuerit linea flexa, id est, quæ saltem ratione (de reali namque distinctione nondum ibi quicquâ absolutè decernitur) ab illa differat eo modo, quo linea inflexa, cum extenditur, re quidem ipsa eadem est; potest enim eadem linea frangi, & porrigi, ratione tamen à se distinguitur. Ita verò (iuxta hanc interpretationem) inflexæ, rectæ que lineæ similitudinem, non ad agnitionem reflexam, & directam; sed ad discrimen inter potètiam, qua singulare, & vniuersale cognoscitur, qua de re quæstio erat, retulit Aristoteles. Quo fit, ut ibi de ordine, modo vè vniuersalem, & singularem naturam cognoscendi, nihil omnino habeatur.

Locus Platonis explicatur

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maximè nituntur, qui singularia reflexè, ac posterius à nobis intelligi opinantur facile dissoluit. Nec verò, ut quidam autumant, Platonis in Timæo sententia est, quam illic Aristoteles imitatus sit, singularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato cum reflexæ cognitionis meminit, & actiones intellectus lineæ primùm rectæ, mox circinata, interiùsque recurrenti comparat; non, inquam, tunc de rerum singularium notitia philosophatur; sed de ea, qua hominis mens recto cursu ad aliarum rerum scientiam capessendam extra se primùm quasi egreditur, deinde oraculi monitu ad se redit, & in sui ipsius cognitionem incumbit. Qua de causa anima, intellectualis sphaera, quæ in se ipsam circulum facit, à Philosophis dici consuevit. Eoque spectat illud Hugonis Victorij 1. Didascalon cap. 2. Mens nostra in orbem geminos motum glomerat; quia siue per sensus ad sensibilia exeat, siue per intelligentiam ad ea, quæ sensus fugiunt, ascendat; ad se ipsam rerum similitudines trahens, regyrat.

Anima intellectualis sphaera dicitur à Philosophis

Sētia delphi
ci templi for-
ribus inscrip-
ta nosce te ip-
sum. De qua
Laertius lib.
1. Plin. lib. 7.
c. 32. Macrobi-
i. Sat. c. 6.
Clem. Alex.
in Pædag.

Vel

Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quasi ænigmatē per lineam flexam indefinitē significasse actiones intellectus, cuius est in se ipsum posse conuerti; per rectam verò cæteras functiones vitales, quæ nihil aliud sunt, quàm progressus quidam ab anima viuificante ad aliud, siue ad illud, quod vitam suscipit, idest, ad corpus: sicuti linea recta ab vno puncto definit in aliud.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum negandum est antecedens, & ad eius probationē dicendum, speciem, quæ repræsentat rem singularem ex parte nobiliorem esse, videlicet, pro vt refert naturam plures gradus in se continentem, vt probat argumentum: aliunde verò deterioris notæ haberi; nimirum quatenus est limitata ad vnum tantum singulare; species autem rei vniuersalis non solum repræsentat naturam communem multis, sed potest deferuire cognitioni omnium singularium sub eadem specie, concurrēdo cum eorum phantasmatis, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Ad secundum respondendum est speciem propriam rei indiuiduæ non esse effectum absolutē præstantissimum, quem intellectus agens potest edere, tum ob limitationem, quam diximus; tum quia ne eiusmodi speciem producat, obstat naturæ ipsius ingenium; quæ non assolet pluribus efficere, quod potest paucioribus: potest autem intellectus patiens intelligere naturas singulares per species rerum communium adiutus concursu phantasmatum.

Ad tertium concessa maiori, neganda est minor, & ad eius probationem, omiſsa priori solutione, quæ rectē coarguitur, danda est secunda, dicendumque licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius singularis à sola specie intelligibili in se sumpta; determinari tamen ab illa, pro vt concurrat vnā cum phantasmate rei singularis, & ad huius rei impugnationem respondendum, cum dicimus intellectui non posse deferuire phantasma tanquam principium intelligendi: interpretandū id esse de principio adæquato, vel principali actuante, ac determinante intellectum: quale non ponitur phantasma ab ijs, qui dicunt intellectū determinari ab eo ad concipienda singularia; tantum enim statuitur ad supplendam repræsentationem singularitatis, & conditionum indiuidualium. Cætera, quæ in eodem argumento afferuntur de visione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil cōtra id, quod tuemur concludunt, vt erit iam consideranti perspicuum. Nam vnio essentiæ diuinæ cum intellectu beati eminenter continet illam coniunctionem, quam requirimus in principio adæquatē, vel principaliter actuante intellectum. Essentia verò Angeli intelligentis se per suam essentiam intime copulata est intellectui eiusdem, cū intellectus in ipsa met essentia hæreat. Phantasma autem non ita se habet ad intellectum, siquidem illud in organo corporeo, hic in anima insidet. Postremò ad id, quod ex D. Augustino citatur, fatendum est conceptum esse obiecti prolem, sed negandum ad producendum rei singularis conceptum requiri speciem intelligibilem rei singularis propriam. Licet enim species intelligibilis nullū singulare explicitē

Respondetur
ad argumēta
partis affirmati-
uæ.
Ad 1. argo.

Ad 2.

Ad 3.

Quid præter
phantasma cū
requiritur ad
intellectionē
singularium.

Ad concepti-
onem rei sin-
gularis non
requiritur spe-
cies intelligi-
bilis illius.

explicitè repræsentet; determinatur tamen à phantasmate, atque ita conceptus rei singularis censetur proles eius obiecti, cuius ipsum phantasma est.

Ad 4. arg.

Quo pacto
species fiant
memoratiue

Recordatio
rei individue
materialis par-
tim est specie
partim à phan-
tasmate.

Quid dicen-
dam de recor-
datione rei
individue im-
materialis.

Ad 5. arg.

Vnde proue-
niat quod se-
parata anima
singulariaper-
cipiat.

Ad quartum dicendum cum quis elicit conceptum hominis, verbigratia, speciem illam, quæ antea, cum primū est producta in intellectū possibilem, repræsentabat hominem absolutè, post eiusmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem sub ratione cogniti; ita verò, vt quis recordetur se cognouisse hominem, non opus est manere in intellectu speciem, quæ repræsentet illum singularem conceptum, quo hominem apprehenderat; sufficit enim eandemet speciem hominis modificari ad repræsentandum hominem sub ratione cogniti. Quòd si cognitio sit rei individue materialis, vt Bucephali: cū postea intellectus recordatur se Bucephalum cognouisse, ea recordatio non erit adæquatè à specie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit; sed inadæquatè, id est, partim erit ab illa, partim à phantasmate repræsentante Bucephalum sub ratione cogniti. Nam cum intellectus primò apprehendit Bucephalum, eundem simul apprehendit phantasia, & quia species Bucephali, quæ in phantasia seruata est, post primā apprehensionem repræsentat illum sub ratione cogniti, inde est quòd postea phantasma ab ea elicitum exhibet Bucephalum similiter sub ratione cogniti, determinatque intellectum ad apprehendendum illum sub eodem modo. Si autem conceptio sit rei individue immaterialis, cum ea non possit in phantasmate repræsentari, maior est difficultas; dicendum tamen quoties intellectus aliquod singulare, etiam immateriale concipit, simul phantasia aliquid materiale apprehendere; simile tamen, cognatum ve eiusmodi rei immateriali, vt progressu huius operis exponem⁹. Igitur ex specie memoratiua talis rei apprehensa per phantasma, & ex phantasmate ab ea elicitò poterit determinari species illa, è qua intellectus antè eliciuerat conceptum prædictum rei individue immaterialis. Atque ita fiet, vt intellectus absque specie propria rerū singularium, siue eæ res materiales sint, siue immateriales, earum recordationem edere valeat.

Ad quintum, relicta opinione quorundam, quos refert Caietanus 1. part. quæst. 79. art. 6. aientium animam separatam cognoscere singularia per species acquisitas, vel quas hinc detulit, respondendum est cū D. Thoma in disputatis, quæst. de anim. art. 20. & 1. parte quæstione 89. artic. 4. Caietano ibidem, Ferrariensi ad caput 74. libri. 2. contra gentes, Abulense ad caput. 25. Mathæi quæst. 607. & 610. & alijs; animam separatam cognoscere singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore, quæ species similes sunt ijs, quas Angeli à prima origine acceperunt; repræsentant enim non solum vniuersalia, sed etiam singularia. Ac quemadmodum in Angelis species intelligibiles, quæ ex se indiscriminatim singularia potestate repræsentant, determinantur adhæc, & illa singularia actu significanda, cum illa existunt actu, ita vt existentiæ sit cōditio determinandi speciem ad eiusmodi singularia: sic in anima separata species vniuersaliter repræsentantes, & alioqui æqualiter se habentes,

habentes ad omnia sua significata, determinantur ad quaedam singularia, quæ ad animæ statum pertinent, quatenus anima sortitur ad illa peculiarem habitudinem; siue ob aliquam affectionem, siue ob antecedentem notitiam, siue ob diuinam ordinationem, aut aliud quid simile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumentum opponebat, dicendum est, licet recordatio sit rei cognitæ, vt cognita est, iterata cognitio; non oportere proinde eam cognitionem repeti ex eadem specie: fat enim est elici ex alia, supposita priori cognitione. Quod in tractatu de anima separata erit à nobis enucleatius explicandum.

Disp. 4. art. 3.

Cap. 1. q. 4. art. 2.

Ita patet quæ ratione diluenda sint vtriusq; partis argumenta. Quia tamen, vt superius monuimus, decretum nobis est eâ partē, quæ negat dari species rerum singularium, vt Aristotelicę doctrinæ magis consentaneam tueri, quam iccirco etiam in primo Physicæ Auscultationis lib. defendimus: ad eam in nostris commentarijs doctrinæ filum acommo- dabimus. Quæ verò in solutione argumentorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, si ijs, quæ à nobis alibi statuuntur, repugnent, vt ex aduersariorum sensu dicta accipi debent.

Q V Æ S T I O V.

NVM SPECIES INTELLIGI-
biles ab intellectu agente producantur.

A R T I C V L V S I.

REIECTIS QVORVNDAM
placitis, statuuntur aliquot assertiones.

Epist. 56.

In hac quæstione fuit Democriti opinio, vt refert D. Augustinus in epistola ad Dioscorum, & Aristoteles in libro de Somno, & vigilia cap. 2. nullam speciem ab intellectu siue agente, siue patiente gigni; sed ab ipsis corporibus per diffluxus quosdam intrare imagines in nostros animos. Idem quoque fuit Stoicorū dogma, quod Boetius libro 5. de consolatione philosophiæ metro 4. hunc in modum cecinit.

Qui dixerint
species nō gī
gni in intel-
lectu sed a cor-
poribus imit-
ti.

Quōdam porticus attulit
Obscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mētibus imprimi;

Vt quondam celeri stylo
Pressas figere litteras
Mos est æquore paginæ,
Quæ nullas habet notas.

Huius sententiae absurditas demonstratur.

Angeli etsi acciperent species à rebus, non hoc tamen modo recipere.

Sententia Platonis & Avicennae species defluere à substantijs separatis.

Confutatur hic error.

Assertio.

Huiusce placiti absurditas liquet ex ijs, quæ à nobis superius disputata sunt, cum ostendimus non posse phantasma visua speciem intelligibilem producere: si enim id nequit phantasma, multo minus poterunt corpora ipsa, quæ sunt naturæ multo crassioris, multoq; magis in materiam demersa. Neque officit, quòd non pauci, ijque graues Theologi arbitrati sunt Angelos accipere à rebus, etiam sensibilibus, species, per quas cognoscant singularia, vel saltem prædicata contingentia, quæ rebus singulis conveniunt. Non enim ij Auctores credunt eiusmodi species transfundi in intellectum Angeli immediatè à coloribus, verbi gratia, sed intellectum agentem illius vnà cum speciebus sensibilibus colorum (quemadmodum noster intellectus assolet cum phantasmatis) producere in intellectum possibilem species intelligibiles earum. Qua de re lege, si placet, Alensem 2. part. quæst. 26. memb. 2. D. Bonaventuram in 2. distinct. 3. art. 2. quæst. prima, Richardum eadem dist. art. 6. quæst. 2. Scotum quæst. 11. Gregorium dist. 7. quæst. 5. art. 1.

Altera sententia fuit Platonis in Menone, alijsq; locis, & Avicennæ lib. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. & 7. arbitrantiũ species intelligibiles defluere in humanam mentem à substantijs separatis; eo tamen discrimine quòd eæ substantiæ apud Platonem erant ideæ; apud Avicennam intelligentiæ, à quarum prima in proximam; atq; ita deinceps vsque ad vltimam, quam agentem vocabat; ab hac in intellectum humanum prædictæ species descenderent. Item Plato finxit species inditas animæ à primo ortu: Avicenna progressu temporũ comunicatas: ille in anima fixas, hic post intelligendi actum evanescentes, vt iam supra retulimus.

Hunc errorem confutat D. Thomas 1. part. quæst. 84. art. 4. ex eo, quia si ita se haberet nostra cognitio, posset natura cæcus per eiusmodi imagines colorum notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia si animæ rationali aliunde species adveniunt, frustra societatem iniret cum corpore; quam ideo inuit vt sensuum ministerio species acquirat; sed hac de re in progressu copiosius, & enucleatius.

His ergo erroribus exclusis asserendum est cum Schola Peripatetica species intelligibiles produci in animam, dum est vnita corpori, ab intellectu humano, vt constat ex ijs, quæ ab Aristotele cap. 5. huius lib. disputata sunt. Cum autem duplex in nobis sit intellectus, agens, & patiens; quænam species à quo intellectu gignantur, aliquot assertionibus exponemus. Prima sit. Ab intellectu agente produci possunt species intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarum propria phantasmata habemus. Hæc assertio, quæ communi philosophorum consensu recepta est, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit species, nisi vnà cum phantasmatis, & prout ab ijs determinatur, vt ex superioribus constat, docetque D. Augustinus lib. 11. de Trinitate capit. 8. cum ait nullam speciem dari in intellectu nisi sensu intercedente; at nihil impedit quominus intellectus cum omnibus phantasmatis indiscriminatim iungi queat ad species intelligibiles producendas.

Lege D. Aug. lib. 9. de Trinitate. c. 3. D. Th. 1. p. q. 84. a. 2. & de verit. q. 10. a. 4.

Secunda

modi cōcurfus, etiam ex parte idoli, actiuus fit, sicuti & cōcurfus speciei intelligibilis ad eliciendum conceptum, non proinde tamen asserendum relationem, aut quantitatem in se aliquam agendi vim possidere: esto eam facultatem sortiatur eius species: quod certè haudquam mirandum est, cum species transeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis, cui propè soli conuenit esse immediatū agendi principium, vt libro secundo Physicorum ex instituto disseruimus. Itaque non valet hæc consecutio, species relationis, vel quantitatis agit ergo quantitas, vel relatio in se habet vim agendi. Cum autem hoc loco dicimus effingi simulacra relationum à phantasia, id non de omnibus relationibus, sed de ijs tantum, quæ nequaquam interni sensus facultatem exuperant intelligendum esse volumus.

Relationis,
& quantitatis
species actiuum
habent
cōcursum.

67. q. 19. a. 2.

Sexta assertio. Multarum corporalium actionū, & passionum species intelligibiles possunt ab intellectu agente produci; non tamen omnium. Hæc quoad priorem partem manifesta est: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, aliæque multæ id genus actiones, & passionis non solum ab interno sensu, sed ab externo etiam percipiuntur. Quoad posteriorem ex eo ostenditur; quia saltem operationes phantasiæ nequeunt ab ipsa met apprehendi; cum nulla potentia organo corporeo insidens reflectatur supra suum actum, vt paulo antè diximus.

6. assertio,

Septima assertio. Species intelligibiles earum rerum, quæ spectant ad reliquas quatuor categorias (si tamen excipiatur æuum Angelorum, & quædam aliæ durationes spirituales, ex eorum sententia, qui hæc in prædicamento Quando constituunt: quod alibi expendemus) possunt ab intellectu agente elici: siquidem isthæc obiecta sensibus in primis nota, & conspicua sunt.

7. assertio,

A R T I C V L V S II.

TRADUNTUR ALIÆ ASSERTIONES DE SPECIEBUS, QUÆ À SOLO INTELLECTU POSSIBILI GIGNUNTUR.

Egimus de speciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; proximum est vt disputem⁹ de ijs, quæ à solo patiente generantur. Sit
8. assertio. Species generū, si impedimenta remoueantur, producuntur à solo intellectu patiente. Hanc ea ratio suadet, quia, vt in Physicis ex instituto docuim⁹, si nihil absit, vel obsit, id quod primum à sensu tam externo, quam interno percipitur, est singulare sensibile speciei infimæ, cuius phantasma vnà cum intellectu agente non nisi intelligibilem imaginē speciei infimæ producet; atque adeò si elicienda sit imago intelligibilis, quæ naturā genericam referat, oportebit accedere operam intellectus possibilis, qui à natura specifica abstrahat genericam, ex

8. assertio,

lib. 1. c. 1. q. 3.
a. 3.

Ex imagine
speciei infi-
mæ elici po-
test conceptus
naturæ speci-
ficæ, & gene-
ricæ.

cui⁹ conceptu relinquenda erit imago eandem genericam naturam re-
præsentans. Nam tametsi dubitari soleat num ex imagine infimæ spe-
ciei elici possit conceptus non solum naturæ specificæ; sed etiam gene-
ricæ, per quem naturæ genericæ imago in intellectu producat: non
est tamen ea de re dubitandum; quia licet imago propria speciei non-
nisi speciem formaliter, & adæquatè exprimat, nihilominus etiam na-
turas superiores virtute, siue inadæquatè repræsentat, eaq; repræsen-
tatio sufficit, vt ex ea conceptus generum eliciatur. Quod asserunt nō
D. Thomæ solum, sed etiam Scoti Sectatores. Lichetus in 1. distinct. 3.
quæst. 6. Bargius dist. 3. quæst. prima, Antonius Andreas lib. 7. Me-
taphys. quæst. 13. Trombeta 7. Metaphys. quæst. 8.

Qui velint
etiã sine impe-
dimento elici
posse species
generū ab agē-
te intellectu.
1. Ratio.

2. Ratio.

Ostenditur in
hoc casu nec
1. nec 2. spe-
ciei producti-
onē posse esse
naturæ gene-
ricæ.

Ad 1. Ratio.

Ad 2.

9. Assertio.

Sunt etiam qui contra eandem conclusionem asserant, esto nihil sit
impedimenti, posse ab intellectu agente produci species intellegibiles
generum. Ex his sunt Scotus in 2. distinct. 3. quæst. prima, & Liche-
tus in 1. distinct. 3. quæst. 2. potest autem id confirmari, primum quia
cum phantasma huius hominis repræsentet etiam virtute hoc animal, si-
cuti species hominis animal in cōmune, non apparet, cur tale phantasma
quatenus hoc animal repræsentat, non possit concurrere cum in-
tellectu agente ad producendam speciem animalis. Deinde oportet in-
telligentem speculari phantasmata; ergo dum intellectus concipit ani-
mal, simul phantasia formabit idolum huius animalis, idque a motis
impedimentis: ergo & cæt. Nihilominus contraria sententia, quam
in nostra conclusione statuimus, communis est, ac verisimilior. Nam
quod species primò genita ab intellectu agente, si nihil impediatur, non
sit species generis; tum alijs argumentis concluditur, tum eo potissimū
quod omnis causa naturalis, si nihil desit, vel obsit, edit primò nobilissi-
mum effectum, quem potest, nobilior autē effectus est imago repræ-
sentans hominem, quàm animal. Quod autem neque post primam spe-
ciei productionem gignatur ab intellectu agente, & phantasmate alia
species, quæ sit propria animalis, ex eo ostenditur; quia, vt docet
Aristoteles lib. 8. Physic. cap. 6. text. 53. idem eodem modo se habēs,
non nisi idem efficit. Quare si intellectus agens, & phantasma primo
congressu naturæ specificæ typum genuere: non est cur alium postea
gignant. Ad primum verò argumentum pro parte contraria respon-
dendum est, non sufficere repræsentationem illam virtualem, vt prop-
tereā intellectus, & phantasma producant speciem animalis: cum op-
positum fieri debere ostendant proximè adductæ rationes. Ad secun-
dum dicendum est, vt intelligens dicatur phantasmata speculari, sat
esse percipi à phantasia aliquod indiuiduum contentum sub natura cō-
muni, vt Socratem, dum animal concipit.

Nona assertio. Aliquando intellectus possibilis educit intelligibiles
imagines infimarum specierum. Hæc inde constat, quia postquam ab
intellectu agente producta est species naturæ humanæ, verbi gratia, &
intellectus patiens eius notitiam efformauit, potest subinde ex eadem
imagine elicere conceptū alicuius proprietatis ad hominē pertinentis,
vt resibilitatis, ex quo conceptu maneat in intellectu imago intelligibi-
lis

Secunda assertio. Ab intellectu agente possunt gigni species omnium substantiarum corporearum. De veritate huius assertionis non liquet inter Philosophos. Est enim ea de re triplex opinio. Prima Scoti in 1. distinct. 3. quest. 1. Richardi in 2. dist. 24. quest. 3. circa 3. principale, & Heruēi quodlibeto. 3. art. 12. ad. 4. existimantium non comparari in hac vita à nostro intellectu, siue agente, siue patiente intelligibilem speciem, quæ sit propria alicuius substantiæ. Alij arbitrantur dari huiusmodi speciem etiam ab intellectu agente productam; licet hi nõ omnino inter se conueniant. Nam Iauellus 7. Metaph. quest. 3. & Soncinas eodem lib. quest. 54. credunt intellectum agentem ex vno, eodemque accidentis phantasmate duplicem edere speciem, vnam accidentis, alteram substantiæ, quæ eiusmodi accidente inuoluta erat, quia cum phantasma illud sit instrumentum substantiæ, cui tale accidens inhæret, poterit eius virtute non modo suã, sed substantiæ quoq; imaginem procreare. At D. Thomas de veritate quest. 10. artic. 5. & lib. 2. Post. text. 27. & opus. 29. Auerroes 2. huius operis com. 63. Iandunus lib. 1. quest. 10. Ferrariensis lib. 3. quest. 3. Apollinaris quest. 12. Abulensis in cap. 25. Matth. quest. 608. Caietanus 3. part. quest. 76. artic. 7. alijque nonnulli putant vim cogitatricem hominis, quam nõ sã phantasia non distinguimus, proprium exprimere idolum singularis substantiæ. Quæ sententia nobis placet. Nam cum multo operosius sit ab vno singulari ad aliud discurrendo progredi, quàm ex accidentium inuolucro proprium substantiæ phantasma eruere: cumq; primum illud cogitatrici hominis facultati, vt superius ostendimus, concedatur; non est cur eidem hoc posterius denegetur. Fauet planè Aristoteles hoc in libro cap. 4. text. 10. vbi ait cognitionem huius carnis singularis pertinere ad potentiam sensitivã: & D. Augustinus lib. 10. de Trinitate cap. 10. vbi corporum cogitationem imaginatrici facultati attribuit. Non credimus tamen cogitativã vt primum recipit speciem accidentis confestim elicere expressam imaginem latentis in eo substantiæ: sed primo agressu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in substantiæ notitiam penetrare. Itaque statuimus produci ab intellectu agente species substantiarum corporearum, eo argumento, quòd nihil obstat, quominus formemus earum phantasmata, cum quibus intellectus agens concurrat. Quòd autem intellectus agens è phantasmate accidentis non eliciat speciem substantiæ, vt putant ij Auctores, quos supra retulimus, ex eo ostenditur; quia sicut phantasma accidentis non repræsentat directò, & per se nisi accidens, ad quod suo pte ingenio determinatur; ita non videtur posse concurrere per se nisi ad producendam imaginem accidentis, esto ex illo possit phantasia arguendo eruere idolum substantiæ singularis. Est autem hæc nostra secunda assertio potissimum intelligenda de ipsis compositis. Nam quædam eorum partes, vt differentiæ Metaphysicæ, cum in abdito delitescant, non cadunt sub notionem interiorum sensuum.

2. Assertio
substantiæ

Scot. negat
dari speciem,
quæ sit pro-
pria alicuius
substantiæ.

Alij volunt
hanc speciem
produci ab in-
tellectu agen-
te.

Cogitativa
hominis ex-
primit idolum
singularis sub-
stantiæ.

Ostenditur
quomodo id
fiat.

3. Assertio.

Tertia assertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporalium generari possunt ab intellectu agente. Hæc suadet, quia nulla quantitas corporalis phantasiæ præsertim humanæ captû excedit; proindeq; potest phantasia earum omnium idolum formare. Dubitet fortè aliquis de tēpore, quod præ cæteris quantitibus latet. Non est tamen de eo dubitandum, siquidem memoria, & reminiscencia, quæ propriè sensui interno conueniunt, versantur circa præteritum, vt in libro de memoria capite primo Aristoteles ait: cū autem præteritū cognoscitur, utiq; & tempus apprehenditur, cuius differentia sunt præteritum, & futurum. Theophilus tamen hoc in lib. ad text. 22. ait phantasiam non percipere tempus ipsum, nec rationem præteriti in se, sed res, quæ præterito fuerunt tempore, idemque videtur existimasse Themistius: sed nobis contrarium magis placet, præsertim si de phantasia humana sermo sit, de qua in conclusione loquimur. Apposui in hac conclusione particulam illam, corporalium, propter quantitates spirituales, quas constat non percipi interno sensu, cuiusmodi est duratio eius motus, quo per continuam successione intēditur v.g. habitus iustitiæ in voluntate, quod fieri posse alibi statuimus.

Tempus percipitur à phantasia.

Quantitas spiritalis nō percipitur à sensu interno.

4. Assertio.

Quarta assertio. Qualitatum materialium, seu per se, seu aliter sensibilium, species intelligibiles edi possunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes istiusmodi qualitates veniunt in cognitionē phantasiæ, cū re vera sensibiles sint. Non extendim⁹ assertionē ad omnes qualitates materiales, quia non nullæ sunt organo corporeo inhærētes, atq; adeo materiales, quæ à nullo sensu interno percipiuntur, vt species sensibiles phantasiæ, & habitus, seu virtutum, seu vitiorum vtriusq; appetitus sensitivi. Hæc enim, vt progressu ostendem⁹, percipi non solent nisi reflectente se potentia primo supra suū actum; deinde supra habitū, à quo actus pficiscitur; nullus verò sensus supra actū ppriū reflectitur.

5. Assertio.

Quinta assertio. Multarum relationum species intelligibiles possunt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo ostenditur, quia phantasia, etiam brutorum animantium, effingit idolum amicitia, & odij, & aliarū quarundam relationū, vt diuersitatis, & similitudinis inter aliqua obiecta. Est tñ hæc assertio aliquantulum ambigua; quia forsitan sensus interior non apprehendit relationes ipsas formaliter in se, sed earū fundamenta. Non est verò dubium multas dari relationes, etiam materiales, quarum cognitionem phantasia non assequitur, cum non pauca etiam intellectus vim effugiant. Opponet tñ aliquis, Obiectū concurrat actiuè ad generandā speciē; sed neq; relatio, neq; quantitas possunt actiuè concurrere, cum nullā agendi vim habeant, vt in Physicis ostendim⁹: igitur nec relatio, nec quantitas possunt obtinere speciē sibi propriam. Pro solatione aduertendū relationē, & quantitatem non pducere immediatē species insens⁹ externos, (siquidem quantitas non est sensibile propriū, sed cōmune, quod tantum species modificat; relatio autē nec propriū, nec cōmune sensibile est) sortiri tñ species beneficio phantasiæ eruentis, formantisq; ipsarum idolum, cum quo intellectus agens concurrat ad producendam speciē intelligibilem. Licet autem eius-

Obiectio.

Solutio.

Relatio & quantitas phantasiæ beneficio suas species sortiantur.

modi

Lib. 3. Phys. c. 2. q. 1. a. 2. & lib. 4. c. 14. q. 3. art. 2.

Lib. 2. c. 7. q. 19. art. 3.

lis talis proprietatis. Et è conuerso post receptam in intellectu imaginē alicui⁹ accidentis proprii alicui naturæ specificæ, potest intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat speciem intelligibilem illi propriam, & adæquatam.

Quæri solet an in nostro intellectu dentur species intuitiua, idest, quæ per se, ac determinatè repræsentet rem sub esse præsentia, & aliarum conditionum indiuiduantium; quo pacto in eas ferimur per intuitiuam notitiam. Sit decima assertio. Hoc vitæ statu non dantur in nostro intellectu species intuitiua. Hæc assertio consentanea est doctrinæ existimantium non produci à nostro intellectu species rerum singularium, quam supra vt magis Peripateticam amplexi fuimus. Nam cum solæ res singulares cadant sub notitiam intuitiuam, si in nobis earum species non dantur: planum est non dari species, quæ per se primò ad intuitiuam notitiam deseruiant. Diximus, hoc vitæ statu, quia species, quæ infunduntur animæ in abscessu à corpore deseruiunt illi per se tam ad notitiam abstractiuam, quam intuitiuam, sicuti & Angelis species à primo ortu ingenita, vt habetur ex S. Thoma prima part. quæst. 89. art. 4. & quæst. 19. de veritate artic. 2. & quæst. vnica de anima artic. 20. ac quoties de cognitione Angelorum per species inditas respectu rerum singularium sermo incidit.

Non est tamen propterea negandum posse intellectui in statu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionē. Licet enim nullā habeat speciem, quæ ex se rem intuitiuè repræsentet; potest tamen determinari à phantasmate obijciente rem sub esse præsentia, aliarūq; conditionum indiuidualium, ita vt eliciat notitiam rei singularis sub prædictis conditionibus, quæ notitia procul dubio intuitiua erit. Quare non probamus sententiam Capreoli in 2. distinct. 23. quæst. vnica artic. 3. Durandi quæstione 3. Prologi artic. 2. Bassolij ibidem quæst. prima, & aliorum negantium nostro intellectui talem notitiam intuitiuam; quam concedunt Ochamus quæst. prima prologi, Gregorius in primo distinct. 3. quæst. 3. artic. 1. Sotus libro Summ. cap. 3. alijque complures. Obijciat tamen aliquis, si daretur in intellectu notitia illa, quam elicimus de Petro præsentem, cum clausis oculis possit intellectus conseruare eandem notitiam, sequi vnā, eandemq; cognitionem esse, & intuitiuam, & abstractiuam: siquidem prædicta cognitio interim dum ferebatur in Petrum vt præsentem, erat, vt dicebamus, intuitiua: postea verò, non exhibita iam præsentia, capit esse abstractiua. Huic obiectioni occurrendum in primis, si ea quicquam conficit, etiam concludere neque in sensu interno dari aliquam notitiam intuitiuam: cum similiter obijci queat, clausis oculis posse à nobis continuari eandem cognitionem phantasia, qua in Petrum præsentem ferebamur. Respondemus igitur in proposito euentu non conseruari eandem cognitionem; sed deposita priori ex toto, tam quoad realitatem, quam quoad formalitatem, inchoari denuò aliam, quæ sit abstractiua. Vel certè seruata realitate prioris aduenire illi nouam formalitatem, per quam in specie notitiæ abstractiua reponatur. Quam

10. Assertio

Cognitio intuitiua p̄ statu huius vitæ competit intellectui.

Obiectio

Dilutio

Quo pacto ab intuitiua cognitione transit fiat ad abstractiuam

ratio-

Vt p̄ q. 51. & 57. vtrouque art. 2. & 2. cōtra gē. c. 100

Quod notitia intuitiua, & abstractiua distinguatur specie Scot⁹ quodl. 13. Dur. q. 3. Prol. Almai. in 3. d. 14. q. 1. art. 2.

7. q.

rationum formalium mutationem sub eadem cōmuni realitate in quibusdam actionibus moralibus viri docti admittunt.

Qui negent
ab eadem spe-
cie procedere
re posse has
notitias.

Id non repu-
tatur incon-
ueniens.

ni obiecto
est q. cuius
p. v. v. v. v.

ii. Assertio.
Dati in no-
stro intelle-
ctu species re-
rum immate-
rialium pro
utraq. parte
est disputabi-
le.

1.

2.

Pars negati-
ua firmatur.

1.
2.

Sed est adhuc non prætereunda dubitatio, quæ fieri possit, ut eadē imago, siue intelligibilis intellectui, siue sensibilis interno sensui deferuiat ad notitias specie differentes, cuiusmodi sunt intuitiua, & abstractiua. Sunt qui velint non ab eadem imagine elici vtramque notitiam: sed cessante cognitione intuitiua, confestim euanescere imaginem, à qua illa oritur; neque abstractiuam promi nisi ab alia diuersæ naturæ, quæ in potentia remanet. Non placet tamen opinio hæc, vel ob eam rationem, quòd res absque necessitate multiplicet: nihil enim obstat quominus ab eadem specie intelligibili, sicuti & ab eadem potentia, proficiscantur actiones distinctæ specie, ut sentit (quod iam supra retulimus) D. Thomas de speciebus tam animarum separatarum, quam Angelorum: putat enim animas separatas, & Angelos per easdem species cognoscere abstractiuè res antequam sint, & intuitiuè, cum iam sunt. Præterea ex eadem specie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamen conceptus specie distinguuntur. Adde quòd species intelligibiles, quæ semel intellectui impressæ fuerunt, perpetuò in eo manent, suntq. omnino indelebiles, ut docet idē Sanctus Doctor prima part. quæst. 89. artic. 5. & libro 2. contra gent. capit. 74. Nec enim est earum dignitati consentaneum, ut non conseruentur nisi durante cognitione, & præsentè obiecto, sicuti species externarum facultatum, & sensus communis. Itaque fictitia videtur illa mox euanescentium, & permanentium in intellectu specierum distinctio.

Est etiam à paucis, nec dum satis explicata controuersia, num in nostro intellectu dentur species rerum immaterialium. Sit vndecima assertio; In vtramque partem probabile est dari in nostro intellectu, etiam hoc vitæ statu, aliquarum rerum immaterialium species. Pars affirmatiua inde ostenditur, quia cum intellectus format has propositiones, Charitas est maxima virtutum. Prudentia est habitus mentis; & apprehendit earum extrema, non videtur eiusmodi apprehensiones aliunde elicere, quàm ex speciebus intelligibilibus extremorum, cum autem extrema immaterialia sint, dabuntur in intellectu species rerum immaterialium. Deinde is, qui semel prudentiæ conceptum elicit, experitur in se postea maiorem facilitatem ad similem conceptum repetendum: hæc verò maior facilitas censetur apud philosophos præcipuū indicium inhaerentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehensiuus, siue species prudentiæ, aliarumque eiusmodi rerum spiritalium.

Pro parte autem negatiua est in primis illud, quòd ut obiectum motuum nostri intellectus est ens materiale; ita non videtur posse sibi comparare cognitionem habitualement, quæ per species habetur, nisi materialium rerum. Deinde, quia ex speciebus rerum materialium poterat arguendo, discurrendo vè elicere immaterialium conceptus. Quo fit ut superuacaneæ videantur species propriæ rerum immaterialium.

Qui

Qui huius dubij partem negativam tueri volet, ad primum argumentum pro aduersarijs adductum respondebit, vt intellectus propositio- nes illas effingat, non egere proprijs speciebus extremorū; potest enim eorum conceptus ex speciebus materialium rerum elicere. Quod hoc exemplo ostenditur. Percipit phantasia hoc vocabulum, prudentia: deinde vnā cum intellectu agente imprimit possibili speciem, quæ repræsentet sonum in commune (nec enim admittimus speciem intelligibilem huius soni, sicuti nec aliarum rerum singularium): tum intellectus possibilis ex tali specie, determinata tamen à phantasmate, quo repræsentatur vocabulum illud, prudentia, format conceptū illiusmet singularis vocis, & quia scit eam significare habitum quendam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit conceptum prudentiæ. Ita verò ex specie significante sonum, qui est res materialis, promptit intellectus rei immaterialis, idest, prudentiæ conceptum. Quod in reliquis apprehensionibus immaterialium obiectorum suo modo poterit contingere. Atque hic progressus ordinariè datur in formandis apprehensionibus rerum, quarum vocabula audimus, si eorum iam significata tenemus. Quo patet propositum argumentum parum roboris habere ad constituendas species intelligibiles rerum immaterialium. Neque id à nobis adductum fuit, nisi vt eius occasione explicarem ordinem concipiendi, quem in prædicto euentu seruat intellectus. Ad secundū respondendum est eum, qui semel formauit conceptum prudentiæ, aliarum vè rerum immaterialium, sentire deinceps maiorem promptitudinem, & facilitatem ad similes conceptus, non quòd tunc acquisierit, aut magis actuauit iam antè acquisitam speciem earum rerum: sed quia magis actuauit species rerū materialium, tam in intellectu, quàm in phantasia, è quibus speciebus arguendo eduxit conceptus rerum immaterialium.

Ad primum pro parte negativa dicendum est, ex eo quòd obiectum motiuū nostri intellectus sit ens materiale, rectè colligi non posse ab intellectu agente produci nisi rerum materialium species, cum sola entia materialia moueant phantasiam, cum qua intellectus agens concurrat ad species educendas. Non tamen probari haud posse gigni tales species ab intellectu possibili per conceptus elicitos ex speciebus productis per intellectum agentem. Ad secundum dic et si non sit inficiandum dari modum illum educendi primos rerum immaterialium conceptus ex speciebus rerum materialium; tamen quia is aliquantulum operosus est, ac minus expeditus, nequaquam fore superuacaneas species rerum immaterialium ad similes conceptus in posterū maiori facilitate repetendos.

Quæri solet an alicui creaturæ possit esse naturalis aliqua species intelligibilis, quæ repræsentet mentis cogitationes. Respondetur non posse cū Caietano 1. part. quæst. 57. art. 4. cum D. Bonauentura in 2. q. 8. quæst. vltima, Richardo ibidem artic. 2. quæst. 4. & Gregorio distinct. 9. quæstione prima. Probat quia ex diuinis literis constat solum Deum esse cordium scrutatorem, Quod non esset si alicui crea-

Respondetur ad 1. rationē partis affirmatiuæ.

Conceptus rerum immaterialium elici ex speciebus materialium.

Ad 2. Vnde proueniat maior facilitas in concipiendis rebus immaterialibus.

Ad 1. rationē partis negatiuæ.

Ad 2.

Nō posse dari speciem intelligibilem alicui naturalē, quæ mētis cogitationes exprimat.

Solus Deus
cordi in spe
stor.

Quo pacto
Angeli alio-
rum notiones
percipiant.

creaturæ per naturam competeret, mentis cogitationes cognosceret. Accedit quòd si id posset fieri, non rectè à sanctis argueretur Christi diuinitas ex eo, quòd aliorum cogitationes videret. Neq; obstat quòd cùm Angeli inter se colloquuntur per species sibi ingenitas, aliorum conceptus percipiunt: non enim eæ species aliorum conceptus absolute repræsentant, sed dependenter à directione, qua vnus Angelus ad alterum, cum quo loquitur, suos conceptus dirigit, vt docet D. Thomas prima part. quæst. 107. artic. 5. de veritate quæst. 9. art. 4. & in 2. distinct. 11. quæst. 2. artic. 3. vel ab aliquo externo signo, quo sua cogitata aperiunt, vt existimat Gregorius Arimin. in 2. distinct. 10. quæst. 2. Marcilius quæst. 7. art. 2. Chlicthouæus super Damasc. lib. 2. fidei cap. 3. & alij.

Aléfis 2. p. q.
27. m. 6. Alb.
de 4 coquis
q. 9. ar. 5. D.
Anton. 3. p.
tit. 3. c. 1. §. 2.
Capr. & His.
pal. in 2. d. 11.
q. 1.

Q V Æ S T I O VI.

NVM OMNES INTERNI SEN-
sus, & quo nam causæ genere cum intellectu
agente concurrant ad producendas spe-
cies intelligibiles.

A R T I C V L V S I.

EXPLICATUR PRIOR CON-
trouersia pars.

Sensus que-
stionis pro-
ponitur.

Apollinaris
sensus omnes
internos in-
tellectui pata-
re obseruire.
2. Argum.

Rdiemur in hac disceptatione ab eo, quod priori loco disquirendum proposuimus. Philosophandum verò à nobis erit iuxta opinionem existimantium duos tantum esse internos sensus, nempe sensum comunem, & phantasiam; ad quam superius delegauimus omnia officia, quæ alij tribus quatuorve potentijs internis sensitiuis distribuunt. Non quærimus autem an omnes sensus interni aliquo modo intellectui ministrent; constat enim ministrare illi omnes, etiã externos, quatenus vniuersi suorum sensibilibus imagines ad phantasiam transmittunt. Tantum ergo in controuersia vocamur, omnes ne interiores sensus, an vnus tantum, ei proximè famulentur. Quòd omnes, arbitratur Apollinaris hoc in lib. quæst. 6. videturq; traditum à D. Thoma in quæstionibus de veritate quæst. 18. art. 8. Potestque id ex eo ostendi, quia congruit, vt sicuti omnes externæ sentiendi facultates proximè influunt in sensum comunem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum possibilem suppeditando agenti materiam ad abstrahendum, &

& vnà cum eo operando. Secundo, quia cum tota vis intellectiua, sicuti & anima rationalis, in qualibet parte corporis existat, adsitq; sensui communi situ & immediatione praesentia; nihil impedit quominus eius etiam ministerio proximè vtatur.

Verùm quòd vnus tantùm sensus interior sit proximus minister intellectus, nempe is, qui inter cæteros dignitate eminet (quem nos phantasia ponimus) maiori probabilitate asserit Caietanus. 1. part. quaest. 73. art. 3. & quaest. 85. art. 1. eo potissimùm argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ constitutio postulat, vt ea tantùm potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique ministerium proximè impendat, quæ ad illum dignitate propiùs accedit, iuxta illud D. Dionysij 4. capite de diuinis nominibus, Supremum infimi attingit infimū supremi. Est enim phantasia suprema inter sensus, qui in potentijs cognoscentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus est infimus inter facultates intellectrices, quæ in eisdem potētijis supremū locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, nisi per medium; sed inter intellectum, & sensus tam cōmunem, quàm externos, qui sunt veluti extrema, interiecta est phantasia; ergo vt ab illis aliquid sensibile ad intellectum commeet, oportet vt prius in phantasia insit, atq; adeo non alius sensus, sed phantasia proximè intellectui ministerium præstabit. Igitur ad primum argumentum contrariæ partis, quæ nobis alibi non displicuerat, negari debet parem esse rationem in externis sensibus comparatione sensus cōmunis, & in internis comparatione intellectus. Diuersitas autem ex ijs, quæ proximè attullim⁹ liquidò constat. Ad secundū dic ne sensus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob situs distantiam, quæ nulla est, sed quia id non patitur ordo naturæ, quem diximus.

Vt verò phantasiæ satellitium meliùs percipiatur, tria occurrunt explicanda. Primum est, vtrum phantasma impressum, an expressum concurrat cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles. Secundum, concurrat ne phantasma ea præcisè ratione, qua communem naturam repræsentat, nec ne. Tertium, an vnum, idemque phantasma ad plures species intelligibiles educendas idoneum sit. Ad primum horum, longiori disputatione omissa, respondendum est immediatè concurrere phantasma expressum, quod ab impresso elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantasia non concurrat cum intellectu nisi operando, dum verò operatur rei apprehensæ phantasma exprimit. Deinde, quia cum in phantasia sint impressæ variarum rerū imagines, & intellectus agens indiscriminatim se habeat ad vsum, seu ministeriū huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: nō est autem alia ratio, qua derminari possit, nisi eliciente phantasia ex vna aliqua illarum imaginum phantasma expressum rei per eam significatæ.

Quod ad secundum attinet pro certo habendum est phantasma non repræsentare naturam communem nudam, ac liberam à differentijs individualibus, sed cū ijs iunctam, & concretam, vt cōstat ex ijs,

2. Argum.

Vnā phantasia obire hoc ministerium.

Probatur 1.

Dionys.

Probatur 2.

Ad 1. arg. partis oppositæ.

Ad 2. arg.

Tres dubitationes circa phantasiæ ministerium.

Pro 1. dubit.

pro 2. dubit.

1. Phyl. c. 1.
q. 1. a. 3.

Arguitur phā
tasma nō cō
currere nisi
ea præcisè ra
tione qua na
turam com
munē repræ
sentat.

1.

2.

Phantasma
concurrere ut
vtramq; natu
ram comunē
& singularem
exhibet.

Ad 1. arg.

Ad 2.

Vnde veniat,
ut effectus nō
semper perfe
ctus efficienti
causæ assimi
letur.

quæ superius à nobis disputata sunt. Verùm licet ita res habeat, & cōmunis, ac singularis natura à parte rei in vnam indiscretam realitatem coalescant; non desunt tamen argumenta, quibus videri possit ipsarū phantasma eam admittere distinctionem, vt quoties concurrat cum intellectu ad producendam speciem intellegibilem, quemadmodum hæc non significat nisi naturam communem, ita phantasma non concurrat nisi ea præcisè ratione, qua eandem cōmunē naturā repræsentat. Enim verò phantasma, quod Socratem refert, distinguitur specie à phantasmate, quod Platonem significat, vt plerique graues Auctores arbitrantur, & tamen vtrumque producit imaginem intellegibilem eiusdē speciei, nempe hominis: quod certè non aliunde prouenit, nisi quia ambo concurrunt secundum conuenientiam, & cognationem, quam inter se habent, hoc est, prout cōmunem hominis naturam repræsentant. Deinde effectus imitatur suam causam; sed species intellegibilis non imitatur phantasma, vt singularitatem, sed vt naturam comunē refert: ergo phantasma non est causa speciei, prout singularitatem, sed prout naturam comunem significat.

Amplectēda tamen est contraria sententia, quæ asserit phantasma non concurrere ea præcisè ratione, qua comunem naturam, sed vt tam comunem, quàm singularem exhibet. Quæ ita probatur. Phantasma cum sit causa naturalis, totum suum conatum impendit, agitque secundum vltimum potentia, vt & cæteræ formæ, quæ sunt naturalia agendi principia: ergo ex se incumbit in effectum secundum totam suam repræsentandi vim, ac secundum rationem sibi propriam, & peculiarem: non igitur concurrat, prout in eo elucet quasi solitariè sola comunis natura. Corroboraturque argumentū ex eo, quia vt phantasma totum refert indiuiduum, & indistinctè exprimit tam comunem, quàm singularem naturam; ita non concurrat cum intellectu, nisi vt id totum repræsentat.

Ad argumenta, quæ oppositum suadebant, respondendum est duo illa phantasmata idèo producere imaginem intellegibilem vnus speciei, esto specie differant, quia repræsentant indiuidua sub eadem infima specie contenta. Item non producere effectum sibi ex toto similem, licet se totis concurrant: quia sæpè accidit, vt effectus non assequatur perfectam similitudinem sui efficientis quoad omnia: quanquā efficiens secundum totam suam perfectionem agat: quod ob varias causas accidit, exempli gratia, propter intercapedinem spatij in qua eius virtus languescit, ac sensim minuitur; quo pacto lux octo graduum in prima superficie excepta, licet secundum totam octo graduum latitudinem agat, tamen immediatè post illam primam superficiem non iam octo graduum lucem fundit, sed minùs intensam, deinde minùs, & ita gradatim vsque ad non gradum. Vel ratione materia, siue subiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantasma huius candidi non producit nisi speciem intellegibilem candidi in commune, quia intellectus possibilis non est subiectum capax talis speciei; quæ singularem tantū naturam repræsentet, vt supra statuimus. Itaque dicendum effectum imita-

imitari suam causam quoad potest: speciem verò intelligibilē non posse imitari phantasma quoad repræsentationem singularitatis.

Ad tertium sunt qui concedant posse intellectum agentem ex eodē phantasmate educere plures species intelligibiles; vt ex phantasmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduersa tamen opinio vt ex dictis constat, magis placet, vel eo argumento, quod supra attulimus. Nam cum phantasma totam suam vim agendo expromat, & se toto agat, vtique non concurret nisi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeò non nisi speciem candidi gignet. Loquimur autem de phantasmate, quod hoc candidum dilucidè refert, quodque idoneum est ad speciem candidi producendam. Nam si tantummodò hoc coloratum exhibeat, tunc sola species colorati, non verò candidi ab eo elicietur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

Pro 3. dubit.

Vnum idēq; phantasma non esse idoneū ad plures species intellig. educēdas.

ARTICVLVS II.

EXPLANATUR ALTERA PARS

propositæ controuersię.

Sequitur posterior pars quæstionis, in qua examinandū se offert quonam causæ genere phantasma cum intellectu agente concurrat ad eliciendas species intelligibiles. Nam quòd ei in aliquo causæ genere concursus exhibeat, ex eo constat, quia intellectus agēs in producendis speciebus intelligibilibus est causa vniuersalis, quæ vt hanc potius, quàm illam speciem producat, eget causa particulari, à qua determinetur; hæc autem causa est phantasma expressum rei sensibilis. Sunt ergo de hac re duæ opiniones; altera existimantium phantasma concurrere in genere causæ materialis: altera eorum, qui putant concurrere in genere causæ efficientis; quæ adhuc bipartita est, vt mox dicemus. Priores volunt phantasma habere se vti dispositionem intellectus possibilis eo modo, quo perturbationes appetitus ad intellectū, & voluntatis nostræ actiones: fit enim sæpè docente Aristotele 3. Eth. capit. 4. vt prout quisque secundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, easque appetat, aut reijciat. Vnde quibus ira efferuescit, facile iudicant sumendam sibi esse vindictam, eamque appetunt. Sic igitur se se habere inquit phantasma ad intellectum possibilem; quia si phantasma Socratem, verbi gratia, referat; disponitur intellectus possibilis ad excipiendam speciem hominis; si Bucephalū, ad speciem equi; spectat autem hic concursus ad causam materialem; siquidem dispositiones patientis reuocantur ad materiam. Ac sanè quòd phantasma vt materia, non vt efficiens ad speciem intelligibilem se habeat; ex eo videtur, quia semper effectus sequitur deteriorem partem suæ causæ efficientis. Quare si intellectus agēs, & phantasma intelligibilem

In quò genēre causæ phantasma concurrat cum intellectu.

1. Opinio est concurrere in genere causæ materialis.

speciem partiatim efficiēt, cum phantasma corporeum sit, necessariō species intelligibilis materiale quidpiam foret.

2. Opinio, quæ placet, actionum concusum phantasmati attribuit.

Probatur 1.

Probatur 2.

Obiectio.

Dilutio.

Minus proprie causalitas exemplaris phantasmati tribuitur.

Respondetur ad rationem prioris sententia.

D. Thomæ sectatores volunt phantasma concurrere ut instrumentum. Scot. & alij ut causam partialem.

Hæc sententia non placet, sed ea potius, quæ phantasmati actiuum concursum tribuit, quod communis philosophantium schola tuetur. D. Thomas de veritate quæst. 10. articulo 6. & 2. contra gentes capit. 77. & 3. part. quæst. 9. art. 4. Caietanus ibidem; Scotus quodlibeto 8. art. 1. & in 1. dist. 3. quæst. 8. Lichetus eadem distinct. quæst. 2. Soccinas 7. Metaph. quæst. 12. Ferrariensis hoc in lib. quæst. 13. in 2. distinct. 17. quæst. 2. & Capreolus in 2. distinct. 3. quæst. 2. artic. 3. Primum, quia intellectus eget causa particulari, à qua actiuè determinetur: hæc verò non alia est, quàm phantasma. Vnde Aristoteles intellectum agentem comparauit externo lumini, quod à candore effectiuè determinatur ad imaginem potius candoris, quàm nigredinis ducendam. Deinde quia id, quod causat assimilando sibi effectum, pertinet ad effectricem causam; at phantasma ita se habet ad speciem intelligibilem. Namque rationem representandi, seu esse representatiuum, accipit species à phantasmate, quemadmodum & esse spiritale ab utroque intellectu; ab agente, ut ab effectrici; à possibili ut à causa subiectiua seu materiali. Lege Diuum Thomam de veritate quæst. 10. articulo 6. ad 7. Quod si quis obijciat phantasma, dum sibi similem speciem reddit magis videri sortiri rationē causæ exemplaris, cui⁹ causalitas consistit in imitatione, quàm efficientis. Respondemus, si proprie loquamur, eam tantum assimilationem pertinere ad causam exemplarem, qua res ad quam artifex operando respicit, secundum passiuam imitationem ab effectu exprimitur, ut in Physicis latè differuimus; at phantasma non ita se habet ad speciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipsum attendens, ipsumque cognoscens ad illius similitudinem specie gignit. Quare minus proprie dici potest phantasma sortiri causalitatem exemplaris respectu speciei intelligibilis; sed esto hæc illi competat; ea tamen non obstat, quominus causalitas actiua, quam diximus, eidem simul conueniat.

Ad rationem verò, quæ ostendere nitebatur phantasma nullo pacto esse causam efficientem, sed quasi dispositionem in generatione specierum intelligibilium, respondendum est effatum illud Philosophorum, Effectus sequitur deteriorem partem suæ causæ, si absolutè spectetur, multis exemplis conuinci à vero aberrare. Atq; ut nunc cetera omitamus, respondemus non oportere effectum sequi deteriorem partem; cum deterior pars à præstantiori eleuatur, ut in re proposita accidit. Quandoquidem operatio phantasmatis eleuatur ab intellectu agente ultra propriam vim, ac facultatem.

Sed adhuc inter illos, qui phantasmati respectu specierum intelligibilium efficiendi vim tribuunt, dissidium est. Nam Caietanus, Ferrariensis, Capreolus, & alij volunt phantasma concurrere tanquam instrumentum, quo medio intellectus agens operetur. Scotus & alij auferunt phantasma, & intellectum agentem esse duas causas partiales vnā totalem causam integrantes, quarum vtraque immediatè effectū

lib. 2. c. 7. q. 4. a. 1.

effectum attingat. Prioribus ea ratio adstipulatur, quia causa particularis est instrumentum vniuersalis, quam determinat, & cui subordinatur: at phantasma determinat intellectum agentem, vt causa particularis vniuersalem. Quod iam ex dictis constat. Præterea necessario eidem subordinatur, cum absque illius concursu agere nequeat. Posteriores autem Philosophi suam sententiam ex eo confirmant; quia id, quod propriè instrumentum est, aut non agit nisi motum ab alio, vt ferra: aut est tota virtus agentis, vt calor respectu ignis, quorum neutrum phantasmati conuenit. Nec enim ab intellectu agente quicquam accipit, vt ex superioribus liquet: nec est tota vis intellectus agentis; alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxum: si enim sic eleuatur, oportet vt intellectus agens potiores partes in agendo obtineat, atque adeo vt eius virtus non sit ea tantum, quæ phantasmatis propria est.

Fundamenta
prioris sententia.

Fundamenta
posterioris.

Vtraque harum opinionum admodum probabilis videtur; si tamen prima nomen instrumenti laxiori significato vsurpet, vt nimirum conuenit ijs omnibus, quorum interueniente ministerio aliquod agens vniuersale in operando vtitur. Qui igitur priorem tueri volet, ad rationem aduersariorum respondebit, rectè concludere phantasma non esse propriè instrumentum intellectus agentis; quod tamen non obstat, quominus, latè accepto vocabulo, instrumentum dici queat. Cui autè posterior magis placuerit; ad argumentum partis contrariæ dicet, phantasma non solum determinare intellectum agentem, vt causa particularis vniuersalem determinat, sed ei quoque subordinari; non tamen more proprii instrumenti, quasi intellectus agens eo intermedio operetur; sed quia nequit absque illius consortio agere, & illud ultra vires proprias excitat ad agendum: ita vt ambo partiatim, & immediatè influant in effectum, quæ neq; phantasma sine intellectu, nec intellectus absque phantasmate vllomodo producet. Quod si quis opponat cum duæ causæ ita concurrunt quanlibet earum posse per se solam edere effectum eiusdem speciei, licet minùs perfectum; vt cum duo luminosa lumen producant. Occurrendum non esse id perpetuò verum, quia secùs accidit in causis, quæ sunt heterogeneæ comparatione effectuum, quomodo se habent intellectus agens, & phantasma ad species intelligibiles: itemque intellectus patiens, & species intelligibiles ad intellectualem.

Vtraque sententia probabilis.

Obiectio.

Solutio.

Cap.

Capitis Sexti Explanatio.

Discrimina
inter primam
intellectus ap-
prehensionem, &
compositionem.

Indivisibilem igitur a) Hoc capite duplicem intellectus functionem distinguit Ari-
stoteles; unam, qua res simpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indivisibilium.
Alteram, qua res conceptas componimus, vocaturque compositio, sub qua tertia con-
tinetur, nempe discursus. Docet autem eo differre priorem operationem a posteriori,
quod in illa non insit veritas, aut falsitas; in hac insit. Item quod in hac ea, quae sparsa sunt, ad uni-
tatem revocet intellectus, connectendo videlicet inter se terminos, & ex ipsis propositiones coag-
mentando eo modo, quo cecinit Empedocles concordia factum esse, ut partes, & membra ani-
malium, quae prius discreta fuerant, in unum corpus coalescerent. Vel, quod eodem fere recidit,
docet Aristoteles apprehen-
sionem simplicium esse
priorem compositione;
quia non componimus,
nisi prius apprehendamus;
imitaturque hac in re intel-
lectus naturam in procrea-
tione animalium, quae, ut
Empedocles existimavit,
prius membra singulatum
fixit, et cetera. Porro autem, ut
non quaevis coniunctio
animali efformat, sic neque
intellectus quaevis compo-
sitio veritatem enuntiat; si
enim commensuratio cum
diametro componatur, pro-
positio falsa erit, si incom-
mensuratio, vera. Hic adae-
te nomine compositionis con-
prehendi ab Arist. tam affirmam
tem, quam negantem enun-
tiationem, ut annotarunt
Caietanus, & Philoponus:
nec immerito, cum omnis
enuntiatio compositio quae-
dam sit, sed propositionem
negantem vocat paulo post
Aristoteles divisionem pro-
prio vocabulo, quod in ea
unum ab alio dividimus
negantem.

Nomine com-
positionis
quid denota-
tur.

Quibus mo-
do contingat
falsitatem divi-
sionis.

Distinguitur
ex obiectis
operatio intel-
lectus, ut est,
intellectio in-
divisibilem.
Indivisi-
mo-
do.

b Quod si eorum etiam)
Docet non modo ratione

rarum conceptarum posse in enuntiationibus falsitatem reperiri; cum videlicet coniungimus,
quae copulanda non erant, ut si dicamus hominem non esse animal (liquidem licet omnia per
divisionem dicere, hoc est, quae affirmata sunt, negare) sed etiam cum termini alioqui inter se probe
cohaerent: at tempus verbi non recte coaptatur. Nam v. g. morbus, & Socrates cohaerent inter se,
cum Socrates egrotat; si quis tamen pronuntiet Socratem egrotasse, mutato praesenti tempore in
praeteritum, falsum dixerit.

c Dupliciter indivisibile) Primam intellectus operationem, qua indivisibilia, id est, simplicia
percipiuntur, apertius distinguit ex obiectis; atque trifariam indivisibile dici: Vocatur autem
in primis indivisibile id, quod non est actu divisum, dividi tamen potest, ut linea; atque hoc signi-
ficat cum ait indivisibile dici dupliciter, nempe actu, & potentia. De tali autem indivisibili agens,
inquit, nihil prohibere, quominus intellectus intelligat indivisibile, cum percipit aliquid conti-
num, nempe longitudinem, quae est indivisibilis actu, licet potentia sit divisibilis; potest nimirum
intellectus magnitudinem dupliciter intelligere: Vno modo, ut est divisibilis potentia, sicque
intelligit

C A P. VI.

Indivisibilem a igitur intellectio in hisce consistit, Text. 21.
circa quae falsitas non est. At in quibus iam falsitas &
veritas inest: in hisce compositio quaedam iam est con-
ceptuum intellectus, quasi ipsi sint unum. Atque ut Empe-
docles dixit.

Multorum certe capita, admirabile dictu,
Cervice absque fuere exorta in luminis aurae
Illa tamen dulcis post hoc concordia iungit.

Sic & haec separata componi solent, ut incommensura-
bile & diameter. b Quod si eorum etiam, quae fuerunt, vel
erunt sit compositio, & tempus insuper intelligitur, atque
additur. Falsitas enim in compositioe semper consistit.
Nam si album non album esse dicat, ipsum tunc non album
componit. Licet autem per divisionem etiam omnia di-
cere. Attamen falsitas, aut veritas non solum consistit in
hoc, Cleon est albus, sed in his etiam, Cleon erat, vel erit
albus. Id vero quod singulos dictos conceptus componit,
unumque facit, ipse est intellectus. Cum autem dupliciter
indivisibile dicatur, aut potentia, aut actu: nihil prohibet
intellectum, cum longitudinem intelligit, indivisibile in-
telligere, & in indivisibili tempore: est enim indivisibilis actu.
Et tempus perinde atque longitudo divisibile, ac indivisi-
bile est. Non igitur dici potest, qui in utroque temporis
dimidio intelligebat; non est enim si non divisio fiat, nisi
potentia: At cum utrunque seorsum intelligit, dividit
simul

Text. 22

Text. 23

Intelligit lineam numerando partem post partem; atque adeo in tempore, siue successiue. Altero, ut est indiuidua actus; & ita percipit eam, ut vnum quid ex multis partibus constitutum, atque adeo simul. Ideoque subiungit tempus, & longitudinem similiter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non potest cum id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, sed simul; quemadmodum si partes habeat, diuersis partibus respondere poterunt diuersae partes temporis.

d Quod vero non in quantitate. Secundo modo indiuisibile ait dici illud, quod vnam speciem vendicat, etsi compositum sit ex partibus non continuis, ut homo, domus, exercitus; & hoc ait percipere animam tempore indiuisibili, & per indiuisibilem potentiam, cuiusmodi est intellectus. Addit etiam licet ea, quae sunt indiuisibilia speciei, aliquam ratione partium diuisionem sortiantur, tamen per accidens intelligi diuisa, non ut sunt diuisibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis; sed ut sunt indiuisibilia, quia in partibus diuisis est aliquod indiuisibile, nempe ipsa species, quam intellectus indiuisibiliter percipit. Quod si intelligeret partes ut diuisas, nimirum carnem per se, & ossa per se, atque ita ceteras; tunc non intelligeret tempore indiuisibili. Contendit autem Aristoteles huius, & superioris modi similitudinem ostendere. Ut enim hoc in modo est aliquid indiuisibile, nimirum species, quae facit omnes partes totius vnum esse, ita forsitan in continuo inest quidpiam ab eo in separabile, videlicet indiuisibile, quod causa est, ut tempus vnum sit, & longitudo vna: Sine hoc dicatur esse punctum in linea, & momentum in tempore; siue ipsa species longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quod tale indiuisibile similiter in omni continuo, & tempore, & linea inuenitur: indiuisibile autem secundam speciem, non similiter in omnibus speciem habenti.

Indiuisibile
2. modo.

Quae similitudo, & quae differentia datur inter huiusmodi indiuisibilia.

simul & tempus, atque tunc ut longitudes, illa intelligit.

Quod si longitudinem ut ex utrisque constantem intelligat, in eo quoque tempore nimirum ipsam intelligit, quod ex utrisque pari modo temporibus constat, atque componitur.

Text. 24.

d Quod vero non quantitate, sed forma est indiuisibile, id in indiuisibili tempore, & animae indiuisibili intellectu percipit, atque intelligit: per accidens autem, & non hoc sane, quo illa diuisibilia sunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, sed hoc, quo indiuisibilia sunt. Inest enim & in his indiuisibile quiddam: at fortasse non separabile, quod quidem vnum tam tempus ipsum, quam ipsam longitudinem facit, atque id in omni sane continuo, & tempore, & longitudine similiter inest.

Text. 25.

e Punctum autem, omnisque diuisio, & id, quod est sic indiuisibile, perinde atque priuatio cognoscitur, manifestumque euadit: similis esse videtur, & in alijs ratio: hoc enim modo malum cognoscit, atque etiam nigrum: Contrario namque quodammodo cognoscit. Id autem quod cognoscit, potentia nimirum esse, & in ipso potentiam inesse oportet. Quod si causarum alicui nullum sit omnino contrarium: illa se ipsam profecto cognoscit, & est actus, & etiam separabilis. Est autem dictio quae aliquid de aliquo enuntiat, quemad-

Text. 26.

bas: siquidem quaedam constant partibus homogeneis, quae eandem speciem, & appellationem cum toto sortiuntur: alia ex partibus heterogeneis, quae aliter se habent. Ita hunc locum per obsecrum interpretatur D. Thomas.

e Eum autem) Indiuisibile tertio modo id esse ait, quod non solum actu, sed potentia intellectuale est: ut punctum; hoc autem diuisio appellatur, quia ut per illud partes coherent, ita & secantur, cum ab se mutuo abianguntur; quod similiter de momento pronuntiandum est. Hoc indiuisibile quo pacto sub intellectum cadat, ostendit docens illud non intelligi per se, sed per contrarium, seu quasi contrarium: percipitur enim per negationem continui, sicuti priuatio per formam, quam negat, ut malum per bonum, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuata, vel quia, ut interpretatur Diuus Thomas, semper alterum contrariorum, quod imperfectius est, obtinet modum priuationis respectu alterius, ut iam alibi exposuimus. Vel certe, quia sumpsit album pro luce, nigrum pro tenebris.

Indiuisibile
3. modo.

f Id autem quod cognoscit) Docet modum illum cognoscendi vnum contrarium per aliud, siue: priuatiuum per formam negatam, ita ut intellectus ex cognitione vnus progrediatur ad cognitionem alterius, propriam esse facultatis intellectus, quae est in potentia, & non in actu puro; cuiusmodi est humanus intellectus. Quod si quis alius existat, quem praenotio vnus contrarij non deducat ad intelligentiam alterius;

Modus cognoscendi vnus contrarium per aliud, est prius intellectu humani.

alterius, sed in se ipso omnia unitè, ac simpliciter comprehendat; oportere eum esse actum purissimum, & à materia, ac potentialitate prorsus abiunctum, qui est ipsa diuina mens Ita hunc locum explicant D. Thom. & Philoponus: Themistius tamen, & Simplicius aliter, nempe de intellectu illo separato, quem finxere humano assistere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera, ac germana est, congruitque cum ijs, quæ ab Aristotele libro 12. Metaphys. cap. 7. & 8. de Diuina mente scripta sunt.

g Est autem dictio.

in 2. operatione intellectus dari veritatem vel falsitatem per se.

Reuocat se Aristoteles ad id, unde est digressus, nempe ad secundam intellectus operationem, docetque intellectum, qui in compositione, & diuisione versatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum

quemadmodum affirmatio, vera omnis, aut falsa. At intellectus non omnis, sed qui est ipsius quid est secundum formam, est verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed ut visio proprii ipsius est vera, si verò album hominem esse dicat, aut non, non semper est vera: sic se se habent ea, quæ sine materia sunt.

In 1. autè veritate per se, falsitate per accidens.

falsam esse, interdum veram. Eum autem, qui circa simplicia occupatur, & ipsum quod quid est rei secundum suam naturam absque nexu apprehendit, per se semper esse verum, quemadmodum & visus, alijque sensus dum propria sensibilia apprehendunt; etsi per accidens interdum errent in applicatione formæ, quam percipiunt, ut quòd hoc, vel illud album sit, quod re vera non est. Tandem subdit ita rem habere in immateriali potentia, siue intellectu: fallitur enim etiam in simplici apprehensione, non tamen per se, sed ex accidente, dum etsi non componat, simplici actu accommodat alicui id, quod ei non inest, ut si solem sub magnitudine bipedali concipiat. Sed nos de errore sensuum superius disputauimus, & de veritate tum simplici, tum complexa, quid sit, & quibus rebus competat, quibus non; in primo de interpretatione differimus.

Capitis Septimi Explanatio.

Qua ratione intelligendū sit intellectū potentia antecedere intellectū actu

Cientia autem ea a.) vt D. Thom. & Simplicius, & Philoponus, alijque interpretes obseruarunt, tradit hoc capite Aristoteles discrimen inter actiuum, & contemplatiuum intellectum, vt hæc de intellectrici facultate doctrina illustrior euadat. Præmitit igitur intellectum in actu, id est, intellectum, pro vt intelligendi actum exerceat, esse idem cum re intellecta: quod qua ratione verum sit, alibi explicuimus.

Item intellectum potentia antecedere intellectum actu; quia quod in potestate est ad intelligendum, deducitur aliunde ad actum. Id verò respectu eius de hominis accipi debet. Simpliciter enim potius antecedit, qui actu est, quia omnis potentia ab eo, quod est in actu constitutum, ad actum prouehitur.

Scientia autem ea a qua est actu, est idem, quod res, ea verò, quæ est potentia, in vno prior est tempore. Simpliciter autem neque tempore, sunt enim vniuersa, quæ fiunt ex eo, quod actu est. b Sensibile autem ad actum ex potentia sensitiuum ipsum deducere, actu videtur efficere, non enim patitur ac alteratur. Quapropter

b Sensibile autem.)

Quia inter sensum, & intellectum cognatio quædam est; ex ijs, quæ sensui conueniunt, intellectus vim explicare contendit. Competit autem in primis sensui deduci ad actum ab obiecto sensibili, non tamen per aliquam proprie dictam alterationem, aut motum; qui sit actus entis in potentia, vt in potentia; quemadmodum lib. 3. Physicorum definitur; sed per alterationem translationem; qua subiectum non corrumpi, aut ledi, sed perfici solet. Item per aliud quoddam genus motus, seu mutationis, qua imagines ab obiecto transmissæ organo corporeo imprimuntur. Porro prima sensus operatio, quæ est simplex cognitio obiecti, similis est primæ functioni intellectus, quæ dicitur simplicium apprehensio, quam hic dictionem, & intellectionem simplici vocabulo appellat, eaque speciatim pertinet ad intellectum speculatiuum.

Simplex sensus cognitio similis est primæ intellectus operatio ni.

Hoc lib. c. 4. text. 5. & c. 3. text. 19. ibid. q. 3. ar. 2.

Text. 27.

Text. 28.

c Cùm autem sensus.) Alia sensus operatio est perceptio rei sensibilis sub ratione conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut molesti, quæ pertinet ad phantasiam. Ratione huius simi- lem esse vult Aristoteles sensum intellectui practico, cuius est rem amplectendam, fugiendam vè proponere voluntari. Vnde & discrimen habetur inter practicum, & speculatiuum intelle- ctum, quòd hic rem simpliciter consideret, neque spectet opus: ille dum rem, vt commodam, vel noxiam representat, ad prosecutionem, aut fugam lacellat: atque adò ad praxim dirigat.

d Atque delectari.) Quia iucundi, & molesti fecit mentionem, obiter docet quid sit vo- luptuaria, molestaque actio, circa quid versetur, cuius sit facultatis propria. Ait esse delectatio- nem, aut dolorem: versari circa bonum, aut malum, qua talia sunt, pertinere ad appetitum sensitium, quem appellat medietatem, seu mediocritatem; quia, vt interpretatur Simplicius, vtriusque susceptor est, tum suavis, tum insuavis: siue quia ex se est quasi in medium non magis ad delectationem, quàm ad molestiam recipiendam aptum.

e Et fuga & appetitus.) Monet fugam, & appetitum in actu, idest, actum auersandi, & actum prosequendi obiectum, idem esse, quod dolor, & delectatio. Quæ res fusiùs, & enuclea- tiùs esset hoc loco pertra- ctanda, nisi iam in Ethicis fuisset à nobis explica- ta. Subdit quoque appeti- tum sensitium, ad quem prædictæ actiones spectant, non distingui à potentia sensitua. Intellige autem non distingui subiecto, quandoquidem, vt ab eadem anima oriuntur, ita in eodem insunt animali: Alioqui diuersam habent rationem, imò & realita- tem.

Discrimen in- ter intellectu practicum, & speculatiuum.

Disp. 6. q. 3. a.

2.

Quo pacto debet intellegi appetitum sensitium, nõ distingui à potentia sensitiua.

Text. 29.

Text. 30.

Text. 31.

propter alia quedam est hæc species motus, nam motus actus est imperfecti; at actus simpliciter, qui quidem est rei perfectæ, alius est omnino, diuersusq; ab illo. Sentire igitur ipsi dicere solùm, ac intelligere simile est. c Cùm autem sensus iucundum aut molestum discernit: quasi affirmauerit, aut negauerit, tum persequitur, aut fugit. d Atq; delectari, aut dolere est operari ipsa medietate sensus ad bonum, aut malum, vt talia sunt, e & fuga & appetitus, qui est actu, hoc sunt, & non aliud est appetitiuum, aliud fugitiuum, nec alia sunt ista à sensitiuo, quanquam ipsorum ratio nõ est eadem, sed diuersa. f Anima autem dianoitica ipsa phantasmata perinde, atq; sensibilia sensui ipsi subiiciuntur: atq; cùm bonum, aut malum esse dicit affirmando, aut negando, tum fugit aut persequitur. Quapropter ipsa anima sine phantasmate nunquam intelligit. g Fit autem & hic perinde vt ibi: nam aer quidem pupillam talem efficit: ipsa autem aliud, & auditus simili modo; ipsum verò vltimum vnum quidem est, & medietas vna, at ipsius plures sunt rationes. Quo verò diiudicat, atq; discernit calidum à dulci differre: dictum & priùs est, & nunc etiã est dicendum. h Est enim vnum qui d ipsam, & ita vnum

vt

aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit nunquam animam intelligere circa opem phantasmatum, cùm ea vtrique intellectui necessaria sint.

g Fit autem,) Dixerat sensibile mouere sensum, nunc quo pacto moueat obiter ostendit, aens rem obiectam sensui priùs mediam afficere, deinde externi sensus officinam immutare vsque ad ipsum medium, idest, vsque ad sensum communem, ad quem tanquam ad centrũ omnium sensibilium imagines perferuntur, hunc verò ait re vnum, ratione plures esse, tum quia reuera quoad naturam vna simplex facultas est: tum quia vnius termini vicem obtinet, qua tenus ad eam externorum sensuum functiones terminantur: officio autem multiplex est, quia inter calidam, & dulce, verbi gratia, & inter omnia externa sensibilia discrimen ponit, eaque & ipsorum sensiones diiudicat, vt alibi dictum fuit. Hinc cognitam esse vult Aristoteles similitudinem, siue analogiam inter sensum, & intellectum; quia vt externa sensibilia se se habent ad sensum communem, quem mouent, ita phantasmata ad intellectum: & vt sensus communis omnia sensibilia percipit, ita intellectus omnia intelligibilia: ille ministerio sensuum: hic ope phantasmatum. Quod ad vim, munusque sensus communis attinet, citat, sic intel- addit Philoponus non solùm communem sensum esse quasi sedem omnium sensibilium; sed lectus omnia

Vt cõmunis sensus omnia sensibilia percipit, sic intel- lectus omnia in intellegibilia

in singulari quoque externis sensibus dari vnum *καταγωγίον*, id est, confluuium, ad quod sensibilia cuiusque sensus concurrunt. Namque omnium visibilium commune quasi centrum est aspectus; omnium sonorum auditus; odorum olfactus, tactilium tactus; gustatiliū gustus. Illud tamen interest, quod sensus communis omnia externa sensibilia percipit, atque diiudicat: quilibet autem externus sensus ea dantaxat, quæ ipsi propria sunt.

Repetuntur
quæ de sensu
cōmuni supe-
riori lib. di-
cta sunt,

h Etenim vnum quid ipsum.) Quod libro superiori de sensu communi asseruerat, id nunc repetit, nimirum esse vnum tanquam terminum, id est, ut Philoponus interpretatur, ut centrum circuli, in quod diuersæ lineæ incidant. Vel, ut Simplicius ait, esse vltimum iudicatorium omnium sensibilium, & vnum quidem re ipsa, plura verò ratione, quatenus diuersas sensibilium proprietates diuersè cognoscit. Est enim, inquit, iudicatorium vnum, ut terminus, terminum appellans punctum, in quem concurrunt lineæ diuersæ. Nam & is vnus, impartibilisque existens diuersam habet ad diuersas lineas habitudinem.

Cōmunis sen-
suum pro-
portione, tū
numero cen-
tro compara-
tur

i Atque hæc ipsa vnum sunt.) Ita se inquit habere centrū, ut sensum communem, tum proportionem, tum numero. Proportione, quia ut se habet centrum ad lineas, ita sensus communis ad operationes aliorum sensuum: ut enim illæ ad centrum, sic hæc ad tribunal sensus communis referuntur. Numero, quia ut centrum existens vnum, ad multas lineas ordinem habet, ita communis sensus, cum vnus sit, ad multos sensus habitudinem seruat: atque ita sensus cōmunis, & centrum obinent eundem numerum, id est, haudquaquam numero variatur, quin potius in sua vnitatem consistunt. Alij, quorum interpretatio facilius videtur, verba illa, hæc ipsa vnum sunt, explicant de proportionem inter sensum, & intellectum respectu suorum obiectorum; quia ut se habent sensibilia ad sua phantasmata, ita sensus communis ad intellectum. Quod Aristoteles ostendit ratione ducta à sensibilibus, admonens parum

Vnitas intel-
lectus colli-
gitur ex vni-
tate sensus cō-
munis.

referre, siue sensibilia pertineant ad vnum sensum externum, siue ad plures. Ratio verò est huiusmodi, sicuti se habet candidum ad nigrum, ita phantasma candidi ad phantasma nigri: ergo cōmutata proportione, ut se habet candidum ad suam phantasma, ita nigrum ad suum. Si igitur phantasma candidi, & nigri insunt vni, spectantque ad vnā potentiam, quæ est sensus cōmunis, facultasque vna secundum rem, diuersa secundum rationem: ita omnia phantasmata pertinebunt ad vnā potentiam, videlicet intellectum, qui sit facultas re vna, diuersa verò ratione: & ut sensus cōmunis non nisi intextu externorum sensuum res percipit, ita intellectus non intelliget, nisi ministerio phantasmatum: non quasi opus sit phantasmata ipsa intelligere: sed res per illa representatas. Huiusce rationis discursum, assumptis elementis, ut alias consuevit, proponit Aristoteles.

k Et ut in illis.) Ostendit quonam pacto excitetur intellectus a diuis ad deliberandum de re persequenda, fugienda vè; nempe interdum moueri sensibilibus presentibus: nonnunquam sola phantasia stimulante. Nam qui conspicatur erectam, agitatumque faciem ad significandos hostium incursum, presentia rei sensibilis, visuque impellitur ad consilium ineundum aduersus hostes. Interdum autem, et si nullum presentem obiectum laceat, phantasia de futuris cogitans, & alia cum alijs conferens intellectum prouocat, ut de agendis deliberet, & quid facto opus sit doceat, & quæ iucunda aut molesta iudicabit, ea prosequi, aut declinare iubeat.

Text. 32.
ut terminus. i Atque hæc ipsa vnum sunt, tum similitudine rationis, tum numero, quæ habent ad vtrumque, ut illa inter se se habent. Quid enim interest, si quonam pacto discernit aut ea, quæ sub eodem genere collocantur, aut contraria, dubitemus, ut album ac nigrum? Sit igitur, ut est A, quod est album ad B, quod est nigrum, sic C, ad D; Quare mutato ordine comparationem etiam eorundem verè facere licet. Si igitur C D sint vnum, ipsa profecto se se habebunt perinde atque A B, ut sint idem & vnum: non eandem autem habeant rationem, & illa simili modo. Eadem erit omnino ratio, etsi A quidem sit dulce, B vero album. Intellectiuum igitur ipsas formas in phantasmatis ipsis intelligit. & Et ut in illis ipsi definitum est id, quod fugiendum est, vel sequendum, sic sine sensu cum in phantasmatis est, mouetur: sentiens enim signum face datum ignem esse, vidensque ipsum cōmuni sensu agitari motu, cognoscit hostem accedere, at nonnunquam hisce, quæ sunt in anima, phantasmatis, aut mentis conceptibus quasi videns ad ea, quæ sunt presentia ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cum dixerit hic aut ibi rem esse, quæ voluptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut persequitur, & om-

Text. 32.

Text. 33.

Text. 34.

nino

1 Ipsam autem verum) Docet verū, & falsum, quæ ad actionem non pertinent in eodem genere contineri, in quo bonum & malum, id est, hæc omnia pertinere ad intellectum vnum, & eundem re. Nec enim intellectus practicus, & speculatiuus sunt potentie realiter distinctæ. Neque in obiecta simpliciter diuersa tendunt. Nam speculatiuus versatur circa cognitionem veri, & falsi absolute; practicas autem in ordine ad opus, atque adeo, ut est conueniens vel non conueniens, seu bonum, aut malum; quæ obiecti distinctio non latet, ut intellectus practicus, & speculatiuus re ipsa distinguantur. Quæ de re in progressu plura.

Intellectum
practicum, &
speculatiuum
non esse po-
tentias reali-
ter distinctas

Text. 35.

nino aliquid agit. 1 Ipsam autem verum, ac falsum quæ sine actione sunt, in eodem genere sunt, in quo sunt bonum, ac malum, sed absolute differunt atque cuiuspiam ratione.

Text. 36.

m At verò res eas quæ vocitantur ob abstractionem abstractæ, hoc pacto intelligit: nam ut si quispiam similitudinem non ut est similitudo: quo quidem pacto percipi separata non potest, sed ut concauitas est, intelligeret actu, sine ea tamen ipsam intelligeret carne, in qua concauitas est: sic cum res intelligit mathematicas, tum separatas ipsas, ut separatas intelligit. 0 Omnino autem is intellectus, qui actu intelligit, res ipse est, uti diximus. Si verò fieri possit, ut aliquam ipse non separatus à magnitudine separatarum rerum intelligat nec ne, considerandum est postea.

m At verò res eas) Quia asseruerat intellectum speculatiuum verum in comune, & abstractum considerare: ostendit qua ratione abstracta contempletur in disciplinis Mathematicis, nimirum considerando illa, quæ in materia quidam sunt non tamen ut in materia sensibili continentur, quod illustrat exemplo similitudinis, seu curuitatis nasi. Si enim ut talis curuitas est, perpendatur, necessario in sua consideratione nasum, ac materiam sensibilem inuoluet; non autem si abso-

lutè secundum communem rationem curuitatis spectetur. De materia sensibili, & intelligibili, de qua tota varietate abstractionum, quæ in scientijs inuenitur, egimus in proemio Physicorum questione 1. art. 3.

n Omnino autem) Repetit, quod supra docuerat, nimirum intellectum esse rem, quam intelligit. Quod qua ratione verum sit, iam exposuimus, & proximo sequenti capite inculcabitur. Postremo dubitat an intellectus, dum est in corpore cognitionem substantiarum separatarum assequi valeat: cuius dubitationis solutionem in alium locum reijcit. Ea verò in commentarijs primæ Philosophiæ à nobis tractatur.

Capitis Octauæ Explanatio.

Nunc autem ea) Quæ de sensu, & intellectu tradiderat, quasi in summam colligit aens animam quodammodo esse omnia. Namque omne ens aut sensibile, aut intelligibile est; anima verò ratione sensuum est omnia sensibilia; ratione intellectus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati consonet exponit asserens, tam obiectum sensus, quam intellectus; tam sensum, quam intellectum bifariam dici; actu nimirum, vel potestate: actu sumitur utrunque obiectum cum actu à facultate cognoscente percipitur; potestate cum non actu cognoscitur, est tamen idoneum, ut cognoscatur. Similiter intellectus in actu dicitur cum actu contemplatur; potestate, dum potest contem-

Animam quo-
dammodo esse
omnia.

Text. 37.

Nunc autem ea, quæ de anima dicta sunt, quasi ad quedam capita redigentes: rursum dicamus animam ipsam ea vniuersa quodammodo esse, quæ sunt. Nam ea, quæ sunt, aut intelligibilia sunt, aut sensibilia. Atque scientia quidem est res e.e quodammodo, quæ sub ipsam scientiam cadunt: sensus autem ipsæ sensibiles. Verum

plari. Parique modo sensus in actu, dum actu sensationem edit; potestate, dum edere illam valet. Anima igitur quatenus est in potestate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia: ut verò est in actu cognoscendi, dicitur esse actu ea, quæ sub eius notionem veniunt. Porro animam esse omnia non realiter accipiendam est, nec enim anima est lapis, quem intelligit, aut color, quæ uermimus, sed notionaliter, hoc est, secundum rerum imagines, similitudines, quibus consignatur.

Manus instru-
mentorū om-
nium orga-
num.

b Quare anima est vt manus? Dixerat animam continere in se formas, id est, imagines, è quibus res omni cognitionem elicit. Id similitudine quadam explicat, hunc in modum; Si, uti manus cum sit instrumentum, quo cetera efformantur, atque ad eò instrumentorum omnium organum, alijs instrumentis vtitur: ita anima cum sit forma alias formas admittit, ijsque in cognoscendo vtitur, tam ratione intellectus, quam sensus; nisi quòd intellectus suscipit formas, id est, imagines rerum tam immaterialium, quam materialium, atque ita forma formatum nuncupari potest: sensus verò materialium, & sensibilibium duntaxat.

Intellectū nō
versari circa
res mathema-
ticas, & physi-
cas, sine ope
sensuum.

c Cum autem nulla res? Cum neque res Mathematicæ, neque Physicæ, & harū affectiones (de hoc enim tantummodò rerum genere hoc loco agit) extra sensibilia coherant, ac proinde earum imagines intelligibiles è formis sensibilibus, in quibus virtute insunt, eruuntur: colligit Aristoteles nō posse intellectum in earum consideratione, & disciplina versari sine ope sensuum, qui primo sensibilia percipiunt. Vult autem intellectum non solum, cum de nudis speciebus haurit à phantasmatis pendere: sed etiam comparatis iam speciebus, dum contemplatur: quòdeam simul cum phantasmate contemplari oportet: quia, vt se habet sensus exterior ad objecta, sic intellectus ad phantasmata. Quare vt ille sine presentia objecti non sentit, ita hic sine phantasmatis nihil intelligit, nisi quòd externa sensibilia sunt in materiam penitus demersa; phantasmata verò sunt formæ sine materia; nec enim sunt ipsæ res sensibiles, sed earum simulacra.

In compositi-
one, & diuisi-
one phanta-
siaz nondatur
veritas, vel
falsitas.

d Est autem? Sabijcit discrimen inter actum intellectus, & phantasiaz, quòd actus intellectus qui est compositio, vel diuisio, verus sit, aut falsus; non autem actus phantasiaz, siquidem in sola complexione intelligibilium propriè veritatem, aut falsitatem esse dicimus; cognitionem autem simplicem, inquit, differre à phantasmatis, licet adique ijs esse non possit, vt neque alix operati-
ones intellectus.

Q V Æ S T I O I.

VTRVM INTELLECTVS PATIENS
sit potentia passiva: & omnino pura potentia,
an non.

ARTI-

quo pacto id ita est, queratur oportet. Scinditur igitur in ipsas res scientia, atque sensus: is quidem qui est potentia in res potentia tales: is verò qui est actu in actu similiter tales, & scientia pari modo. Sensitivum autem animæ, & id, quod scientiis affici potest, hæc potentia sunt. Hoc quidem id, quod sub scientiam cadit, illud verò sensibile. Atqui necesse est aut res ipsas, aut formas in anima esse, at non sunt in ea res ipse profectò. Non enim ipse lapis in anima, sed forma lapidis inest. b Quare anima est vt manus, manus enim instrumentorum est instrumentum. Et intellectus formarum est forma, & sensus itidem sensibilibium forma. Cum autem nulla res sit, vt videtur, præter magnitudines sensibiles separata, in ipsis profectò sensibilibus formis, ipse sunt intelligibiles formæ tum earum rerum, quæ abstractæ vocantur, tum eorum etiam sensibilibium, quæ sunt habitus, atque affectus. Idcirco & qui non sentit, nihil discernere, vel intelligere potest. Et qui contemplatur, necesse est vni cum phantasmate contemplatur, ipsa nanque phantasmata veluti sensibilia sunt, attamen sine materia. Est autem aliud phantasia ab affirmatione, negatione vè: verum enim, vel falsum complexio est conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus, quo, quæso, differunt, vt non phantasmata sint? An neque ceteri sunt phantasmata, non tamen sine phantasmatis sunt.

Text. 38.

Text. 39.

ARTICVLVS I.

INTELLECTVM PATIENTEM

esse potentiam tum passiuam, tum actiuam.

Explicatis capitib⁹, in quib⁹ Aristoteles de intellectu possibili, seu patiente differuit, doctrinae ordo postulat, vt quaestiones ad eundem intellectum pertinentes, attexam⁹. Supponim⁹ autem in praesenti dari patientem intellectum. Quod ex eo satis constat, quia intellectus patiens est facultas intelligendi, quilibet autem experitur se intelligere. Ac ne quis eam actionem ad internum sensum referat, manifestum est intelligi à nobis res immateriales, & communes, quarum perceptio in facultatem materialem, & organo corporeo inhaerentem, atq; adeò in sensum internum cadere non potest, vt alibi demonstrauimus. Quærimus ergo in primis an intellectus patiens sit potentia passiuæ, id est, vtrum solummodò patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubij solutione aduertendum, posse intellectum patientem conferri vel cum obiecto, vel cum intellectione. Si cum obiecto conferatur, dicimus esse potentiam passiuam duntaxat. Quod probatur, quia intellectus patiens nihil agit in proprium obiectum (sicuti agit potentia nutritiua in suum, videlicet, in alimentum) sed ab eo tantum patitur recipiendo speciem interuentu phantasmatum. Hæc assertio est Themistij, & Simplicij & communis interpretum Aristotelis. Item D. Thomæ prima part. quaest. 79. art. 2. Caietani ibidem, & hoc in lib. cap. 2. Capreoli in 4. distinct. 49. quaest. 4. Ferrariensis lib. 2. contra Gent. cap. 6. & aliorum.

Si autem intellectus comparetur cum intellectione, sunt qui putent eum passiuè tantum se habere, vt Gotfredus quodlib. 6. quaest. 7. teste Scoto in primo dist. 3. quaest. 7. Iandunus lib. 2. huius operis quaest. 16. & lib. 3. quaest. 13. & 24. & Venetus in summa de anima cap. 3. asserentes intellectionem recipi tantum ab intellectu patiente, effici vero à phantasmatis; vel vt alijs placet, ab intellectu agente. Quam opinionem probabilem iudicat Scotus quodlib. 13. potestq; confirmari eo argumento, quia si intellectio esset actiuè ab intellectu patiente, cum recipiat in se intellectionem more materialis causæ: vtique incideret in vnam, eandemq; rem causa efficiens, & materialis, quod negat Aristoteles lib. 7. Physic. cap. 1. text. 1. & lib. 8. cap. 4. text. 28. dum causam mouentem, & rem motam realiter distingui asseuerat.

Nihilominus asserendum intellectum patientem actiuè concurrere ad suam intellectionem. Nam quòd eam neq; intellectus agens, neq; phantasmata per se efficiant, in superioribus ostendimus. Deinde quòd illam edat ipse intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intellectio est actio immanens, quæ ab eadè met potentia, in qua recipitur, elici debet. Quare cum intellectio recipiatur in intellectu patiente, ab eodem elici

Dari intellectu patientem.

Intellectus patiens collatus cum obiecto est potentia passiuæ duntaxat.

Qui velint eundem comparatum cum intellectione esse quoque potentiam passiuam.

Intellectum patientem actiuè concurrere ad suam intellectionem. Probatur.

Intelligere nihil esse aliud, quam habere in se passiuè actum intelligendi patitur. Alia autem in 3. d. 3. q. 1. a. 2. Dist. in 4. d. 4. q. 2. Egid. in 1. d. 2. q. 4. Och. in 1. d. 2. q. 2 & in 4. d. 13. Gab. in 1. d. 1. q. 2. Alacéf. ibid. & a'ij apud Bergium in d. 1. q. 4.

Voluntas cō-
currit actiue
ad suas ope-
rationes.

In quibusma-
terialis causa
comcidere
potest cum
efficiente.

Nudus intel-
lectus distin-
guitur à se-
ipso ut est spe-
ciei configura-
tus.

elici necesse est. Secundò, Nihil denominatur agere nisi ab actione, quam elicit; quod vsque adeò verum est, vt si Deus se solo poneret in meo oculo visionem, ita vt oculus passiuè tantùm se haberet, non diceret ab ea videns; sed intellectus denominatur intelligens à propria intellectione: igitur necessariò eam elicit. Tertiò, idem confirmari potest, quia eadem ratio est in actu intelligendi, quæ in actu volendi: sed in Concil. Tridentino sess. 6. Can. 4. damnatur qui dixerit in iustificatione liberum arbitrium passiuè tantùm se habere, proindeque docetur voluntatem actiue concurrere: ergo similiter intellectus concurrat actiue ad intellectionem: maximè cum liberum arbitrium non in solo actu voluntatis cōsistat, sed importet etiam actum intellectus, liberumque iudicium, vt constat ex ijs, quæ tradit D. Thom. lib. 2. contra Gent. c. 48. ridicul⁹ verò esset, qui diceret actiones voluntatis, & intellect⁹, quatenus ad iustificationem pertinent, elici ab ipsis potentijs, aliàs verò non elici.

Superius dictis nihil officit loc⁹ ille septimi, & 8. Phys. Loquit enim ibi philos. de causa materiali phys. quæ est principium physici motus; non autem de causa materiali, fusè accepto vocabulo, pro vt complectitur omne id, quod est susceptiuum alicui⁹ motionis, siue materialis sit, siue non. Quo pacto minimè repugnat eandem rē esse causam materialem, & efficiente. Ita verò dicim⁹ si intellectus cum intellectione conferatur, esse potentiam, tū actiuam, tum passiuā. Actiuā, pro vt intellectionem edit: passiuā, pro vt eandem recipit. Adde etiā nudum intellectum causam esse passiuam intellectionis, actiuā verò simul cum specie; quo pacto iam materialis causa cum efficiente non omnino coincidunt. Qua de re in physicis latius

Lib 7. c. 1. q.
1. o. 2.

A R T I C V L V S II.

INTELLECTVM PATIENTEM IN
quodam sensu non esse puram potentiam: in
alio an sit disquiritur.

Quibus mo-
dis queri po-
test an intel-
lectus sit pu-
ra potentia.

Intellectus
non est pura
potentia in
genere enti-
um.

QUod ad secundam propositæ quæst. partem attinet, bifariam queri potest, an intellect⁹ patiens pura potētia sit. Vno modo, an in genere entiu sit pura potentia, nullū in sua natura includēs actum, quo pacto materia prima dicitur pura potētia. Altero, an ex se sit pura potentia in genere intelligibiliū, idest, utrū ex sua primæua origine nullā obtineat sibi congenitam speciem, aut notionem: sed duntaxat in potestate sit ad eam progressu temporis acquirendam. Hoc posito, nostra assertio sit. Si potentia priori modo sumatur, intellectus non est pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex sua natura est forma, & actus; ergo secundū eam considerationē non est pura potentia. Antecedens ostenditur. Nam id, quod alteri ratio est, & principium operandi, dicitur actus; & forma; possibilis verò intellectus est animæ operandi, idest, intelligendi ratio, est igitur actus, & forma. Maior patet, quia vnum quodque per suam formam operatur

Lege D. Th.
1. p. q. 87. a. 1.
Caiet. ibidē
Ferr. lib. 2. cō-
tra gent. c. 82.
& 98. Scot. 11
1. d. 3. q. 7.

ratur. Minor verò traditur ab Aristotele hoc in lib. cap. 4. text. 5. suadeturque ex eo, quia cum nulla substantia creata possit esse immediatum principium operandi; eget animus aliqua vi, seu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas non alia est, quam intellectus.

Quod verò ad alterum quaestionis sensum pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Aristotelem contentio extitit. Nam Plato, ut constat ex ijs, quæ scripsit in Phædro, Menone, & 10. de Rep. cum persuasum haberet nostros animos extra corpora fuisse procreatos, ibique rerum omnium notionem, ex idearum influxu hausisse, credidit eos, cum hisce moribundis corporibus illabuntur, inditas rerum imagines, ac scientias deferre secum; ita tamen, ut omnis ea cognitio ob crassæ, concretæque materiæ commercium, & quasi insolentiam, tetri carceris oblivione sopiretur: deinde accessu phantasmatum excitata reuiuisceret. Itaque censebat Plato nos, cum aliquid discimus, non simpliciter discere: sed recordari potius, nec nouam acquirere scientiam, sed antè habitæ reminisci. Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante corpora creationem fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatū. Quare ea parte omissa, quæ etiam ad rem præsentem non facit: expendendum hic tantum erit vtrum noster animus veluti nuda tabula absque vllis intelligibilium imaginum lineamentis, corpori infundatur; vel ei potius in ipso creationis momento ab Auctore naturæ eiusmodi imagines, siue species tribuantur, ut quidam nostræ ætatis Philosophi putant. Nam quòd ita res habeat hisce argumentis videtur ostendi. Substantiæ à materiæ concretione abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas sibi à principio inditas, vnde in libro de causis propositione 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes saltem aliquarum rerum species sibi innatas habebunt; præsertim cum intelligere sit homini cõmune cum Angelis, ut ait D. Gregorius homil. 29. in Euang. Secundò, Anima intellectiua est multo nobilior, quàm materia primæ; sed materia prima non est à Deo producta sine formis; ergo neque anima intellectiua sine speciebus. Tertiò, Deus quamlibet cæterarum rerum condidit instructam, atque ornatam ijs affectionibus, quæ ad illius munia necessariae erant; sed ut intellectus possibilis operetur, indiget speciebus: non ergo sine ijs à Deo procreatur.

Postremò, Nostris animis innati sunt duo habitus: alter, quo primis principijs speculatiuis assensum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo assentimur primis principijs practicis, qui vocatur synderesis: igitur cum eadè sit ratio in speciebus intelligibilibus, erunt quoque hæ nobis insitæ. Antecedens probatur, primum quia huiusmodi habitus dicuntur naturales, non nisi quia inditi nobis sunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu syndereseos palam affirmant, tum D. August. super psalm. 57. & D. Epiphanius libro 2. contra hæret. tom. 2. tum D. Hieronymus in epist. ad Demetriadem hisce verbis. Est in animis nostris quædam sanctitas naturalis à Deo impressa, quæ veluti in arce animi residens, parui, & recti iudicium exercet. Patet igitur nostrum intellectum non esse puram potentiam in eo sensu, de quo agimus.

An sit pura potentia in genere intelligibiliū dissensio est.

Argumenta quæ probant animam in sua creatione species accipere.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

D. August.
D. Epiphanius
D. Hieron.

ARTICVLVS III.

INTELLECTVM PATIENTEM

ex sua primæua origine esse puram potentiam in genere intelligibilium.

Superior sententia aduersatur Aristoteli.

Datur potentia semper cōiuncta cū suo actu, & alia non semper cōiuncta.

Animæ intellectiue non infunditur species in ipso ortu.
1. Ratio.

Species infuse non egent ope phantasmatum.

2. Ratio.
Non esse homini ingenitos scientiarum habitus.

Verum istiusmodi placitum abhorret in primis à disciplina Aristotelica, vt patet ex capit. 4. huius libri text. 14. vbi noster intellectus à principio dicitur esse quasi tabula in qua nihil est depictum: quod communi assensu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Thomas prima part. quæst. 79. art. 2. animaduertit, cum triplex sit intellectus, diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia est ipsa Dei essentia, & actus omnino purus semper respectu totius entis est essentialiter in actu intellectionis, nulloq; modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cum puri actus non sint, oportet eos in potentia esse, sed quia potentia duplex est, vna semper cum actu suo coniuncta, vt materia cœlestis cum propria forma; alia non semper coniuncta cum actu, quem assequi potest, vt materia sublunaris, quæ progressu temporum alias, atque alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus ob propinquitatem ad primum intellectum, semper est in actu intelligibilium imaginum; humanus autem quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem est in potestate respectu earum imaginum, quasi nuda tabula; tum deinde paulatim ijs imbutur, ac perficitur.

Qua propter asserendum omnino est animæ intellectiue non infundi species in ortu. Quod probatur, Nam si ita esset, posset anima confestim ijs uti, nec enim earum vsus ope phantasmatum egeret, quia sicuti absq; phantasmatis cōparatae essent, ita integrū ei foret absq; eorum concursu intelligere; præsertim cum tales species deberent esse ex suo genere infusæ, vt illæ, quæ Angelis in instanti creationis indita fuerūt. Quòd verò ijs confestim nō vtamur, manifestū est; alioqui ab ipso conceptu antequam in lucem essemus editi, iam quisq; nostrū præcūte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod est erroneum. Nec satisfaciet, qui dixerit vsus rationis ab internis sensibus pendere, nec nisi his solutis, ac perfectis dari; cumque ij paulatim perficiantur, inde esse, quòd licet anima intelligibilibus speciebus ornata sit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, satisfaciet; quia, vt diximus, species natura sua diuinitus infusæ, vt non egent ope phantasmatum, ita neque sensuum internorum solutionem, perfectionem vè requirunt, vt anima earum interuentu intelligendi, volendiq; actiones liberè exercent. Secūdo idē ex eo suadet, quia si essēt nobis ingenitæ species, essēt quoq; ingeniti habitus scientiarū, cū in vtriusq; par sit ratio. At nō ita rem habere planè indicat, quòd nemo eiusmodi habitus in se experitur, sed magnum potius laborem, & difficultatem in disciplinis com-

comparandis. Accedit quod cum species intelligibiles possint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera internorum sensuum, comparari, ut ex superioribus constat: minime necessarium fuit eas nobis diuinitus tribui.

Postremo idem ex eo probat D. Thomas 1. part. quaest. 84. art. 5. quia si anima intellectiua non acciperet species à sensibus, sed aliunde; non esset, cur societatem corporis affectaret, ac materiae vniretur. Nec enim dici potest vniri eam ipsius corporis gratia; cum forma non sit propter materiam; sed è conuerso materia propter formam. Maxime autem videtur corpus animae intellectiuae necessarium ad propriam eius functionem, quae est intelligere; cum ipsa alioqui secundum se à corpore non dependeat. Quod si species ex influxu superni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum. Si quis autem opponat; animam humanam non solum vniri corpori ad intelligendum, sed ad componendum totum. Quare tamen ministerio sensuum species nullas hauriat, non proinde huiusmodi nexum superuacaneum fore. Occurrendum cum vnum quodque propriae operationis gratia maxime sit, ut docet Aristoteles lib. 2. de Coelo cap. 3. text. 17. esto ob aliud quoque finem ea corporis, animique coniunctio fiat, non posse tamen excusari, quin debeat dici ex parte operationis frustra esse, siquidem non vnitur corpori propter operationem, cum tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte frustra esse patiatur.

Respondeamus nunc argumentis, quae pro aduersariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum est cum D. Thoma prima parte quaest. 55. art. 2. animas humanas, quia formae corporum sunt, ex ipso modo essendi habere, ut per corpora intelligibilem suam perfectionem consequantur, hoc est, ut per sensus organos corporeis affixos rerum imagines comparent; substantiae vero superiores, id est, Angeli, quia sunt à corporibus omnino absolutae, & in esse intelligibili extra materiam subsistentes, oportuit, ut superni luminis effluxu à prima origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Ad secundum dicendum est, materiam non posse viribus naturae absque forma constare; humanum vero intellectum absque speciebus esse posse; ideoque non eandem esse rationem in illo, & in materia prima: esto in eo conueniant, quod ut materia prima est in potestate ad alias formas, sic noster intellectus ad recipiendas species. Ad tertium respondendum, licet Deus non indiderit homini species ad intelligendum, tribuisse ei tamen intellectum agentem, cuius opera, sensuumque ministerio eas compararet, quod satis fuit, ut non dicatur ei de negata fuisse necessaria ad intellectionem, & scientiam, quemadmodum esto illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data sint, haud propterea existimandum non fuisse ei consultum ab Auctore naturae circa ea, quae ad tuendam vitam pertinent: siquidem illi & ingenium, & manum, ut commune instrumentum, ad ea omnia querenda, faciendaque attribuit, ut alibi ex Aristotele, Seneca, aliisque Auctoribus admonuimus.

3. Ratio,

Ad intellectu
oné necessa-
ria est coniu-
ctio animae
cū corpore.
Obiectio.

Responso

Ad primum,

Angelis indi-
cetur species
non vero ani-
mae rationali.
li.

Ad secundum,

Ad tertium,

Intellectus a-
gens datus, ut
de speciebus
animam com-
modet.

Ad quartum.

Non dari ha-
bitu primorū
principiorū
ab ipsa natu-
ra ingenitos.Cur idē na-
turales dicun-
tur.

Pro explicatione quarti argumenti sciendum est Capreolum in pro-
logo sententiarum quæst. 3. ad 5. contra primam conclusionem, Vi-
guerium Granatensem cap. 3. suarum institutionum Theologicarum,
& alios quosdam existimasse habitum primorum principiorum esse
nobis ingenitum à natura. Verum hæc sententia haudquaquam nobis
placet, eamque lib. 1. Posteriorum ex professo refutamur. Ad argu-
mentum igitur respondemus, habitus primorum principiorum, tam
quæ ad contemplationem, quàm quæ actionem, & praxim spectant,
re vera esse acquisitos à nobis per assensum cadentem supra prima prin-
cipia speculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quate-
nus eiusmodi principia per se, ac vi suorum terminorum adeo conspi-
cua sunt, vt eis necessario quoad speciem actus assentiamur, neq; mē-
te inficiari ea possimus; idque videtur respexisse D. Thomā prima se-
cundæ quæst. 51. art. 1. & lib. 2. contra gentes cap. 78. cū docuit habi-
tum principiorum partim esse naturalem, partim acquisitum. Quod
verò ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod in-
tellectui superaddatur, interpretandum est, sed de lumine intellectus,
quod ab ipsa intelligendi facultate non distinguitur. Id verò D. Hie-
ronymus propterea naturalem sanctitatem vocat, quia illo illustratur
mens ad approbanda communia principia, quibus rectè viuendi nor-
ma continetur.

Q V Æ S T I O II.

VTRVM INTELLECTVS PATIENS
in homine vnus specie sit; an plures.

A R T I C V L V S I.

QVÆ ARGVMENTA OSTEN-
dere videantur plures esse.

I. Argum.

Qvod intellectus patiens non vnus specie, sed multiplex
sit, conabitur quispiam hisce argumentis ostendere. Ra-
tio, & intellectus, idest, vis ratiocinandi, & intelligendi
differunt inter se specie; vtraq; autē facultas vis intelle-
ctiua est; ergo intellectus patiens non est specie vnus.
Probatior maior in primis testimonio Boetij lib. 5. de
consolatione prosa 4. vbi ait intellectū comparari ad rationē, vt æterni-
tatem ad tempus. Quare cū tempus, & æternitas inter se plusquā spe-
cie distinguantur; different quoq; saltem specie intellectus, & ratio. Itē,
quia Arist. lib. 6. Ethicorū cap. 1. docet principiu, quo animus necessa-
ria percipit ab eo, quo opinatur, ratiocinaturque, distinctum esse.

Deinde

Deinde, Intellectus speculatiuus, & practicus differunt inter se specie; dantur ergo plures intellectus specie distincti. Probatum assumptum, quia diuersa ratio obiecti variat potentiae naturam: at obiectum intellectus speculatiui est verum; contemplatio enim versatur circa veritatem; obiectum autem intellectus practici est bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus; & ad bonum, seu malum amplectendum, declinandumve. Confirmaturque huiusce argumenti vis; quia minus discrepant inter se obiectum intellectus Angelici, & humani, quod est verum intelligibile absolute; quam obiectum intellectus speculatiui, & practici eiusdem hominis: at intellectus humanus, & Angelicus specie differunt, non secus ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & speculatiuus.

Postremo, Appetitus superior, & inferior omnium Philosophorum confessione differunt inter se specie; ergo ratio superior, & inferior; cum utrobique eadem concurrat distinctionis causa. Adde etiam quod synderesis, cuius fecimus mentionem superiori quaestione, non videtur esse habitus, ut ibi diximus. Nam Aristoteles libro 6. Ethic. cap. 3. ubi recenset habitus intellectuales, non connumerat inter eos synderesim. Videtur igitur synderesis esse aliqua potentia intellectiva; & quidem distincta ab intellectu, cum diuidatur à D. Hieronymo ad caput 1. Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare fatendum videtur intellectum non esse vnam specie potentiam, sed plures.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM
in homine esse vnum specie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.

Afferendum tamen cum communi Philosophorum schola intellectum patientem hominis esse vnam specie facultatem. Namque, ut in primo huiusce operis libro exposuimus, non distinguuntur potentiae secundum varietatem particularium conditionum, quae in obiecto insunt, sed secundum rationem communem, quam omnia sub illo contenta per se sortiuntur; quae ratio si vna sit, vna erit potentia. At omnia, quae sub intellectum possibilem cadunt, vnam veritatis, & intelligibilitatis subeunt rationem, sicuti & vnum modum immutandi potentiam, ut illic differuimus; proindeque intellectus possibilis vna specie potentia censenda erit.

Respondeamus igitur argumentis, quae oppositum suadebant. Ad primum dicimus eandem facultatem, & intellectum, & rationem vocari: intellectum, pro ut intelligibilem veritatem simpliciter apprehendit; rationem, quatenus ab vno ad aliud progrediendo ratiocinatur; vnde

2. argum.

3. argum.

Quid potentias distinguat

Respondetur ad 1. arg. partis oppositae.

Cur Angeli intelligentie, homines vero rationales appellantur. est quod Angeli, qui simplici intuitu res percipiunt, intelligentiæ dicuntur; homines vero, qui inquirendo a notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideo autem intellectus aternitati; ratio temporis a Boetio comparatur; quia ut aternitas stabilis est, ita & intellectus suo modo, dum sine discursu rerum notionem capit: & ut tempus in fluxu consistit, ita ratio, dum ab vno ad aliud tendit. Ad locum Aristotelis dicendum, nihil aliud eo doceri, quam principia, quibus necessaria, & probabilia cognoscimus, & ex quibus ratiocinamur, non eisdem habitus esse, sed diuersos. Itaque nihil inibi de intellectricis potentiae distinctione traditur.

Ad 2.

Obiecta practici, & speculatiui intellectus accidentalia tantum distinguit.

Ad secundum dicendum ea, quæ per accidens obiecto adueniunt, non variare potentiam; nec enim, verbi gratia, magnum, & paruum, quæ colorato accidunt, videndi facultatem distinguunt; obiectum vero intellectus practici, & speculatiui accidentaria tantum ratione dissident: vtrumque enim per se circa veritatem intelligibilem duntaxat occupatur; licet intellectus speculatiuus veritatem apprehensam non ordinet ad opus, practicus vero ordinet, atque ita bonum, & malum spectet; non tamen primo, ac per se; ordinari autem, vel non ordinari ab intellectu, ex accidente se habent ad intelligibilem veritatem. Ex quo liquet intellectum speculatiuum, & practicum non plures; sed eandem esse potentiam. Ad confirmationem eiusdem argumenti negandum est plus differre inter se intellectum humanum practicum, & speculatiuum; quam intellectum humanum, & angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, ut habet dependentiam, & respectum adphantasiam, & ad sensibilia, a quibus eam haurit; angelicus vero ad veritatem, ut acceptam in fluxu superni luminis; quæ ratio non per accidens, ut de practico, & speculatiuo dicebamus; sed per se variat obiectum, atque adeo specificum discrimen inducit.

Ad 3.

Ratio inferior & superior solo nomine distinguuntur.

Ad tertium respondendum est, appetitum inferiorem, cum sit potentia materialis, necessario differre specie a superiori, id est, a voluntate, quæ est immaterialis facultas; ut suo loco fuit a nobis planius declaratum: at rationem superiorem, & inferiorem eandem intelligendi vim esse, utpote quæ circa idem intellectus obiectum, & eandem eius formalem rationem, de qua paulo ante diximus, versetur; licet pro ut alio, & alio modo consideratur, diuersa nomina obtineat. Vocatur enim ratio superior, quatenus diuinam, & incommutabilem veritatem contemplatur; inferior, pro ut inferiora considerat. Vnde quia in commutabilis veritas fortior est, ac purior, quam creata, & per illam ad hanc percipiendam illuminamur, atque erudimur; comparat D. Augustinus rationem superiorem viro, qui mulierem gubernat, ac docet; inferiorem in autem mulieri, quæ a viro instituitur, & regitur. Lege Diuum Thomam 1. part. quæst. 79. art. 9. & in 2. distinct. 24. quæst. 2. art. 2. Richardum ibidem quæst. 4. circa secundum principale. Ad id vero, quod in eodem argumento de synderesi obijciebatur, reiecta eorum sententia, qui putarunt synderesim potentiam quandam esse ratione altiore: respondendum est cum D. Thoma art. 3. quæstionis proximè citatæ, synderesim

Vnde inducitur sit ea distinctio.

re verā esse habitum quēdam, vt diximus, intellectuicis facultatis; sicut enim ratio in ijs, quæ ad speculationem pertinet, deducitur à principijs quibusdam per se notis, quorum habitus intellectus vocatur, ita oportet rationem practicam ab aliquibus principijs per se notis proficisci, cuiusmodi est illud, Malum non est faciendum; & horum quidam habitus synderesis dicitur. Porrò autem vt habitus principiorum speculabilium non requirit in homine potentiam diuersam ab intellectu, ita neque habitus principiorum ad praxim dirigentium, qui est synderesis. Diuidit autem hanc Diuus Hieronymus contra partem rationalē, non quòd eam ab intellectu seiungat, sed quia appellat intellectum partem rationalem, vt ad alia minora attendit; synderesim verò vt ad maiora. Vnde ait hanc in arce animi residentem prauī, & recti iudiciū exercere. Neque obstat quòd Aristoteles lib. 6. Ethic. cap. 3. non fecerit expressam mentionem synderesis inter alios habitus intellectuales. Non enim ibi omnes nominatim recensuit: cū nullius omnino habitus practici, qui circa principia versetur, meminerit, etsi cunctos sub nomine habitus complexus fuerit.

Cæterum D. Bonauentura in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 1. & Alensis 3. part. quæst. 27. membro 2. art. 3. arbitrantur synderesim non intellectui inesse, sed voluntati. Quò etiam inclinatur Henricus quodlibeto 1. quæst. 18. Potestque id ex eo probari, quia proprium munus synderesis est ad bonum instigare; constat autem bonum, quia tale, non ad intellectum, sed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen est contraria sententia, quam probat D. Thomæ ratio superius adducta, sequiturque idem Sanctus Doctor non solum 1. part. loc. cit. sed etiam in prima secundæ quæst. 94. art. 1. & sæpe alibi. M. Albertus in summa de homine tract. de synderesi quæst. 1. & 3. alijque tam ex antiquis, quam recentioribus non pauci. Idem etiam sentit D. Hieronymus loco citato, & ad caput primum Ezechielis, vbi synderesim vocat superiorem scintillam rationis; & eandem comparat aquilæ, quæ cæteris auibus acutius videt, atque altius volat. Eandem quoque D. Basiliius homil. 1. in pro- uerbia, & Diuus Augustinus lib. 2. de libero arbitrio cap. 20. vocant naturale iudicium, quo discernimus bona à malis: constat autem iudicium ad intellectuicam vim spectare. Rursusque idem Diuus Augustinus lib. 12. de Trinit. cap. 2. ait videri synderesim, & rationem idē esse. Aduerte tamen ab his patribus non fuisse acceptam synderesim pro habitu intellectus, sed, vt interdum solet, pro ipsa intelligendi facultate, seu naturali lumine, quatenus ostendit bonum esse amplectendum, malum verò declinandum. Ad rationem pro contraria opinione existimantium synderesim pertinere ad voluntatem, respondendum est synderesim non tendere ad bonum sub ratione boni, sed sub ratione veri practici, quod sub obiecto intellectu continetur. Dicitur autem instigare ad bonum, & de malo cōqueri, ac submurmurare, propter verissimas, & incommutabiles regulas, quas proponit voluntati, & ne eas violet perpetuò admonet, coarguitq; violatores, quantūlibet profligatæ sint vitæ. Lege D. Thom. quæst. 17. de verit. art. 3.

Synderesim esse habitum intellectuicū.

Synderesim prauī, & recti iudicatrix.

Qui synderesim inesse voluntati contēdant. Potior sententia eam in intellectu constituit.

Synderesim scintilla rationis, & iudiciū naturale à patribus vocatur.

Synderesim non tendit in bonum nisi sub ratione veri practici. Cui instigare & conqueri dicatur.

Cur scintillam dixit in lege apud D. Thom. in 2. d. 34. q. 3. a. 3. ad 1. & d. 19. q. 3. a. 1. & de verit. q. 16. a. 2. ad 9.

Q V Æ S T I O III.

V T R V M N E P E R I N T E L L E C T I O N E M

verbum producat, an non.

A R T I C V L V S I.

Q V I B V S A R G V M E N T I S O S T E N D I

videatur non produci.

1. Argum.

2. Arg.

Aristotel.

3. argum.

Negativam controuersia^e partem conabitur aliquis hisce argumentis suadere. Primo; Si per intellectio- nem produceretur verbum, intellectio esset vera actio: sed non est, quia omnis vera actio est coniun- cta cum motu, vt constat ex 3. phys. Igitur per in- tellectionem non producit verbum. Secundo; Per actiones immanentes nihil efficitur; sed intellectio est actio immanens; non igitur per eam verbum gignitur. Maior pro- batur ex Aristotele libro 6. Ethic. capit. 4. & 5. & lib. 1. Magnorum Moral. cap. 35. & lib. 9. Metaph. cap. 9. textu 16. id discriminis cō- stituente inter immanentes, & transeuntes actiones, quòd per transe- untes aliquid efficiatur, vt per calefactionē calor, per ædificationē do- mus: per immanentes verò nihil: vbi etiam addit immanentem actio- nem esse extremum ipsius operationis, transeuntem verò minimè; si- quidem domus posterior est ædificatione; at si per intellectio- nem gigneretur verbum, certè id necessariò esset intellectio- ne posterior, cum generatio sit quasi via ad id, quod gignitur. Confirmaturque rursus huiusce argumenti vis, quia teste Aristotele 1. Ethicorum cap. 1. cum per operationē aliquid fit, opus ipsum operatione nobilius est. Quare si per intellectio- nem verbum producit, vtique id intellectio- ne præ- stantius erit, quod tamen à veritate abesse inde probatur, quia felicitas vt idem 10. Ethicorum cap. 7. & 8. ait, sita est in immaterialium substā- tiarum contemplatione; in qua tamen consistere non posset, si quis act⁹ ea nobilior ab intellectu- ric vi ederetur.

Tertiò si intellectio ex sua natura, vti quidam volunt, productio verbi esset; nulla posset intellectio cōstare, per quam verbum non gigneretur, sicut quia omnis calefactio productio est caloris, fieri nequit, vt vlla calefactio detur per quam non efficiatur calor; atqui multæ sunt intellectio- nes, per quas verbū non gignitur; non ergo intellectio ex se productio verbi est; probatur assumptio, Primū, quia Filius, & Spiritus Sanctus per suam intellectio- nem non gignunt Verbum, vt

fides

fides docet. Deinde, quia neque verbum producant substantiæ separatae, dum se ipsas intelligunt; id enim superuacaneum omnino foret; siquidem verbum effingitur ad exhibendam intellectui præsentiam rei cognitæ, eiusmodi verò substantiæ se ipsas proprio intellectui intimè præsentibus habent. Præterea, quia multo minus id videntur producere beati per intuitivam diuinæ essentiæ cognitionem. Nam si in eis non datur species impressa, per quam Deum videant, quia nulla potest dari imago, quæ ad diuinitatem clarè representandam idonea sit; pari ratione neque imago expressa danda erit; præsertim cum hæc distinctius, & clariùs, quàm illa rem exprimat. Adde quòd cum intellectio primò terminetur ad verbum, deinde ad obiectum, sequeretur visionem beatam nõ ferri primò in Deum; quod admittendum non est; iam enim inter beatos, & diuinam essentiam non esset tanta coniunctio, quanta esse oportet in summa illa felicitate.

Quarto, principaliter arguitur, Cũ verbũ, & intellectio habeant inter se ordinem; si in intellectu daretur verbũ; aut verbum esset propter intellectionem, aut intellectio propter verbum. Primum dici nõ potest, quia ad intelligendum sufficit species intelligibilis. Item, quia si verbum ad intellectionem promendam necessariũ foret, sequeretur intellectum, postquam est ob signat⁹ specie intelligibili, adhuc manere in potentia essentiali ad intelligendum, quod negat Philosophus libro superiori cap. 1. textu 5. Consecutio probatur, quia adhuc intelligendi facultas egeret noua quadam forma, nimirum, verbo producto ad intelligendum. Quòd verò secundum admitti nequeat, ex confirmatione secũdi argumẽti superius adducti cõstat, vbi ostendim⁹ intellectionem esse nobiliorem verbo; atque adeò non posse verbum intellectio- nis finem esse.

Quinto, Si per intellectionem produceretur verbũ etiam per actio- nẽ sensuũ tam interiorũ, quàm exteriorũ gigneretur aliquis termin⁹, qui proportionem verbo responderet, dicereturq; notitia expressa rei sensibilis; sed nõ ita res habet, ergo &cæt. Probatur minor; quia, vt Aristoteles docuit 2. huius operis cap. 5. tex. 59. visibile, vt est in reb⁹, terminat visionẽ, intelligibile verò, non nisi prout est in intellectu. At si per actũ videndi efficeretur prædicta notitia, certè res per eam visa esset in potentia videndi, non aliter ac res intellecta in ipso intellectu.

Denique, Per actionem voluntatis nullus terminus internus produ- citur: ergo neque per actionem intellectus. Probatur assumptum, pri- mùm quia si quid produceretur, id esset amor: at amor est ipse actus amandi, non autem terminus per ipsum editus. Secundò, quia benefi- cio eius termini res amata esset in amante: quod falsum est, tũ quia nec illic residet per suam essentiam, vt patet; nec per similitudinem; cum similitudo non ad voluntatem pertineat, sed ad intellectu; tum etiam quia iam amans non esset in re amata, sed potius res amata in amante, cuius oppositũ celebre est apud Theologos ex D. Dionysio asserẽte 4. cap. de diuinis nominib⁹ amorẽ facere ecstasim, id est, ponere re extra se, scilicet, in re amata; & ex D. Bernardo in tract. de præcepto, & dispen-

fatione quo loco ait animā veri⁹ esse vbi amat, quā vbi habitat, vel ani⁹ mat, iuxta illam Christi seruatoris nostri sententiam apud Matth. cap. 6. Vbi est Thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

A R T I C V L V S II.

E X P L A N A T I O
Quæstionis.

Verbum mul-
tipliciter acci-
pi⁹.

Verbū corpo-
ris, & cordis.

Duplex os in
homine.

ad cognitionē
requiritur vt
res cognita
potentię præ-
sens adsit.

Cognitio assi-
milatio est
inter rem cog-
nita n & cog-
noscentem.

Pro explicatione propositæ difficultatis non nulla prænotanda sunt. Primum sit, verbum, latinè; *ῥῆμα* Græce, multiplicem habere vsum, varièque à Theologis, & Philosophis accipi, vt videre est apud D. Athanasium in tractatu de definitionibus, D. Basiliū in primum caput Ioannis, D. Gregoriū Nazianzenū lib. 4. suæ Theologiae, Eusebium Cæsariensem lib. contra Marcellum, D. Damascenū lib. 1. fidei Orthodoxæ cap. 17. D. Augustinū 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione veræ vitæ cap. 14. D. Thomam 1. part. q. 34. art. 1. & alios. Cæteris tamen verbi notionibus in præsentī omisis, verbum duplex est, nempe corporis, & cordis; seu vocale, & mentale, quod D. August. 15. de Trinitate loco citato hunc in modū explicat. In nobis duplex est os, vnum corporis, aliud cordis, vt cōstat ex verbis Christi Matthæi 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, vbi agitur de ore corporis; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominē; quod intelligitur de ore cordis; & inferiūs, De corde exeunt cogitationes malæ. Sicut ergo est duplex os, ita & duplex loqui, atque adeo & duplex verbum, vnū vocis, aliud mentis, cum loqui nihil aliud sit, quā verbum proferre. Verbi autem appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quā vocis; quia hoc eatenus verbum dicitur, quatenus illius index est.

Secundū sit, omnem operationē oriri ab aliqua forma, cuius interuētu operans in actu constituitur, ipsamq; promit actionē. Tertiū sit, ad quamlibet cognitionem necessariū esse, vt res cognita potētiae cognoscenti præsens sit, non solum vt principium sui actus elicitiuum, sed in esse quoque obiectiuo, ac terminatiuo. Id, quod patet primū in cognitione sensuum externorum, quæ realem exigit præsentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in cæteris potentijs cognoscentibus, siue internæ sentiendi facultates sint, siue intellectus; nemo enim quicquā imaginatur, aut intelligit, quin rem cognitam sibi interiūs proponat, atque obijciat.

Quartū, omnem cognitionem ex cōmuni philosophorū sensu assimilationem quandam esse inter rem cognitam, & cognoscentem, quod ex eo sanè puenit, quia cognitio oritur à similitudine impressa, inde est enim quod p cognitionē pducatur similitudo expressa rei, idq; significauit Aristot. hoc in lib. cap. 4. tex. 16. & cap. 8. tex. 37. & 38. cum dixit intellectum in actu (idem pronuntiat de sensu) esse rem ipsam, quæ

quæ intelligitur, non enim intellectus fit secundum esse reale res ipsa, quam percipit; sed secundum quandam assimilationem, atque expressionem. Huc spectat quod D. Augustinus 14. de Trinitate cap. 17. ait tunc videlicet fore perfectam Dei similitudinem in mente, cum fuerit perfecta Dei visio, iuxta illud Secundæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

His ita constitutis ex 2. hypothese habemus ponendas esse in intellectu species intelligibiles, quæ sint intelligendi principia; ex 3. & 4. dandum esse verbum mentis; quod hunc in modum concluditur. Quælibet intellectio non solum requirit obiectum præsens, sed est assimilatio quædam inter potentiam intellectricem, & rem intellectam; hæc verò assimilatio consistit in exprimenda, & representanda re cognita, & talis expressio fit per verbum mentis, quod nihil est aliud, quam species expressa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbum. Atque hoc potissimum ducti argumento arbitramur nullam omnino dari posse intellectionem, esto feratur in rem præsentem, & secundum esse reale intimè coniunctam, per quam non producat verbum; cum intelligere ex sua met natura, & essentia nihil aliud sit, quam rem in se ipso intelligibiliter efformare, & exprimere, quod fit per notitiam genitam, seu per verbum. Unde D. Thomas prima part. quæst. 47. art. 1. ait, cum quis intelligit ex eo, quod intelligit, procedere aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, idemque repetit de potentia quæst. 9. art. 5.

Deinde, quod præsentia obiecti quantumlibet intima sit, non impediat quominus per intellectionem verbum gignatur, suadetur. Nam quæ essentia divina summè præsens est intellectui Paterno, & tñ Pater eam intelligendo producit verbum: ergo ex eo capite nihil impedit verbi productionem. Tertio probatur institutum hoc modo. Non magis repugnat dari calefactionem sine calore, quam intellectionem sine verbo, sed illud ita repugnat, ut ne utiquam fieri possit: ergo & hoc. Probatur maior, quia ut calor terminus est calefactioni intrinsecus, ita & verbum intellectioni, & ut calefactio ex sua natura, & essentia est productio caloris, ita intellectio est generatio verbi.

Sunt qui aliam quoque afferant rationem ponendi verbum in mente; nimirum, ut intellectus in ipso tanquam in imagine intueatur obiectum. Putant enim verbum non solum esse id, quo res per ipsum expressa intelligitur; sed ipsum quoque verbum primo terminare intellectionem; quæ videtur esse sententia D. Thomæ, tum alijs in locis, tum in quæst. de potentia q. 9. art. 5. idemque sentire nobiliores Thomistas ostendit Turrianus in suis commentarijs de Trinitate ad art. 1. q. 27. D. Thomæ disputatione 5. Sed hoc placitum rejicit communis Schola Dialecticorum aientium, neque specie, neque conceptum percipi à nostro intellectu, nisi per actum reflexum. Itaque conceptum esse duntaxat signum formale, esseque id, quo rem obiectam percipimus, ipsum verò per se intellectionem directam minimè terminare.

Ut autem pateat per quam actionem producat verbum, haud ignorabis Scotum in 1. sententiarum d. 2. q. ult. & d. 27. quæst. 1. & in quodl. q. 1.

Ita D. Tho.
opuscul. 14. & d
verit. q. 4. a. 1.
& 1. p. q. 3. a. 8
ad 2. & 4. cõs.
gent. c. 1. Ca
pr. in 1. d. 27.
q. 2. Ferr. 1.
cõs. gent. c.
& lib. 4. c.
14.

Probatur dan
dum esse verbu
mentis.
Primo.

2.
Præsentia ob
iecti nihilo
productione
verbi impe
dit.
3.

Non placens
quid dicit ver
bu produci,
ut in eo tanquam
in imagine
conspiciatur
obiectum.

arbitrari nostrum intellectum constitutum in actu primo per speciem intelligibilem, duplicem edere actionem, quarum prior vocatur intelligere, nec est alicuius termini productiva: posterior vero nuncupatur dicere, & per hanc ait produci verbum. Quod probat, quia cum intelligere sit actio immanens, atque adeo per eam nihil producat, utique actio alia danda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio. Quidam etiam Thomistarum constituunt in nostra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita ut per intellectionem producat notitia, per notitiam verbum. Nobis tamen neutra harum opinionum videtur vera. Non prima, quia multiplicat res sine necessitate, ponitque actionem intelligendi, per quam non producat verbum, quod paulo ante refutauimus. Non secunda, quia si per notitiam intelligit conceptum, non recte eam distinguit a verbo, cum idem omnino sit: si vero aliam significat intellectus actionem, eodem laborat vitio, quo prior sententia, dum ponit intellectionem sine verbo, eam nempe, qua fingit notitiam produci. Præterea, facit unam actionem terminum alterius, quod a vero abest. Quare statuendum est verbum produci per quemlibet actum intelligendi: tametsi eiusmodi actus, prout habet ordinem ad verbum, quod per ipsum gignitur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

Porro autem verbum diuersis nominibus a D. Thoma significatur; nunc enim dicitur intentio rei intellectæ, ut primo contra gent. cap. 54. nunc intentio intellectæ, ut 4. eiusdem operis cap. 11. alias conceptio intellectus, ut eodem lib. cap. 12. Quinque autem sunt ad rationem verbi pertinentia, ut colligitur etiam ex D. Thoma de veritate quæst. 4. & in prima part. quæst. 34. art. 1. In primis enim verbum est aliquid in mente, vnde D. Augustinus 5. de Trinitate cap. 11. ait per corporalia signa verbum, quod mente gerimus, innotescere. Secundò, Verbum est aliquid genitum ab intellectu, quasi proles; genitum, inquam, per actionem intelligibilem, qui est actus dicendi: Vnde illud D. Augustini. 9. de Trinitate cap. 8. conceptam rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignitur, nec a nobis nascendo discedit. Tertio, Verbum est similitudo rei, & eius imago, ut testatur Diuus Augustinus 15. de Trinitate capit. 12. Verbum, inquit, est simillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. Quarto, Verbum est expressium rei; sicut enim teste Diuo Augustino 15. de Trinitate capit. 12. verbum, quod foris sonat, pandit verbum, quod intus latet, ita verbum, quod intus latet, declarat rem, cuius est verbi. Vbi aduertes verbum formaliter importare duplicem relationem; alteram expressi, alteram signi; illam principaliter, hanc secundario: illam ad dicens, hanc ad obiectum significatum. Quintò, Non manet cessante actu cogitandi, ut testatur etiam D. August. eodem libro capite 11.

Aliqui Thomistæ tres e. numerant actiones.

Vna actio si est terminus alterius.

Verbum a D. Th. intentio rei intellectæ & intentio intellectæ nuncupatur. Quinque ad rationem verbi attingunt.

Primum.

2.

3.

4.

ARTICVLVS III.

SOLVITVR PRIMVM ARGVMENTVM
 tum initio quaestionis propositum statuitur in-
 tellectionem non esse qualitatem, sed
 veram, propriamque actionem

Pro explicatione primi argumenti eorum, quae initio quaestionis continentur, aduertendum controuersiam apud Theologos, & Philosophos esse, num intellectio sit vera actio, vel potius qualitas. Nam quod sit qualitas arbitrantur Henricus Gandauensis quodl. 11. quaest. 3. Scotus in 1. dist. 3. quaest. 6. & quodlib. 13. artic. 6. eiusque sectatores, Durandus in 1. distinct. 27. quaest. 4. Ochamus, & Gabriel quaest. 2. Capreolus in 2. distinct. 1. quaest. 2. artic. 3. ad 12. Heruæus quodl. 2. quaest. 8. Aegidius de mensura Angelorum quaest. 10. Ferrariensis lib. 2. contra Gent. cap. 9. & 82. Caietanus in commentarijs 1. part. quaest. 79. art. 2. Soncinas lib. 9. Metaph. quaest. 21. Iauellus ibidem quaest. 7. quibus fauet primum illud argumentum.

Contraria tamen opinio statuens intellectionem, aliasque actiones immanentes non esse qualitates, sed veras actiones, & Aristotelica, & vera est. Nam Aristoteles lib. 10. Ethic. cap. 3. docet operationes virtutis, & felicitatem non esse qualitates. Cum igitur eodem lib. cap. 7. constituat felicitatem in contemplatione, quae intellectio est, plane sentit intellectionem non esse qualitatem. Praeterea, alijs in locis numerat intellectionem inter actiones, vt hoc in libro cap. 4. text. 4. & libro 12. Metaphys. text. 13. vbi ex eo, quod nostra intellectio non pendeat à corpore, ostendit dari in nobis aliquam actionem à corpore absolutam. Accedit communis sensus interpretum, qui in categoria actionis diuidunt actionem in transeuntes, & immanentes, è quarum numero sunt intellectiones omnes, & volitiones. Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil est aliud, quam actus agentis, vt agens est. Quod non videtur quo pacto negari possit actionibus immanentibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria sententia, concessa maiori, neganda est minor, & ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem esse coniunctam cum motu; siquidem illuminatio momentanea est vera actio, neque tamen est coniuncta cum motu. Itaque id solis actionibus successiuis competit: siue ea sint actiones physicae, vt calefactio; siue non; vt actiones illae, quibus habitus spirituales interdum à nobis per actiones continuas, & successiuas intenduntur.

Quod vero attinet ad verbum, communis est auctorum sententia ipsum esse proprie qualitatem, videlicet dispositionem: quia bene vel male subiectum afficit, & ex sua natura vendicat causas facilis depulsionis;

Quaeritur
 tur intelle-
 ctionem, est
 se qualitatem.

Aristotelici
 est eam esse
 actionem.

Non omnem
 veram actio-
 nem esse con-
 iunctam cum
 motu.

Verbum esse
 qualitatem.

adeò vt cessante intellectu, qua producitur, confestim euanescat, vt ad calcem superioris articuli ex D. Augustino asseruimus.

ARTICVLVS III.

DILV VNTVR CÆTERA ARGUMENTA primi articuli.

Dilat. 2. arg.

AD secundum eiusdem articuli argumentum respondendum est, per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc est, nullum externum opus effici. Itemque actionem immanentem dici vltimum operationis, tum quia non ordinatur ad opus externum, tum quia non est gratia eius, quod per eam producitur, sicuti actio transiens, ea praesertim, quae factio dicitur, vt aedificatio. Non enim intellectio est propter verbum, sed è contrario verbum intellectu gratia; Item verò, quod Aristoteles 1. Ethicorum scripsit, opus esse operatione nobilius, non de omni actione, sed de sola transeunte, & de factioe intelligi debet.

lege Diuum Thom. 1. p. q. 87. a. 3. & Caiet. 1. p. q. 27. a. 1.

Dilat. 3. arg. quoad primam eius confirmationem.

Ad tertium concedenda est maior propositio, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum per intelligere diuinum essentialiale, hoc est, per intellectu diuinam, vt communem tribus personis, non gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod est proprium Patris; & quia intelligere essentialiale, & notionale idem re sunt adhuc manet nullam dari intellectu, per quam non producat verbum. Ad secundam eiusdem minoris confirmationem dicendum cum Ferrariensi 1. contra Gentes capite 53. & Syluestro in conflatu q. 27. Angelos cum se intelligunt formare verbum, non enim verbum ideò ponitur, vt res intellectui quoquo modo praesens sit, sed vt intimè, atque intelligibiliter, hoc est, in ipsa intellectu sit praesens per expressam sui imaginem, conceptum vè; maximè cum actus intelligendi necessariò fiat secundum assimilationem, vti diximus. Ad tertium respondemus cum Capreolo in primo distinct. 29. quaest. 2. etiam beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile censet Ferrariensis 1. contra Gent. cap. 53. Non est enim eadem ratio in specie impressa diuinæ essentialiae, & in expressa, quia illa tantum poneretur, vt per eam res cognita vniretur intellectui, quam vnionem abundè per se exhibet diuina essentialia; at verbum iccirco datur, quia id ipsa intellectu natura exigit. Itaque non probatur nobis eorum sententia, qui putant ideò in beatis speciem impressam diuinæ essentialiae non dari, quòd nulla imago possit diuinum esse aptè repraesentare. Nam quanuis ipsum nulla imago infinite, & ex æquo referat, aliqua tamen esse potest, reque ipsa datur, à qua limitatè, & prout ab intellectu creato cerni potest, repraesentetur, quod est verbum mentis. Nec inde sequitur beatos non ferri in Deum immediatè immediatione obiecti: siquidem intellectu.

Quoad 2.

Angeli cum se intelligunt verbū expriment.

Quoad 3.

Quae ratio suadeat dàdū esse verbū expressum diuinæ essentialis.

Beati exprimentes verbū in Deū ferantur immediate.

tellectio non terminatur ad verbum, vt ad rem cognitam.

Ad quartum argumentum respondendum est, verbum esse propter intellectionem, non quasi ad eam requiratur, vti principium effectiuū, ad id namque sat est intellectus & species; sed quia non potest quicquā sub intellectionem cadere, quin expressa eius imago ab intelligente formetur. Neque propterea existimandum est intellectum informatum specie intelligibili manere adhuc in potentia essentiali ad intelligendū; quandoquidem verbum non est forma antecedens actum intelligendi, sed vbi primū intellectus speciem rei obtinet, confestim elicere ab ea potest intellectionem, qua verbum gignitur, nec ad eam est in potentia essentiali, sed accidentaria duntaxat.

Ad quintum, Diuus Thomas prima parte quaestione 85. artic. 2. ad tertium, & quodlibeto 3. artic. 9. ad secundum, concedit in actionibus sensuum interiorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones verō sensuum exteriorū nihil produci, idemq; asserit Capreolus in primo distinct. 27. quaest. 2. Heruæus tractatu de verbo quaest. 2. art. 1. & 2. Nos tamen maiorem propositionem absolutè concedimus; est enim cōmune omni cognitioni tam intellectus, quā sensus, siue internus, siue externus sit, effici per assimilationem, & expressionem rei cognitæ. Neganda ergo est minor, & ad eius confirmationem dicendum, mentē Aristotelis eo loco esse externū sensum ferri in obiectum, prout a parte rei præsens est, intellectum verō, quatenus in ipso secundum notitiam expressam continetur, non quasi res hoc etiam posteriori modo non sit in sensu externo, sed quia is requirit insuper externam præsentiam rei, quæ sub eius notionem cadit, quam tamen intellectus non poscit; quandoquidem tam præsentia, quā absentia intelligimus.

Ad sextum respondemus cum D. Thoma prima parte quaest. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Ferrariensi 4. contra Gent. cap. 19. Capreolo in primo distinct. 10. quaest. 1. art. 2. quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo est obiectiuè res intellecta, vt in sua imagine; ita per actū amandi effici in amante impressionē quandam obiecti amati, secundum quam res, quæ amatur, dicitur suo modo esse in amante, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari consuevit amor, impulsus, affectio, siue inclinatio in rem amatā. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum est, terminum illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quanquam laxiori significatu; ac ratione huiusce termini rem amatam esse in amante secundum conuenientiam, & proportionem. Quod non obstat quominus simul res amans sit in amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

QVAESTIO III.

QVO PACTO INTER SE DIFFERANT SPECIES INTELLIGIBILIS, INTELECTIO, VERBŪ, & OBIECTŪ.

AR-

Dilut. 4. argum.

Dilutio 5. argum.

Omne cogitacione tam intellectus, quam sensus effici per expressionem rei cognitæ.

Dilutio 6. argum.

Quo pacto res amata sit in amante, & amans vicissim in amata.

ARTICULVS I.

INTELLECTIONEM DISTINGUI RE IPSA AB SPECIE INTELLIGIBILI.

Quoniam cum intellectus rem quampiam intelligit, quatuor potissimum considerata occurrunt; nimirum, species intelligibilis, intellectio, verbum, & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit quonam modo hæc inter se conueniant, & dissideant. Ac primum quod attinet ad speciem intelligibilem, & intellectionem, Aegidius quodlib. 3. quæst. 12. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. dist. 35. quæst. 1. Nyphus lib. 5. de intellectu cap. 9. & alij, quorum meminit Scotus in primo distinct. 3. quæst. 7. putant speciem, & actum intelligendi idem esse. Quod hisce rationibus videtur concludi. Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum præsens secundum esse intelligibile; sed hoc præstat intellectio; ergo intellectio est species. Secundo ubi est eadem ratio obiecti, ibi est idem esse; sed species & intellectio tendunt in obiectum sub eadem formali ratione; habent ergo idem esse, atque adeo non sunt duæ res.

Ad eandem opinionem accedit Gothfredus quodlib. 4. ubi comprobare nititur nihil esse aliud intelligere, quam recipi in intellectu speciem; atque adeo speciem intelligibilem, ut receptam, esse ipsum intelligendi actum. Id verò hunc in modum probat; Ita se habet intelligi ad intelligibile, ut intelligere ad intelligentem: sed intelligi respectu obiecti intelligibilis significatur ut passio, & tamen re vera actio est, quia intelligibile nihil patitur, dum intelligitur, sed potius agit in intellectum; ergo intelligere in intelligente, erit recipere, ac pati, esto actiue significetur.

Item intellectio est id, quo intellectus formaliter intelligens vocatur; sed hoc non obtinet ex eo quod intellectionem edat; alioqui efficiens candorem diceretur candidum; habet igitur ex eo tantum, quod intellectionem recipiat; sicque intellectio est passio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Aristotelis cap. 4. huius libri textu 2. Intelligere est quoddam pati.

Sit tamen nostra conclusio, intellectionem realiter differre ab specie intelligibili. Hæc est D. Thomæ quæst. 8. de potentia Dei artic. 1. Scoti in 1. distinct. 3. quæst. 6. Capreoli in primo distinctione 35. quæst. 1. Apollin. 3. de anima quæst. 5. & aliorum. Probatur: primum quia nulla causa efficiens est idem re cum sua actione, species vero est causa efficiens, etsi non integra, partialis tamen intellectionis. Secundo, quia si species, & intellectio forent eadem res, non posset divina virtute & species sine intellectione, & intellectio sine specie conservari, quod tamen falsum esse inde constat, quia cessante actu intelligendi, manet species, & sublata specie, potest Deus cum intellectu actum intelligendi produ-

Quibus placeat unitas speciei, & intellectionis.

1. Ratio.

2. Ratio.

Gothfred. in intelligendi actum in speciei receptione constituit.

3. motuum.

2. motuum.

1. Assert.

producere, cum omnis causalitas causae efficientis diuina virtute sup-
pleri queat.

Argumenta verò, quae huic conclusioni aduersabantur, hanc habent
explicationem. Ad primū dicendum speciem poni in intellectu, vt faciat
rem praesentem in habitu, & vt sit principium eliciens intellectiōem: quorū
neutrū praestat intellectio formaliter spectata; quanquam sit idem re cū
verbo, p̄ quod res cognita exprimitur, atq; in esse obiectiuo, & intelligi-
bili fit actu praesens intellectui. Ad secundū, etsi species, & intellectio
tendant in idem materiale obiectū; quia vna, eademq; res est, quam spe-
cies repraesentat, & quam intellectio percipit: non tñ in eam tendere
sub eadē ratione formali; quia species fertur in eam, vt habitualiter cog-
nitam, intellectio, vt in actu cognitam. Si autē petas quo pacto species,
& verbū inter se distinguant; quandoquidem vtrumq; tendit in rem, vt
repraesentatā. Respondem⁹ similiter, speciē tendere in rē, vt cognitā, ac
repraesentatam habitu; verbū autē in rem vt actu expressam, quae ratio-
nes diuersae sunt, sufficiuntq; ad vtriusq; essentielle discrimen arguendū.

Rationes autem Gothfredi sic dilues. Ad 1. negabis eodem modo se
habere intelligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentē. Nanq;
intelligi importat denominationem extrinsecam respectu intelligibilis;
intelligere verò significat actionem intellectui inhaerentem; quae tñ
actio in eodem intellectu insidet, atq; vt ab eo egreditur, actio vocatur;
vt recipitur, passio. Itaq; licet is, qui intelligit, dum intellectiōnem re-
cipit, patiatur; ipsum tamen intelligere non est pati, sed agere. Ad 2.
concessa maiori propositione, ad minorem dicitur, intellectum non ob
id tantum intelligentem appellari; quod intellectiōnem producat, sed
quod eam simul producat, & recipiat, quod actionū immanentium pro-
prium est; Cū verò Aristoteles scripsit intelligere esse quoddam pa-
ti, nihil aliud voluit, quam intellectum dum intellectiōnem recipit, pati,
vt paulò ante diximus, vel intellectum antequam intelligat pati, reci-
piendo speciem ab obiecto. Nec enim probanda est eorū sententia, qui
intellectiōnem à solo obiecto effici arbitratur, nec quicquā aliud praesta-
re intellectum, quam intelligendi actum sustinere, aduersus quos iam
suprà disseruimus.

ARTICVLVS II.

VERBUM, ET INTELECTIIONEM
idem re esse: non tamen idem ratione: vtrumq;
tamen ab obiecto realiter distingui.

Secunda conclusio in hac controuersia sit, verbū n̄ dissidere re ipsa
ab intellectiōne. Ita sentit Henr. Gand. quodl. 1. q. 3. Dur. in 1.
d. 17. q. 2. Ockamus, & Gabr. q. 2. Lichetus, Bargius, & Maironius
eadem dist. Paludanus ibidem q. 4. Albertus art. 7. D. Bonaventura
quaest. 1. & 4. Richardus in 2. princ. quaest. 1. Alensis 1. p. q. 62. m. 1.
art. 1. & alij. Quibus aduersatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caietanus

Ad 1. argum⁹
partis oppo-
sitae

Ad 2. Arg⁹

Ad 1. motū
uum sentent.
Gothfredi

Ad secundū

Eco-lator lo-
cus Aristot.

2. Assertiō.

1. p. q. 27. art. 1. Ferrariensis 4. contr. gent. cap. 53. & alij è recentioribus Theologis: suadetur tamen nostra concl. quia ita se habet quælibet actio, siue physica sit, siue non ad terminū per eam productū, vt se habet motus ad eundē: at vt in Physicis ostendimus, motus est idē re cū suo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod est illius terminus. Nec satisfacit Ferrariensis loco citato aiens motum esse actū imperfecti, idest, rei existentis in potentia, ideòq; esse idem cum termino; quia idem est id, quod prius est in potentia, & postea in actu: intellectio enim verò esse actum perfecti. Quare licet motus sit idem cum termino nihilominus intellectio ab eo distingui. Non, inquam, satisfacit, quia vtcumq; se habeat actio, siue sit actus imperfecti, siue nō; nihil est aliud, quàm res ipsa in fieri (liceat enim ita loqui) proindeq; non distinguitur re à suo termino, præsertim cū nulla necessitas cogat huiusmodi realitates multiplicare. Porro, ob hanc, quam diximus, identitatem realem intellectio cum suo termino, effectum est, vt sancti Patres nonnunquam verbum intellectio appellent, vt D. Damascenus 1. fidei Orth. cap. 18. D. Aug. 9. & 15. de Trinit. vtrobiq; cap. 10. & de cognitione veræ vitæ cap. 16. & D. Ansel. in Monologio cap. 31. D. Irenæus lib. 2. aduersus hæres. cap. 47. Obijciunt tñ aduersarij omnem effectum distinguere re à sua causa: ergo & verbum ab intellectu, quæ illius causa est. Sed negandum intellectio esse causam verbi, non enim est illius causa, sed productio, & quasi via, qua intellectus verbum exprimit.

Tertia conclusio sit, verbum non esse formaliter intellectio. Hæc est contra Dur. citatū. Patet autē ex eo, quia verbum est terminus intellectio; omnis verò actio distinguitur, saltē formaliter, à suo termino, vt citato loco Phys. ostendim⁹. Secundò, quia verbum, teste D. Aug. lib. 15. de Trin. c. 12. est imago expressa ab intellectu, estq; formalis similitudo rei cognitæ, intellectio verò, qua intellectio, non est similitudo.

Quarta conclusio sit, verbum distingui realiter ab obiecto. Hæc est cōtra Aureolū in 1. d. 1. Probat tñ, quia, vt docet D. Augustinus 15. de Trinit. cap. 10. 11. 14. & 15. verbum mentale ex sua natura est intra mētem: at res cognita est extrinseca intellectui. Itē, quia verbum produci- tur per intellectio, obiectū verò minimè, vt luce clari⁹ est. Ex dictis collige intellectio distingui re ab obiecto; nam si intellectio, & obiectū essent idē; essent quoq; idē obiectū, & verbum; cū verbum, & intellectio idem re sint. Illud tñ concedendum est, si sumatur non solum obiectum cognitū, de quo est nostra cōclusio; sed præcisè, qua cognitū, & expressum p cogitationem, & verbum: tunc obiectum nihil esse aliud re ipsa, quàm intellectio, & verbum. Nec huius oppositum ostendūt, pxi- mē adductæ rationes, vt planum est.

Q V Æ S T I O V.

H A B E A M V S N E P R O P R I O S

rerum singularium conceptus.

ARTI-

Verbū sæpe
intellectio ap-
pellatur.

Obiectio.

Dilatio.

3. Assertio.

4. Assertio.

Quomodo
obiectū pos-
sit esse idem
cum verbo,
& intellectio
ne.

Lib. 3. cap. 2
q. 3. art. 2.

ARTICVLVS II.

NEGATIVÆ PARTIS

Argumenta.

D intelligentiam propositæ controuersia aduerte duplicem esse rei singularis conceptum; alterum illi propriū, & adæquatū, vt cum Socrates per se seorsim apprehēditur; alterum cōmunē, vt cum percipitur vniuersale, sub quo singulare ipsum continetur, vt homo, sub quo est Socrates.

Conceptus rei singularis aut est proprius, aut cōmunis.

Præiens quæstio de conceptu secundum priorē sensum intelligi debet, nec verò de quibusuis singularibus, sed de sensibilib⁹ tantūmodò. Nam quòd singularia materiae expertia, siue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipiantur, n̄ est ambigendū, cum intellectus efformet, ppriā notionē, tam suorū, quàm voluntatis actū: alioqui nemo vitiosas, aut honestas actiones à se interiùs elicitas ppriè, distinctè cognosceret, quod nemo dixerit. Sūt ergo qui negatiuam partem quæst. defendant, quam hisce ferè argumentis astruere nituntur. Si haberem⁹ proprium conceptum rerū singulariū frustra poneretur intellectus agens, sed hoc repugnat Peripateticæ doctrinæ; ergo & illud. Probatur maior, quia ideò intellectus agens ponitur, vt abstrahat naturā à differentijs indiuiduantib⁹; & vt res (sicuti ait Cōmentator) de ordine singulariū materialium, ac sensibiliū ad ordinem vniuersaliū immaterialiū, atq; intelligibiliū transferat; si autē singularia pprio conceptu à nobis intelligerētur fictitia esset eiusmodi abstractio, similiterq; fictitia opera intellect⁹ agentis, cui⁹ præstantia, & efficacia ob id muneris tantopere cōmendatur.

De proprio excitatur quæstio quoad singularia sensibilia.

Non dari cōceptus singulariū sensibiliū probatur primo.

Secundo, Sensus cognoscit propriè, ac distinctè singularia: ergo si intellectus eadem percipit, duplex sequetur incōmodū: primū quod altera ex hisce notionibus erit superflua. Secundū, quòd obiecta intellectus, & sensus non erunt inter se distincta; siquidem obiectum sensus etiam sub intellectu cadet.

Secundū

Tertiò, Nulla potentia fertur nisi in cognatum, sibiq; proportionē respondens obiectum; sed inter singularia in materiae fœcem demersa, & inter intellectum, nulla existit cognatio, aut proportio; cum intellectus sit omnino expertus materiae: Non possunt igitur singularia sensibilia ab intellectu nostro per se concipi.

Tertiò

Deniq; quòd ita senserit Aristoteles probatur, quia 1. Physicorum cap. 5. text. 49. asserit intellectum esse vniuersalium, sensum verò singulariū. Plura ad hanc partem stabiliendam argumenta habes apud Capreolū in 1. sentent. d. 35. q. 2. conclusione. 4. aliosq; eius opinionis assertores, è quorum numero sunt Philoponus, & Alexander hoc loc. Themistius cap. 20. Auerroes Cōm. 9. Aegidi⁹ quodl. 1. quæst. 9. Caietanus 1. p. q. 86. art. 1. Mirandulanus lib. 23. de euerfione singularis certaminis à seet. 4. vsq; ad lib. 33. Aureolus in 1. d. 35. q. 4. art. 1.

Auctores propositæ opinionis.

ARTICULVS II.

AFFIRMATIVAM CONTROVER-
siaz partem veram esse.

Contraria tamen sententia aientium singularia sensibilia proprio ac peculiari conceptu à nobis intelligi omnino vera est. Eam sequitur Scotus in 4. d. 45. q. 3. Gregorius in primo d. 3. q. 1. ar. 1. conclus. 3. Durandus in 2. d. 3. q. 7. Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. principale, Burlæus 1. Physicorum, & alij, Comprobatur primo. Si singularia sensibilia non possent per se, ac proprio conceptu à nobis cognosci, vel ideò non possent, quia singularia sunt, vel quia sensibilia. Non quia singularia; alioqui nullum singulare etiam intelligibile, & immateriale caderet per se in nostrum intellectum; imò neque in Diuinum. Non quia materialia, alioqui neque naturæ communes materia præditæ per se intelligerentur; ergo &c. Huic argumento occurrunt aduersarij partis defensores, intellectionem propriam eiusmodi singularium repugnare nostro intellectui, non quia singularia sunt, aut quia materialia absolutè, vt probat argumentum: sed quia singularia materialia; quia oportet rem per se cognitam ab intellectu, abstractam esse à materia indiuidua. Hæc tamen responsio neutiquam satisfacit, quia nullam idoneam affert rationem cur magis materia singularis, quàm cõmunis cognitionem intellectuicem impediat.

Secundò, Noster intellectus ponit discrimen, & conuenientiam inter singulare, & vniuersale per proprias, & peculiare eorum rationes, vt cum iudicat latius patere hominem, quàm Socratem, & Socratem esse idem re cum homine: igitur noster intellectus vtrumque, & vniuersale, & singulare propriè, ac distinctè percipit. Huic argumento obuiam eunt aduersarij aientes non opus esse, vt qui de conuenientia, vel discrimine inter duas res iudicat, eadem facultate vtramque dignoscat, satisque esse percipi ab eodem homine, licet duabus potentijs, idque in re proposita accidere. Nam singulare, inquit, per vim cogitatricem; vniuersale per intellectuicem à nobis cognoscitur. Verùm hanc responsionem ea ratio confutat, quia cum actus ille iudicandi vnus, simplexque sit, necessariò ad vnã, eandemq; potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatuam, tum quia non decet facultatem inferiorem iudicare de obiecto superioris; tum quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuersalem tendit; spectat ergo eiusmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re sibi ignota iudicet, tam vniuersale, quàm singulare per se cognoscat. Corroboraturque huiusce rationis vis autoritate Aristotelis hoc in libro capit. secundo textu 145. & 146. vbi ex eo probat dandam esse facultatem vnã sensitiuam (idest, sensum cõmunem) quæ omnia externa sensibilia per se dignoscat, quia experimur nos discrimen ponere inter obiecta externorum

Argent. in 4.
d. 10. ar. 3. q.
1. Iadun. hoc
lib. 6. 11. Apo
llinar. 1. 1. Pa-
lat. c. 4. q. 1.
eiusdè libri,
Ferrar. q. 33.

Primum argo

Occursus ad-
uersariorum.

Deducitur.

2. Argum.

Respondent
aduersarij.

Confutatur.

Iudicium de
re singulari,
& vniuersali
ad eundè spe-
ctat intelle-
ctum.

sen-

sensuum; at si ad hoc iudicium, discrimenque constituendum non opus esset res, de quibus iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non rectè asseruisset Aristoteles oportere omnia externa sensibilia ab eadè illa facultate dignosci.

Item, Intellectus ex multis propositionibus singularibus colligit vniuersalem; ergo percipit singularia, alioqui inferret consequens ex antecedente sibi ignoto; quod ridiculum est. Nec satisfaciet qui dixerit, fat esse percipi ab eo antecedens confusè, quia admodum confusa, ac penè cæca esset ea ratio colligendi; cum tamen communia scientiarum principia eo pacto colligi soleant, vt 2. Posteriorum capite vltimo, & 1. Metaph. cap. 1. Aristoteles testatur.

Deinde, volūtas cōpescit actū potētiae cogitatricis, idq; non nisi præeunte cognitione intellectus, cuius est voluntati rem appetendam, aut declinandam proponere; igitur intellectus cognoscit actum potētiae cogitatricis, qui singulare quoddā est in materia insidens; corroboraturque argumētum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiusmodi interiorum sensuum functiones experimur, non potest sensibus ipsis attribui, sed alicui nobiliori potētiae, idest, intellectui, vt docuit Aristoteles 1. huius operis cap. 3. text. 46. Item, quia errores, qui in sensu, siue externo, siue interno accidunt, consuevit intellectus corrigere, quod non faceret, nisi & ipsam actionē sensuum, & rem singularem, circa quam ipsi hallucinantur, cognosceret.

Præterea, Quidquid potest virtus inferior, potest superior: ergo quidquid cognoscit phantasia, quæ est inferior intellectu, cognoscet intellectus, sed phantasia percipit singularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Respondent id, quod potest vis inferior, posse etiā superiorē, non tamen eodem modo; sed nobiliori: sicque intellectum cognoscere singularia in communi, idest, quoad naturam speciei, non quoad singularitatem. Nihil respondēt, non enim qui cognoscit Socratē confusè, perfectiorē habet eius notitiā, quā qui eum distinctè cognoscit; at si intellectus non percipit singularia, nisi quoad cōmunem eorum naturam, seu quatenus percipit vniuersalia, sub quibus illa continentur, certè non nisi confusè, & implicite singularia intelligit.

Postremò idem stabilitur, quia consultatio, & artis, prudentiæque actiones pertinent ad intellectum, hæ verò circa singularia versantur, vt docet Aristoteles 3. Ethicorum cap. 3. Nec dubium quin frequenter eiusmodi singularia è sensibilibus sint. Quare nullo pacto videtur negandum singularia sensibilia proprio, ac peculiari cōceptu à nostro intellectu percipi. Vtrum verò hic conceptus sit reflexus an non, & quo pacto à specie intelligibili rei cōmunis eliciatur, iam alibi in hoc lib. exposuimus.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM,
quæ pro negatiua parte quæstionis adducta fuere.

3. Arg.

4. Arg.

Intellectus cognoscit actum potētiae cogitatricis.

5. Arg.

Occurrunt aduersarij; sed reprimuntur.

Vltimū Arg.

Ad 1.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera quæstionis parte artic. 1. adducta sunt, neganda est maior propositio; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideò poni, ut abstrahat naturam à differentijs indiuiduis, hoc est, eam ponat in statu, in quo non nisi absque ijs differentijs intelligi possit, quicquid Auerroes, alijque nonnulli senserint; sed ut à singularium rerum phantasmatis eliciat species intelligibiles, sine quibus res percipi ab intellectu non possunt.

Ad 2.

Imperfecta
est vis in-
telligendi si
singularium
rerum conce-
ptus non for-
maret.

Ad secundum, etsi intellectus singularia percipiat, non proinde eam notitiam fore superfluum; quæadmodum neque superuacanea est cognitio, qua sensus communis omnia externorum sensuum obiecta cognoscit, ac diiudicat. Quin verò imperfecta esset intelligendi vis, nisi in eam talis notitia caderet, quia perfectio, ordoque naturæ exigit, ut in potentijs subordinatis, quicquid inferior potest, possit quoque superior. Neque hinc sequitur intellectus, & sensus obiecta confundi. Primum, quia intellectus tam singularia, quam vniuersalia percipit; sensus verò singularia duntaxat. Secundò, quia ipsa etiam singularia, aliam formalem rationem sortiuntur dum in intellectum; aliam dum in sensum recidunt; ad illum enim sub ratione intelligibilitatis, ad hunc sub ratione sensibilitatis pertinent.

Ad 3.

Quæ similitudo requiritur inter potentiam cognoscentem, & rem cognitam.

Ad tertium, cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentiæ, non esse naturæ similitudinæ: alioqui nullum sensibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur, sed esse conuenientiam, siue aptitudinem, ut in potentiam cadat, & commensurationem, secundum quam eius vim non excedit. Ad locum Aristotelis ex 1. Physicorum dicendum, mentem Philosophi esse intellectum eo differre à sensu, quòd hic sola singularia, ille etiam vniuersalia dignoscatur.

Q V Æ S T I O VI.

POSSIT NE INTELLECTVS

noster plura simul intelligere, an non.

A R T I C V L V S I.

QVI NEGATIVAM PARTEM

secuti sint, & quibus eam argumentis probarint.

DIuus Thomas tum alibi, tum prima parte quæst. 85. artic. 4. & Caietanus ibidem, Ferrariensis hoc in lib. quæst. 14. & lib. primo contra Gent. cap. 55. Capreolus in 2. distinct. 3. quæst. 2. Heruæus quodlibet. 7. quæst. 16. Syluester in conflato primæ partis quæst. 12. articulo 10. & ante hos

hos

hos Alensis 4. parte quæst. 98. membro 2. Albert. Mag. in 3. distinct. 30. artic. 4. Durand. in prologo sent. quæst. 1. artic. 1. num. 24. ad negatiuam propositæ quæstionis partem deflexere; præmittunt verò ad illi⁹ explicationem aliquot hypotheses. Prima est, Formas tripliciter ad subiectum comparari, vno modo potestate tantum, quo pacto non repugnat eas simul esse, quia potentia est cōtrariorum. Secundo, quoad actum imperfectum, sicque reperiri etiam simul possunt. Nam, exempli gratia, interim dum subiectū albescit, inest ei tum cādor, tum aliquid de contrario colore. Tertio, secundum actum perfectum, vtcūm candor totam iam suam obtinuit perfectionem; quo modo duæ formæ vni⁹ generis simul cohærere neutiquā possunt; alioqui oporteret eandem potentiam ad diuersos actus absolutè perfectos simul terminari, quod tā est impossibile, quā vnam lineam diuersis punctis versus eandem partem definiri.

1. Supposit.

Secunda hypothesis est, omnes formas intelligibiles vno genere cōtineri, quia quantumlibet res in quas feruntur, in se diuersorum generū esse queant, eandem tamen potentiam intellectricem respiciunt. Quod fit vt omnes tam potestate, quā secundum actum imperfectum, qui medius est inter potentiam, & perfectum actum, simul reperiri possint; & hoc quidem modo se habēt species intelligibiles, dum ijs non vtimur, vti tamen possumus: sunt enim tunc quasi sopitæ; at cū iam per eas actu intelligimus, exactum, perfectumque naturæ suæ modum obtinent.

2. Supposit.

Tertia est, Ea, quæ plura sunt, bifariā spectari; vel vt plura, vel vt subeunt rationem vnius; verbi causa, partes continui, si vnaquæque per se sumatur, plura sunt, at, vt insunt in continuo, quod ex ijs coalescit, quasi vnum quid habentur.

3. Supposit.

Quarta est, Cum vnumquodq; sit a nobis actu intelligibile, dum similitudinem suam in mente habet, quæcunque per vnam speciem intelligi possunt, sumi vt vnum intelligibile; quæ per multas, vt plura. Nam cum quælibet species vnam aliquam naturam primò exprimat, quæcunque per vnam speciem cognoscuntur, spectantur, vt in illa natura per speciem repræsentata conueniunt; proindeque in vna ratione intelligibilis consentiunt. Quæ verò pluribus cognoscuntur speciebus, quia eiusmodi species, non ea repræsentant vt communem aliquam rationem habentia; non vt vnum quoddam intelligibile, sed vt multa percipiuntur.

4. Supposit.

His ita constitutis, propositæ quæstioni hunc in modum respondent, Plura, vt plura, non possunt a nobis intelligi, vt verò vnum quidpiam sunt, possunt. Quod ita suadent. Plura, vt plura, non nisi per multas species repræsentantur, sed quæ ita se habent, non possunt a nostro intellectu simul concipi, ergo plura, vt plura, nequeūt simul a nobis intelligi. Maior constat ex quarta hypothesis, minor probatur ex prima, & secunda, quia multæ formæ eiusdem generis nequeunt secundum actū absolutum, ac perfectum simul esse; at plures species intelligibiles cognitionem elicientes, sunt in actu perfectō, & completo; non igitur simul dari

Plura, vt plura, non posse intelligi, sed vt vnum quidpiam sunt ex sententia D. Thom.
1. Ratio.